Härjare

Skånska Stridsbilder

af

Illgud Illgudson

———————

Ystad
Tryckeri-Aktiebolaget Aurora
1904

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna nu helt bortglömda bok är en samling litterära reportage av **Johan Pihlman**. Illgud Illgudson var en pseudonym. De publicerades ursprungligen i det socialdemokratiska *Ystadbladet Aurora*, som grundats av Pihlman. Författaren skildrar lantarbetarnas förhållanden och agitatorernas, "härjarnas", verklighet på den skånska landsbygden.

Boken digitaliserades direkt för Projekt Runeberg i augusti 2012 av Bert H.

Idyll

I.

Unga

Jpäcken listade sig* sakta genom fördjupningens långa, blankslipade stenröse, porlande och sorlande, nunnande vislåtar i dunkel vårnatt. Nu nunnade den, ty den var liten och späd och musiken hade inga ord. Men kunde den sjunga om allt hvad gånget lif gifvit åt skogsdungen, åt dälderna och snåren, åt slottet där borta med spiror och torn, åt alla de många människobarn, som brottats under flydda år, då skulle det blifvit en spelemansmarsch med gnistor och månskensstrålar, en vargalåt och en harpoklang. Ty sådant är ju lifvet.

Nu nunnade bäcken. Ytterst vid randen satt en ung flicka och nunnade med, satt där och små- sjöng, ty hon väntade lifvets sakrament, väntade mannen, som kom bärande med kärleken, den nya, varma ström, som nyss kommit henne att skälfva och brinna.

Ada var icke stor, förr liten, mera ljus än mörk. Ur ögats svarta djup kunde det gnistra och sprakadå logdansen gungade och drängarne trätte om hen- nes gunst. Men samtidigt log mildheten från hennes hår i lin och guld och då hon klappade händer kunde långe Nils vördnadsfullt kyssa dem. Ada hade pärlor i mun, där tänderna glimmade då läp- parne bredde sig till löje. Och dansade fram gjorde hon. Och hon var glad och yr och segrande .

. .

Hasseln stod just tät bakom henne där hon satt och småsjöng och lyssnade och väntade att han skulle komma och säga henne något af allt det han visste mer än hon, ty han, Elvir, var student och herremannens son. Elvir var lång och ljus, stor och stark och allvarsam; kanske var det just det sista, som förmått henne att söka honom i vårnatt. Allvar behöfde hon, det kände hon nogsamt, och kärleken smög skälfvande varm i allvarets spår.

Nu kom han, hälsade och tog hennes hand i sin.

— Ni kommer, Elvir?

— Ja, kära Ada, jag kunde inte förr, ty far ville aldrig lägga sig i kväll. Har du varit rädd under väntan?

— Ånej, jag har sjungit och bäcken har spelat.

— - Om kärlek?

— Jag vet inte om hvad . . . Men jag vet att jag kommit hit än en gång för att få tala med er. Om kärlek? Nej, ty er far kunde höra det, fastän han väl nu sofver långt borta i sin bädd . . . Tala med mig om stjärnorna och allt det rika, djupa ni kan och vet!

— Först min gamla bön: En kyss och säg du åt mig.

Hon kysste honom varmt och otvunget, men

— 6 —då han ville kyssas mera löste hon sig från hans famntag.

— Du har fått hvad du begärt ... i morgon säger jag «herrn«, då din bror, förvaltaren, och de andra höra på . . . Så tala då — säg något!

— Ada, kära, låt kyssarne tala . . .

De fingo så i långa, ljufva stunder, medan vår- natten stod tyst och vittnade — ett jäfvigt vittne, ty den är stum och dess teckenspråk förstå män- niskorna endast sällan.

Borta från granngodsets väldiga skogar ljödo svaga toner från fiol och arbetarsång . . . Ada gäspade.

— Hvad sjunga de för något, Elvir?

— En arbetarsång, tror jag.

— Åh, jag mins, det har visst varit möte där borta vid Kågeholm. Vet du, det säges att den där talaren skall komma till Elvirelund också . . . Din far är arg på socialisterna . . . och . . .

— Ja, far förstår inte det unga, som jäser och sjuder. Tänk, om han hade en aning om att också jag, hans ögonsten, blifvit socialist! . . . Här gå de gamle och todda med prästen och klockaren och ringa fan fram med allt sitt ålderskap. Socialisterna vilja ju lyfta de svaga och sprida läkedom bland de kranka. Och de storma fram öfver altaren och vid- skepelsedödar, ringa aktande att tanthjärtan blöda. Ada, så bör det vara, ty jorden är folkets och de roffare sitta påt orättfånget gods . . . Fordom var repet tvinnadt för tjufven . . .

— Tala mera, Elvir.— Mera ? Du lyssnar, Ada, och du ser så un- derligt på mig ...

— Ja, ty jag tror hvad du säger. Hur annor- lunda talar du inte än gamle skolmästarn och Anna Lisa, köpstadsgumman, du vet. Har inte hon målat ut socialisterna som bofvar och röfvare och nu ... nu vänder du bladet om . . . Jag får väl tro dig?

— Du skall tro mig . . . Och du skall gå med då floden kommer . . . Jag kan se far när den okunnige, men idékäre statkarlen kommer och dun- drar och svär om sanningens förtrampande! . . . Åh, det blir lustigt!

— Du, Elvir, två äro ju starkare än en?

— Javisst, du och jag.

— Nej, vi många, således. Vi många bli starka och din far blir liten och svag.

— Min far?

— Han som de andra, Elvir . . . Då floden kommer går jag med . . . Du har redan lärt mig det och du skall tala mera därom sedan.

Ada hade rest sig och hasselns grenar skymde icke längre hennes smärta gestalt. Hon stod och såg på honom med djupa, lugna, svarta ögon. Plöts- ligt blef hon eld och slog armame om hans hals . . . Mellan kyssarne skalf hennes röst:

— Tack, Elvir, för hvad du lärt mig: kärleken känner jag, ty den rusar, det andra endast anar jag...

Hon var borta. Elvir gnuggade ögonen och tänkte om igen hvad han sagt . . . Tja, det var ju sant hvart eviga ord, och far? Han som de andra, evigt kan ej bli det gamla.

 En underlig flicka för att vara en torpar- tös. Hon kommer att fråga och bara fråga . . .

Så gick också han sin väg? bort mot slottet, där fadern bodde. Ju närmare han kom ju ängs- ligare blef han. Kråkan som kraxade skrämde honom och ugglans skri satte knifvar i hans bröst. Då bandhunden ilsket morrade sprang han hastigt uppför trapporna.

Det kändes som 0111 han syndat mot sitt eget blod. Det var fåret i honom som bräkte, ty bag- gen hade nyss stångat.

***Stridsbilder Q)

(d

Staden

Vandring

Bränvinsbonden

Lockfågeln

Prästen

Hunger

Sträjk5taden

Ipjden har aldrig härjat här. Köpenskapens män ha mera spekulerat i smugglaryrket än i brand- stodsbolagspapper, och för öfrigt ser det ut, som om alla de gamla kåkarne vore eldfasta från rot till topp. Hade någon försökt att reda en trasslig affärs- härfva med tillhjälp af elden, så hade detta slagit illa ut, ty stadens arbetarekår var vaksam vid de gamla, skramlande sprutorna och folket skyddade gärna godset åt den besutna klassen, äfven om denna själf någon enslig gång, likt ett annat orakel, sökte få hemmet höljdt i rök och dimma, för att därur prägla guld.

Staden var således gammal, med slingrande gränder, korsvirkeshus och före detta munkkällrar, där grå- och svartbröder under Hansetid lefvat kräseliga hvar dag. Underjordiska gångar, halft igenrasade, ledde från den ena katolska hälgedomen till den andra, och det var ingen hjälp att luterska präster pratade i tämplen eller att stadens centrum och dess utkanter fått en inodärnare prägel — öfver

det hela låg dock något af gammalt ondt. Och det sades att människorna voro onda, egensinniga, giri ga och böjda för kotteripolitik. Härom vittnade också stadens nyare historia, däri sladdret dessutom spe- lade en högst onobel roll. Vid Ryttar-regementet, där bonddrängarne fostrades med spö och hårda ord, hade den s. k. riksskandalen helt nyss spelat och dunkelstriden mellan öfverstens och general- stabskaptenens fruar hade resulterat i landsförvis- ning för det sistnämda paret. Den lille judiske kafferesanden, som samlat millioner i sockerspekula- tioner och hvars jättedam till fru näppeligen ens kunde tillfredsställa krämarsocieténs fordringar, hade sakteliga drifvits ut om stadens råmärken samt satt nu som bondpatron å ett gammalt adligt gods, lu- rande

på allt hvad ekonomiskt djäfvulskap han kunde göra de hatade stadsborna.

Däraf hade järn vägsmillionerna mest kommit, ty genom judens envishet hade krämame i kom- munala rådet (det ock familjeråd var) kommit i en ryslig järn vägsnöd samt sökte stadens borgen för det guldbärg, som skulle fylla det gapande hålet i de nybyggda banornas kassor. Och de 10,000 skatt- dragande fingo bita i det sura äpplet samt betala, änskönt de så godt som mangrant gingo ända upp till konungens råd och klagade på orättfärdigheten . . .

Så sutto den stora köpmannasläktens represen- tanter fortfarande i den rektangelformiga rådhus- kåken framför den uråldriga kyrkan å stadens Stor- torg, regerande efter behag, äfven om med en smula större försiktighet än hitintills . . . Kommunalkungen själf var en nog så ståtlig man, som avancerat från

— 14 —den lägre agronomgraden landtbrukselev till en allsvåldig jobbare i småstadspolitikens alla gömslen, ett sugrör, således, från hvilket smärre skvättar dänkte ut till lakejerna, som sprungo hans ärenden. Men hufvudströmmen ledde till hans och den listige, magre borgmästarens båda kassaskåp. Grosshan- delsklungan fick sina små fördelar och så vardt denna betydelsefulla del af stadsrådet tillfredsställdt och tystadt.

På backen norr om staden bodde borgmästaren, redan i förbigående nämd. En af hans mest fram- trädande egenskapar var faderskapet till många barn. För öfrigt låg vänligheten som skyddande mask öfver den låga slugheten och den oumbärliga, blekröda rosen i hr borgmästarens knapphål kunde mycket väl vara briljanten i masken. En näs- och nagelputsande advokat var nog lycklig att bli borg- mästarens svärson och den omedelbara följden däraf blef att han (advokaten) vann alla omhänderhafda mål i rådhusrätten, ty den illiterate rådmannen följde borgmästaren i alla väder, liksom Johannes sin mä- stare, och de två öfriga juristerna i rätten stukades i voteringen, ty borgmästaren hade utslagsröst. Det generade icke småstadsrättvisan att dess domslut gång på gång refuserades i hofrätten, ty svärsonen måste gynnas. Som liberal och folkvänlig man hade borgmästaren blifvit vald och delvis såsom s ådan satt han fortfarande kvar i räfvens kollegium.

Så regerades det, fastän icke utan disharmoni inom själf va det stora familjerådet, dit en och annan «utböling« på grund af obestridd begåfning och oklanderlig konservatism, lyckats intränga. Krämar-gossarnes läromästare, rektorn i stadens «student- laboratorium^ var en typ för sig, en bredbent, brutal och ärelysten man, som gick fram med ladu- fogdefasoner, där han orädd slog ett slag mot million- borgensgubbarne. Därför blef han hatad, men skaf- fade sig popularitet i de breda lagren och arbetade så småningom in sig i diverse kommunala förvalt- ningsgrenar. Alla, som kände rektorn, visste dock att han mest slogs för att komma närmare tronen, och för öfrigt lyste det igenom alla hans handlingar att han hufvudsakligast gick till storms mot kom- munalkungen, med hvilken han inte varit god vän sedan denne nekade honom sin borgen för gamla skulder. Juden i sockerhälvetet öfvertog borgens- rollen i rent spekulationssyfte och efter den stunden flammade kriget med växlande lycka.

Öfver staden styrde och stälde det stora krä- marfamiljerådet med osnutna bondbyfasoner.

*

Men också stadens underklass satte sitt sär- märke på samhället. Länge hade socialismen där suttit i högsätet och det berättas att landets kung- inte riktigt kunde fördraga den lilla syd-södra sta- den, mest på grund af folkets — oartighet mot den besökande kungligheten. Äfven om detta mest är en saga, så illustrerar den dock lika bra som ett annat ordtyg, däri en s. k. prins påstås ha skällt staden för «socialisthåla«. Nog af, underklassen där hade sedan länge varit vaken, energisk och ganska lycklig i sina sträfvanden.

Kooperationens stad har den länge kallats och

— 16 —detta med skäl, ty ingenstädes har gemensamhetsr handeln blomstrat så som här. Stora uppoffringar göras af folket självt för att genom föreläsningar och annat vidga vyerna och nu senast valdes en socia- list till riksdagsman. Den mannen har ingen behöft skämmas för under hans lagstiftningsarbete och han blir nog svår att skuffa undan vid nästa val.

För öfrigt ligger det en all-oppositionel tendens i underklassarbetet och härvidlag talar stadens ar- betaretidning argast, med den förkättrade half-anar- kistiske redaktören i breschen, där han hånleende går omkring och struntar

i hatet och sladdret. Gummorna påstå att han älskar flickorna lite mer än anständigheten fordrar, men något annat kunna de icke lägga honom till last, hvadan bördan för den sorglöse partigängaren torde vara lätt nog . . .

Underifrån skjuta lifsskotten fram med bråd fart och framtiden lyser i rödt.

* *

— Hörnet snedt emot teatern! . . .

Det beskedet gaf ofta den patrullerande kon- stapeln åt resande, som sökte natthärbärge, och man bodde ganska godt i kaféets många krypin. Värden, som var kronolots, kallades «kapten«, väl mest därför att han förde kommandot å en mängd skutor, men också emedan han regerade tämligen allsvåldigt å sitt lilla traktörställe. Han var 50-årig, glad och kraftfull och hans hat mot goodtemplarne

— hvars kafévärd han förut varit — hade nästan öfvergått till en fix idé, i hvilken han trifdes godt.

2 - 17 -Ty han var ingen asket, fastän sprit fick man inte hos honom . . . Kaptenens klotrunda gumma skötte mest hushållet åt spisgästerna och skänk jungfrun, Signe sof som oftast i ett soffhörn . . .

Senvintern var före och man gick och väntade på vår, den tid då lifvet spirar ... I kaféets dag- ligstuga pinglade polyphonen *Nach dem Balle«, allt emellanåt aflöst med grammophonens sång, då August Svensson klämde i med «Skepparevisan« eller annat småroligt vismakeri.

I rummet upptill sutto stamkunderna, målaren, som kommit från Berlin och tagit allt arbetet jämte alla medlemmarne ur stadens målarefackförening från de andra mästarne, den långe konduktören, den ännu längre musikmänniskan, kontoristen med det glada humöret, damen med mustasch-fjunet och några andra.

Nyss hade spelarne kommit, poliskonstapeln, skräddaren-ansvaringen för den arga avisan, byrå- vaktmästaren m. fl. Dominobrickorna slamrade mot marmorbordet och kaptenen skroderade väldeliga om sin dundrande färg i treor, medan näste man oupphörligt gaf sin vederpart in af ettor. Niorna voro för längesedan gångna och partiet led mot slutet . . .

Vid ett af borden sutto ett par män och sam- talade. Den ene var redaktör för den där tidningen^ en glad och skojig själ, hvaröfver intet ondt lyste, den andre föreföll att vara en arbetare — man kunde inte så noga bestämma af hvilken bransch. Bredvid honom i fönstersmygen låg vegamössan. Ur de blågrå, smått vindande ögonen lyste en lu-

— 18 —rande energi, armarne voro för långa och håriga, det såg man, ty rockärmarne voro några decimeter för korta. Håret var ljust och knollrigt, och kam- mat på krigsmannasätt. Hela mannen värkade kraft, men inte stort mera . . .

— Jo, nog skall jag göra min flit, alltid! Om redaktören bara visste hvad jag ofta förbannat dessa landtpatroner och ömkat mig öfver de enfaldiga arbetarne, under dagar då jag själf som lastdjur knogat hos senatorn på gården här uppe. Det skulle vara min högsta fröjd om jag kunde hjälpa till . . .

— Jaha, i morgon är röda döpelseboken klar och då kan hr Wallberg börja när som hälst. Sum- man är inte stor — bara 100 kronor —, men det blir nog mera sedan. Det räcker alltid för ett par månader och vinna vi resultat, så träda säkert in- dustriarbetarne till . . .

— Visst fan! . . . Resultat skall det bli, ty jag har redan så smått känt mig för vid Kågeholm och några andra gårdar. Där är dom med mesamma.

— Bra, men det behöfs minst 500 man i ty- staste tysthet, ty annars slå bondpatronerna ihjäl saken innan vi ens bli färdiga med den, liksom de gjort ett par gånger förut ... Vi ska; lura dom, annars är det spild möda. Det heter i boken.«tyst- nad på heder och samvete« — låt dem läsa detta noga! . . .

— Var lugn, om ett par månader få vi se . .. Men värst blir det att komma på alldeles okända platser. Inte för hundarne, dem ger man en revol- verkula, men se, att ligga under bar himmel i detta plaskiga väder . . .— Aj för

lan, inte duger sådant! Nog är det väl alltid någon fattig sate med hjärta i kroppen . . .

— Hjärta ha dom alla, men haren bor i de flesta.

— Rätt nog. Jag skall till i morgon söka fram några adresser, dem jag fått på grund af bysladdret å vår fjärde sida ... Vi ha ju alltid Vilhelm Stål och Ola Olsson och Ada vid Elvirelund. Apropå Ada, så är säkerligen det en flicka med hin i krop- pen. Ja-ja, visserligen känner jag henne inte — kanske är det en gammal käring! —, men af hvad hon korresponderat begrips att hon håller af avisan, den hon kallar sin dilla gudinna«. Annars är det vanligt sladder hon för till torgs. Hälsa Ada, emel- lertid, kanske kan hon reda en säng åt er, i nödfall.

— Hvilket som, det måste gå! . . . En gång börjat bara ser det nog helt annorlunda ut! . . . I morgon således? Jag kommer inom på kontoret . . . Lång väg hem i landsvägsdyngan!

— Javisst, och måtte vi ha gjort upp detta i en lycklig stund . . . Farväl . . .

Händerna slogo i hvarandra och mannen med de långa armarne försvann. Spelarne blickade upp ett ögonblick och en af dem ropade:

— Hejsan, redaktör, ska' du spela med?!

— Kör till, sa' den andre, gnolande en vis- stump och satte sig vid dominot ...

— Du, hvem var den’ där mannen, som nyss gick ut. Det föreföll, som ni hade riktigt hemlig- hetsfulla saker att tala om ... En bonde, hva?!

— Den där? . . . Det var — en Härjare! . . .Vandring

Tj^röstlöst svart lägrar den slaskiga skånska senvinter- natten öfver landsbygden. Medarne ligga mest obe- gagnade i skjulen och sällan klinga bjällrorna. Förr var det annorlunda, säga de gamle, ty då stod vin- tern blänkande hög och gnistrande kall under må- nader, medan det däremot nu mest är syndaflodens dagar . . .

Ljusen från gårdar och stugor slåss med dim- man och bandhundarne träta med tystnaden. Från de gamla pilarnes nakna grenar droppar vattnet ner och gör landsvägens gångstig hal för vandraren, som försiktigt traskar framåt, späjande efter ljusen från stugorna, ty de kringbyggda gårdarne skyr han som pesten. Han går där och griper krampaktigt kring en stor packe böcker, den han bär under armen, småsvärjande öfver leret och ältan.

Plötsligt lyser en hel rad af ljus till höger om vägen. Han stannar ett ögonblick, liksom för att orientera sig, och ögonblicket efter bultar han hårdt

— 21 —på en stugudöiT, sedan han först klättrat genom halidörrarne in i den stenlagda farstun.

— Varsågod, säger en kvinlig, halft undrande röst inifrån.

Vandraren stiger på och hälsar god afton.

— Nej, si Wallberg! . . . Ute så sent och i den här sörjan, där inte ens träskostöflar förslå att bottna med? spörjer husfadern, en omkring 40-årig, kraftfull statare under det stora godset Kågeholm.

— Ja, det får inte hjälpas med slasket. Jag kan hälsa dig så godt, Nils Larsson, från plattgården här nere. Jag kommer just nu därifrån och alla man äro med, till och med gårdsdrängen ... Du kan själf se!

Med ett duns slår han en stor, bunden bok i bordet och Nils Larsson är genast idel intresse. Han läser det tryckta, om «tystnaden på heder och samvete«, ser igenom stadens arbetarekommuns full- makt och bläddrar därpå bland bladen, sökande efter namn.

— Nej si, är inte Per Nilsson, huggedrängen vid Sällesjö, också med. Och torpar Jan Nilsson och Herman Björk! . . . Åh, där är ju redan många.

— Jamen, nog har det gått bra hitintills. Hop- pas du inte drar dig för tolfskillingen, utan går med de andra kamraterna, så skola vi snart lefva hopp- san med patronerna. Säg, har du en skvätt vatten?! Vi är ju lite i släkt, så kanske jag kan få logera hos er i natt? . . .

Nils Larsson ref sig i hufvudet och hans hustru Märta gick bort och låtsades hölja dynan öfver de små, som lågo tre «man« högt i samma säng.

— 22 —— Det var mycket du frågar på en gång, Wall- berg. Hvad anbelangar med skrifva på, så inte är jag sämre än de andra, ^?n ser du först vill jag inte stå.

— Någon skall väl va*a den förste, Nils!

— Nej, inte precis det. Förmansdrängen ska' gå före och i morgon middag tittar du ner i stallet, så bli vi med a klungan. Märta du, ta' in dricka- kruset, där är väl alltid en skvätt kvar.

Hustrun gick ut och kom strax tillbaka med kruset, det Wallberg tömde i långa drag.

— Som du vill, Nils, jag vet att du förstår vårt eget bästa, och du kan ha rätt i hvad du säger. Nå, men kan jag få tak öfver hufvudet här i natt?

— Hvad säger du, Märtha? sporde Nils Larsson.

— Hvad jag säger! . . . Du vet lika bra som jag, Nils, att inte det går för sig. Här sitter Bonn- ran dörr i dörr med oss och hon springer som hon vore nällad i aktern med allt hvad hon hör och ser. Förvaltaren är förut arg på oss, sedan häromsistens du svarade honom och vi behöfver inte sätta oss ut för alla nya påhitt . . . Hvad tror ni för öfrigt detta här blir till? Jag mins så väl hur min kusin Bengta fick det borta vid Tärnö, sist di spökade. Där vräktes stumparne ut och det blef strunt af alltsamman . . . En annan skilnad är det i städerna, men här sitta vi med våra kontrakt och grefven kan kasta ut oss vid första muck. Logis kan väl behöfvas för Wallberg, men det likar sig inte att vi, som äro de fattigaste vid godset, börja och tintas . . .

— Seså, mor Märta, låt oss nu inte se spöken midt på dagen, lugnade Wallberg. Grefven är ju

— 23 -en snäll man och förvaltaren har jag inte hört något illa om.

— Sa' han ja. Den känner det bäst, som är i eländet. Du vet ju själf, Nils, att jag talar sant.

— Hm ... ja, nog gör du så, mor, men borta hos kusken kan du alltid få ligga. Det är en karl, ska' jag säga, som inte är rädd för självfva grefve Fan! ... Jag skulle just upp till förvaltaren i mor- gon och ha 10 kronor på staten och vi är inte så värst sams förut. Kanske han krånglar om han får veta att du legat hos mig. Du ska' veta att her- rame vädra redan efter dig . . . Det är bara en liten bit bort till kuskens, rakt igenom gården här oppe . . . Om du går genom allén så träffar du inte doggen. Den går lös nu om nätterna.

Wallberg hade rest sig, stoppade sin stora bok i skinnväskan samt redde sig att gå. Nu först märkte han hur hungrig han var. Bränvin hade han fått hela dagen, men mat fattades honom. Dock, då han såg sig omkring i den fattige släktingens hem hade han inte hjärta att längre besvära. Dessutom var han rädd för gumman. Han tog sin vegamössa . . .

— Vänta, en «resare« får du ha ändå, sa' Nils Larsson.

Mera bränvin! . . . Tja, hvarför inte, en dylik hundnatt kan allt vara bra . . . Och han drack värden till ur den fylda kaffekoppen, ty glas fans icke till hands.

Så gick han åter ut i natten. Bränvinet vär- kade redan i den annars tomma magsäcken och han tog miste på vägen, fann ingen allé, men kom till sig själf vid ett konstigt, snörflande ljud bakom honom.

— 24 —— Blodhunden! Om jag ändå tagit revolvern med! tänkte han. Och han vände och sprang neråt vägen, som ledde mot Elvirelund, endast några sten- kast från Kågeholm.

Flyende villebråd är blodhundens byte. Också var hunden framme i blinken och måttade ett hugg mot Wallbergs strupe, men den starke statarens långa arm föll som en klubba på odjurets skalle. Doggen tuggade fradga och bet och slet, trasade sönder Wallbergs hand och kläder och syntes ett ögonblick afgå med segern. Då träffade en väldig stöfvelspark det ilskna kräket i underlifvet med sådan kraft, att det blef några minuters andrum. Borta var Wallberg, springande för brinnande lifvet, han visste knappt åt hvilket håll . . .

Doggen förföljde icke längre och därmed sak- tade Wallberg farten. Trots det återvändande ruset förstod han sig vara i närheten af Elvirelund. Han såg ett ljus och en stuga. Med boken under armen stod han och försökte fatta ett beslut. Skulle han gå in och riskera att på nytt bli utkörd? . . . Det vore hälvete! . . .

Så vaggade han bort till en liten stack fjor- gammal halm vid uthusväggen och här kröp han ihop, hämmande blodflödét å handen med sin näs- duk. Han var rusig och dödstrött och då somnar man fort, utan att besväras af lägrets omilda egen- skaper.

— Far, det ligger en karl härute. Han ser slagen och blodig ut! utropade en ung flicka bittida den andra morgonen.— Vänta får jag se! . . . Ja, min själ, har du rätt, Ada, svarade en skroflig gubbröst, tillhörande en man med afdankat militärsnitt.

Ada! . . . Det där namnet! . . . Wallberg hade rest sig och sökte samla sin värkande lekamen till en hederlig presentation. Men flickan var redan sin kos och gubben sporde strängt hvad «han var för en strykare«.

— Stopp, gubbe, inte så strykare häller. Det är Kågeholms förbannade dogg, som gifvit mig det här, men pängar har jag! . . .

Gubben brummade och bad Wallberg stiga på. Mot betalning fick Härjaren sin kroppshydda ansad och renskurad. Åt magen blef det besken.

Då de skildes hade samtalet varat länge.

— Du har min hand på att jag skall lyfta lite på karlames korpgluggar, Wallberg. En gammal knekt vet hvad han vet . . . Men akta dig för Kågeholms «nattvakt«, den har gett dig en liten minnesbeta . . . Ada och den där tidningen? Ja, det vet den svarte, men nog är det ett spekuleradt töskräk, alltid! . . . Hälsa Kågeholmarne!

— Tack! ... Jag hoppas få minst femtio i dag . . . Och hundfan klipper jag nästa gång . . .

Borta var han snart ur gubbens åsyn och till middagen voro Kågeholmarne med, hvarje man.

Men lång och tung’var vandringen innan de femhundrades tal var fyldt. Dit hunnen var början gjord, medan det stora, ändlösa låg i när och fjärran framtid . . .

c ^JJränYinsbonderi

larm och torr stod sommaren såsom sällan tillförne. På månader föll intet rägn och nordens sommarljus lyste dag och natt. På vägarne maldes sanden till mjöl och dammet yrde i väg genom luften i långa, singlande skydrag.

Strax invid köpingen i mellersta Skåne stod en man vid en stugknut, lutad mot cykeln. Han hade kommit från provinsens hufvudstad, där offer- villigheten blifvit stor och där kamraterna inom in- dustrien full väl insågo betydelsen af landtarbetarnes sammanslutning. Nu voro de tre, som härjade kring bland bönder och deras trälar, och denne unge man med de öppna, blå ögonen, den satta gestalten och det glada kynnet, var en af de tre.

Under dagen hade han talat med några arbe- tare vid de närbelägna gårdarne och dessa hade lofvat komma till möte, om blott en plats att samlas på kunde anskaffas. Hungrig var han och just där-

— 27 —för hade han kommit till stugan, hvars dörr emel- lertid var stängd . . . Bultningarne tjenade till in- genting, torpfolket var tydligen vid herrgården och fullgjorde dags värken . . .

Sulten stod han och späjade utåt vägen, om det möjligen fans några utsikter att kunna fiska upp en lefvande själ. Men det var långt till närmaste gård och herregårdsträlarnes id låg inte åt det hållet.

— Djäflar! svor han till. Inälfvorna torka samman som ålskinnsrepor och cykel-lortet har tra- sats . . . Inte en bondrackare att få tag i och skällas med. Jojo, det här är lifvadt! Om jag vetat detta . . .

Han gapskrattade och började hvissla, ledande cykeln med ett stycke ner åt vägen. Nu var han törstig också.

— Här stå vi och gorma öfver luffarne för det de ta sig en sup under marschen, men det är där- för att vi inte varit med si! . . . Tvi, hur det käns! . . .

I vägkröken syntes en gumma komma kån- kande med en väldig börda på ryggen. Snart möt- tes de.

— Hallå, mor! Vill hon säga mig var Nils Bengtssons gård ligger?

— Jösses, skulle han dit?!

— Jo just, därför spörjer jag.

— Ja, då har han gått förbi. Nils Bengtssons ligger ett stycke på andra sidan. Man kan förresten se taket på huset här borta.

— Tack för besväret, gumma. Hade jag varit rik skulle hon fått en slant . . .

- 28 —Nils Bengtsson var en bonde, som gick och gälde för frisinnad och arbetarne hade visat agita- torn dit för att skaffa en jordlapp att stå på under föredraget. Bonden var en besuten man och stor delägare i bränvinsbränneriet samt dessutom mång- betrodd i hvarjehanda värf. Agitatorns knorrande mage satte benen i raskare takt och snart stod han inne på Nils Bengtssons gård.

— Goddag, mor. Går det an att få köpa lite mat! . . .

— Hvad är han för en och tror han väl att vi håller spisning för alla landsvägsriddare, svarade den tillfrågade i gäll diskant. Förresten har jag inte tid att syssla med sådant nu . . .

— Är Nils Bengtsson hemma?! svarade den nykomne, i det han stälde cykeln vid väggen.

En rödfnasig bonde kom utdinglande ur förstun och sökte med simmiga blickar efter anledningen till ordväxlingen.

— Goddag, Nils Bengtsson. Går det an att mot betalning få något till lifs?

— Goddag igen. Stig på, nog fins det mat nog till en så liten en, sluddrade bonden och pallrade sig före in i stugan.

På bordet stod både bränvin och konjak. Bon- den kommenderade fram mat och under tiden drog agitatorn fram med sitt egentliga ärende samt frå- gade om det var möjligt få hyra en liten jordbit för möte.

— Ja, min själ, här har di alltid haft möte. Men hvad är du egentligen för en och hvar har du hemma?— Jo, mitt namn är Albin och jag kommer som ombud för industriarbetarne för att söka fä fol- ket här samman i fackförening . . .

— Ah fan, är du en sådan en! . . . Ja, då har jag ingen mark för dig och ingen mat häller. Men bränvin ska; du få — ta' dig en sup! . . .

— Tack, jag dricker inte . . . Om jag betalar tio kronor för mötesplatsen . . .

— Tio . . . hä . . . det är också pängar, men sånt skräp har man nog af . . . Nej du, här ska' bli annan dans! . . . Sätt dig där vid bordändan och ta' supen . . . Tror du att våra drängar och pigor fråga efter socialistbyket, hva?! ... Fy fan och tvi öfver alla orostiftare! . . . Vill du kanske höra hvad mina tjenare säga om saken, hva?! . . . Ta' supen, din fan! . . . Stina, kom in mesamma! gol han och dansade på golfvet, röd som en kräfta.

Albin log och nickade och en jänta kom in från köket med famnen tull af fläsk och bröd . . .

— Stina du — hvad kommer hon nu med?! —, ser du den här gossen är en uppviglare, en af det där socialistpacket i städerna, och nu vill han att ni, drängar och pigor, också ska' vara med i det där . . . Inte vill du bli socialist, Stina lilla, hä! . . .

Tösen tittade skyggt bort till Albin och sedan på den fulle bonden.

— Hygj, nä, inte bryr jag mig om sånt, lät hon slutligen och därmed klapprade det arma lam- met åter ut i köksregionerna.

— Där hör du själf, din rackare! . . . Hvad fan gör du — äter du af min mat, din tjufstryk, hva?! . . . Det låter du

bli, men bränvin ska' du

— 30 —dricka och så blir du i kroken. Här ska' bli annan vals! . . . Hvad ha vi lagen och länsman för, om inte till att bura in sådana där strykare som du! gormade gubben och fäktade med armarne.

Albin flinade mellan tuggorna, ty med en fall bonde ville han inte träta. Nu singlade emellertid Nils Bengtsson fram till bordet, tog glaset med ena handen och sökte tvinga bränvinet i den fruktade uppviglaren. Detta var dock för mycket af våldtag och Albin skuffade undan bonden.

— Sätt glaset, Nils Bengtsson, annars blir det annat af. Så dålig gästfrihet njuter väl numera icke ärlig svensk man i odalmannahus att han tvingas och hotas?! . . .

De sista vackra orden gledo ut i luften, förbi bränvinsbondens öron. I stället fortfor han att gorma och gräla samt sökte ännu en gång slå supen i so- cialistens hals. Då vardt emellertid Albins tålamod slut och med ett duns smet han bonden i bänken. Nils Bengtsson gjorde stora ögon och mor Nils Bengts rusade in, följd af den dumma gåsen till piga.

Vid dessa hjälptruppers inträde fattade bonden åter mod och gormade som förut, gnidande händerna och beredande sig till attack! . . .

— Jag kan genomprygla dig, din rackare, tills du inte kan krypa, och du kan inte göra mig ett dugg för det . . . Förresten får man väl skottpän- gar för sådant sat-tyg som du. Sätt dig i kroken och ta' supen, annars får du smörj så det hviner! . ..

— Gud, hvad du är dum, bonde! skrek Albin till svar. Förstår du inte att det är jag, som kan piska dig, ty din gumma och pigan jäfvar jag. Men

— 31 —du är full, ditt svin, och med sådana djur handskas endast slaktare. Håll dig nu i skinnet och ge fan socialisterna, ty den saken begriper du inte . . . Tack för fläskåbröt och adjö med dig! . . .

Albin smet ut genom dörren och mor Nils Bengts brottades med bränvinsbonden för att få honom att bli kvar på bänken i dagligstugan . . . Nedåt vägen kom bandhunden löpande, gul och oborstad och ilsken, men ändå feg, ty han vände då Albin böjde rygg mot marken. Vanliga bondhun- dar äro rädda för stryk! . . .

Där landsvägen .var som bredast samlades herregårdens arbetare på kvällen och hörde den änkle siaren tala om sol i kommande tid . . . Och «Arbetets söner« välde fram ur väl hundrade sträfva strupar.

Nils Bengtsson hade nyss vaknat, låg med bak- rus och hörde skamset på det nya, som han ej för- mått dränka i bränvin! . . .JLock/ågelti

Yid korsvägen hade de slagit sig ned, med en halft förvittrad milstolpe som ryggstöd. Kläderna voro dammiga, kinderna solstekta och aptiten glupsk. De åto i kapp af stora brödskifvor och under tiden pra- tade de om sina nyaste lifserfarenheter, så småning- om glidande in på storpolitik, skilda ideela riktningar och sådant, som har sitt intresse endast bland de mera försigkomne bland oss . . . Den ene af de två vände sig häftigt om, hvarvid rockvingen slog emot milstolpen med ett hårdt ljud.

— Hvabehagas, har du bomber i fickan? skrat- tade Albin.

— Nej, men något ditåt, svarade Wallberg och drog upp en liten säxpiping, noga undersökande låset och de säx skarpa skott, som vapnets hylsor hyste.

— Bär du inte den där något .vårdslöst?

— Inte . . . Kågeholms blodhund har lärt mig att ha den nära till hands. Hvad blefve det till om man låste ned en dylik i cykelväskan — innan manfick den upp skulle man ju kunna bli söndersliten af ett koppel hundrackor, medan dumma, hetsande bönder skrattade sig fördärfvade åt spektaklet . . . På mindre än fjorton dagar har jag klippt ett par ilskna rackor och blifvit grundligt utskäld af ägarne, som just skickat dem på mig . . . Men då har jag flinat och citerat lagen: «Okynnes hund« etc.

Albin hade tagit revolvern och pröfvat trycket med att lossa skott mot en gråsparf, som dödsskrämd flög bort, under det kulan rispade en lång rand i marken.

— Nätta tingestar . . . Kunna användas också mot tvåbenta hundar . . .

— Så . . . Hurså? . . .

— Jovisst, det beror alltid på situationen. Du läste ju Stepniaks: En nihilist?

— Riktigt. Jag har aldrig legat åt det hållet, men resor förädla, heter det visst. Nog skulle man, om det gälde . . . Men apropå, du hör ju till ung- socialisterna! . . . Hva' ha dom för sig egentligen?

— Ingenting, d. v. s. de ladda inte bomber och de samla inte vapen. Men de hålla alltid luntan tänd och vänta troget till de besutna och skojarne rulla fram krutdurken. Det är hela skilnaden på oss och de andra. Vi hålla af en ständig fäjd under högtryck och unna människorna ingen ro, ty i död- vatten blir farkosten tung som bly och vill gärna gå till botten.

— Hm . . . förr vill den väl då «segla på det torra« . . .

— Eller det ... Vi ha ingenting på höjderna att göra, så länge det djupa djupet är opäjladt

— 34 —Men dit komma vi med framgång för våra idéer endast såsom skickliga och energiska dykare, icke genom att sjunka tungt och platt . . .

— Menar du så att vi två «dyka« nu?

— Ja, så långt vi förmå. Hur bottenlöst är icke detta lif på landet! En och en annan — un- derligt, har du märkt att det är just militärerna? - - har en någorlunda klar insikt om grundstenen för vår stolta byggnad, medan den stora massan är oss absolut främmande. Endast väderkornet på en dräg- ligare dagspänning kan ge dem en första uppryck- ning. Därför ha vi nog börjat i rätt ända. Känner du till Markhams «Mannen med hackan«, så fattas icke typen, som gifvit anledning till den inspirerande taflan, bland Skånes lefvande-döda landtarbetare . . . Usch, fy fan! . . .

— Jämt. Det kostar bra mycket det här, mqn det måste ju göras . . . «Dyka« är lösen — ned och ut . . .

Wallberg hade sprungit upp och reste sin kaut- schuk-tralla.

— Trettio grader hett och dryga tre mil att hjula innan kväll. Hvart far du?

— Till Jämmerdal, enligt order från högkvarte- ret. Det skall vara en läsarhåla, där okunnigheten sitter högre än i högsätet. Bondpatronen en inpiskad räf, som vet att läsa bibeln rätt. Stämmer det? . ..

— På pricken, ty jag har ritat af gubben i bladet. Akta dig för den. Lycka till förresten! . . .

En linje landsvägsmjöl simmade i luften, för en kort stund förenande de båda Härjarne, där de nu flögo åstad på hvar sitt håll.

— 35 —En timma senare var Albin framme vid Jäm- merdals gård oeh gjorde ronden bland folket där. Märkvärdigt nog fann han tillmötesgående hos dem och bondpatronen var häller inte oäfven. Han pra- tade länge och inställsamt, var ingen hatare af för- eningslifvet, men däremot gramse på somliga socia- lister, isynnerhet redaktören för den där tidningen.

Kvällen kom och de förbluffade arbetarne blefvo ombedda komma upp på kontoret. Agitatorn kunde gärna följa med och höra på hvad saken gälde, menade det lilla bondmajestätet, något som Albin fann synnerligen tilltalande, ty han väntade sig en uppfriskande stund.

Snart stiger patron ut med en tidning i han- dén, från hvars fjärde sida han läser upp ett lands- bygdsbref, innehållande de mest grafva anklagelser mot just honom själf. Där skildrades först i bjärta färger hurusom han under fromleriets mask fört sin förre husbonde bakom ljuset och bestulit honom in på bara kroppen, vidare huru han, rik vorden genom det systematiska tjufveriet, såg sig i stånd att köpa gården då husbond var konkursmässig

samt slutligen den usla lön, som bestods gårdens trälar.

Då han slutat läsa blickade han mönstrande ut bland de församlade samt sade slutligen med en stämma, som doftade räf och gammal-testamente:

— Så beljugen och nersvärtad har väl aldrig någon blifvit. Ni vet ju alla att jag är fattig och det fins väl ingen här, som kan vitsorda lögnarens för- tal? Och hvilken af er är väl rcke nöjd med sin lön?

Mumlet mullrade oredigt ut från skaran, i hvil- ken de flesta voro gamla gubbar. Ingen vågade ' — 36 —slunga patronen sanningen i ansiktet, sådan han nyss själf läst den, men ingen ville häller rentvå honom, icke ens då de detta bjödos i kommandoton.

Bonden blef misslynt, ty han vädrade tredska i mumlet, och han armbågade sig rakt fram till Albin, skakade tidningen framför hans näsa och rungade till:

— Detta har ni skrifvit och det skall ni svara för! . . .

— Jag?! Äsch, så ni pjollrar. Jag känner ju hvarken er eller Jämmerdal mera än detta lilla för i dag. I öfrigt har man nog gjort er orätt och jag gillar inte sådant skrifveri . . . Kom nu, kamrater, så gå vi och hålla möte! ...

Patronen blef rödgrön — ett annat resultat hade han ändtligen väntat sig af det stora nummer han gjort. Så tog han ett par arbetare afsides och pra- tade länge med dem, under det de andra drogo neråt gårdsvägen. Men de gingo nästan hvar på sitt håll, ty misstänksamhetens ande hade väckts och de undrade hvad patron ville de andra två eller om han höll på med att binda ris åt dem, om de ginge bort med Härjaren . . . Endast en följde med den fruktade gästen och han gick vid Albins sida och hörde på, medan mössan satt på svaj och trotset lyste ur blicken.

— Inte ska’ ni gå så här som ensamma får och slita och halfsvälta, inte. Nej, Landtarbetare- förbundet är värnet och dit bör ni sluta er alla- samman . . .

— Visst fan, så ska’ det vara . . . Se, jag ska’ säga han att jag stannar inte i den här lortiga

— 37 —hålan ändå; jag flyttar, för patron och jag knabba- des en smula i stallet häromdan och då fick han en blå trut. Inte ska’ en vara rädd! . . .

— Jaså, är det på så sätt? . . . Hm . . . dom andra ha ju försvunnit! . . .

— Rädda som backharar . . . Här vågar ingen komma till möte, det lofvar jag och patron kan man inte lita på. Dä' är en slipad en! . . .

Det låg något i tonen, som gjorde Albin ängs- lig, för hvad visste han inte, och han beslöt inställa mötet till nästa dag. Några ögonblick stod han och späjade uppåt gården och trodde sig få se arbetarne komma, men däraf blef intet, hvarför han svängde på cykeln samt räckte ut sin hand för att säga far- väl åt den ende, som vågat följa honom . . .

— Hvad nu då?! . . . Också han är borta, och utan att säga ett ord! Detta måtte vara ena konstiga prissar! . . .

Albin dök ner i cykelväskan och fiskade upp revolvern samt stack den försiktigt i rockfickan. Därpå såg han sig noga ikring och började sakta vandra nedåt vägen mot stationen. Det gick inte att åka här, ty makadam et låg nyslaget och otram- pat midt på vägen och gångstigarne sluttade skarpt mot gropkanterna, hvilka dessutom voro bevuxna med högt, alla möjliga mister i stigen döljande gräs.

Almar växte på båda sidor och skymningen hade redan fallit på. Så tyst det var — inte en katt en gång.

— Kors, en töcken Jämmerdal; det här var underligt nog, mumlade Härjaren för sig själf . . . Hej, hvad var detta? . . . Handen dök hastigt ned

— 38 —i rockfickan, ty han hörde steg till vänster om sig. Och han stannade, ty af rädsla kände han ingenting då det gälde. Ja, värkligen, det kom någon, ett frun- timmer, en ung jänta . . . Albin smålog åt sig själf.

Men han var trött och sträfvade nu med all fart till stationen, där det dyra bondhotellet låg, som tog 2: 50 för en

säng och 15 öre för ett rått ägg . . . Bakom honom raskade stegen emellertid också på och snart var jäntan framme vid hans sida, häl- sande ett vänligt «god kväll«.

— God kväll, hvart skall ni traska så sent? . ..

— Hem till mor! vi bo här nere. Jag såg er vid gården och jag tyckte vi kunde ha sällskap neråt . . . Men hvarför går ni så fort — jag är trött af mjölket och har förresten släpat hela dagen.

— Hå, nog kan jag gå saktare . . .

Albin mönstrade noga sin följeslagarinna. Först rann det på honom att flickan kunde vara «oäkta«, en karl således, men det långa mörka håret, kin- dens rundning, barmen, vristen i träskon och höf- ternas sakta vaggning under gången skingrade alla misstankar . . . Det var en söt flicka, som kommit till honom under almarnes och kvällens skugga och han var ung och hon var ung och båda voro fria

— åtminstone han . . .

Hvad under då om han fann det nöjsamt att gå långsamt och byta ord med jäntan, spörjande om allt hvad han behöfde veta om Jämmerdal och dess patron!

Allt saktare blef gången — snigeln kunde kon- kurrerat! —, allt glädtigare samspråket . . . Och däraf blef hon varm samt knäppte upp blusen, så

— 39 —att linnet lyste fram, Och hon smög sig närmare honom, så nära att de stödde hvarandra och deras andedräkt blandades . . . Hvad hon såg god och tillgifven ut och därtill var det något. . . något. . . nej, fy, Albin! . . .

De hade hunnit ett godt stycke från gården och de talade om fästefolk och kärlek . . . Då lade hon sin arm bort om hans axel, såg honom smekande in i ögonen och bad:

— Jag är så grufligt trött . . . Ska' vi inte hvila oss här vid gropkanten ett tag? . . . Kvällen är vacker . . . Kom! . . .

Med ett språng stod Härjaren på andra sidan cykeln och endast såg och såg på henne, med vida, uppspärrade, frågande ögon ... Jo, det var nog riktigt, det kände han instinktivt . . . Han gick in till henne och han var blek och rösten skalf af harm:

— Tvi dig, kåna! . . . Att du inte skäms för att vilja gå så smutsiga ärenden?! ... Se hur du rodnar och du vågar inte se upp! . . . Gjorde jag rätt så slog jag dig, men det kunde kanske vara lika farligt, som att smeka dig . . . Hvem har läjt dig — svara genast! . . .

Svar fick han inget, men åt Jämmerdalen till. hörde han bomullskjolarne slå som när en kvinna löper. Och han såg lockfågelns teckning blifva allt mindre i almarnes skugga . . .

Och hvad mera? ... Var det icke ett par hufvuden i gropen därborta? ... Jo, vid gud, var det så! . . . Karlar, som följde jäntan . . . Fan anamma, en sådan uselhet! . . .Då Albin berättade det här, så nämde han all- tid något om våldtäktsförsök med thy åtföljande två års straffarbete.

— Tänk er, vi sätta oss och kättjan kommer . . . ett skrik från kånan och man är fast! . . .

Stoltare seger hade aldrig den unge Härjaren vunnit under sina färder å mörkaste landsbygd! . . .jy§J§

har sina «stora minnen«. Och sina under-

liga dessutom, af hvilka den sista var en kärleks- saga bland herrskapsfolket, slutande med att den öfverflödige mannen dog sotdöden och ryttmästaren- älskaren fick sin dyrkade kära . . . Mycket hör till den här historien, men vi låta den fara . . .

Femton minuters väg från Tollerup, strax utan- för ett täckt litet b ondställe, flyga ett par flickor hvarandra till mötes, hugga hvarandra i flykten och dansa rundt i vild förtjusning till dess den ena, en blek, lång och ljus tös,

ber om försköning samt and- fådd stöder sig mot den andra . . .

— Så roligt att du kom, Ada! du ska' få blom- mor, ett helt fång rosor ur vår trädgård, och vi ska' gå i kyrkan och vi ska' prata om allt nytt. Vet du, jag fick bref från Henrik i går. Han har det så bra i Utah — den stollen, som gick och blef mor- mon! . . . Åh, hvad mor ska' hålla af dig, Ada! .. .

— Hå, hvad du pladdrar, Inga. Och hvad du är glad, fast du inte är stark . . . Vet du, jag är

— 42 —nästan trött af färden och vill hvila en smula . . . Nej, vi gå om trädgården. Först skall jag se dina härliga röda rosor blomma! . . .

Flickorna smögo sig från rosorna in i lusthuset och när de ändtligen jagades därifrån genom bjud- ning till kaffet af Ingas mamma, så yrde de som västanväder . . .

— Nå, Ada, har ni något sosalistförbund borta vid Elvirelund? . . . Här börja de galna sig värre nu också, sa' gamla mor, sedan släktskapsnyheterna blifvit expedierade. Ada och Inga voro kusiner.

— Här? . . . Ha ni fackförening här? frågade Ada tillbaka i intresserad ton.

— Nej, men det skall väl bli nåt sånt, tänker jag. Denne här Wallbergen ska komma hit och di säger att själf vaste prästen och länsmannen ska vara med på mötet.

— Hvad säger moster! . . . Dit ska' vi gå, du Inga . . . Javisst ha vi fackförening i Elvirelund och den som är stabel kan moster tro . . .

— Stabbel? eller hvad säger du, tös? Det hörs nästan som om du var med?

— Ja, det är jag och det är min plikt . . . Det vet jag nu, sedan El . . .

Ada tystnade, men hon var en begåfvad flicka och hon fnittrade snart bort saken genom att fatta Inga om lifvet och snurra henne rundt. . . Mostern glodde surt . . .

Men då de båda unga åter blifvit ensamma, så talade Ada länge och varmt med Inga och slutet blef en öfverenskommelse om att gå till mötet. Det skulle hållas på landsvägen efter middagen. Klock-

— 43 —slaget kände de inte precis, men de skulle passa på . . .

Tollerups-folket hade sällan varit med på någon annan predikan än den prästen bjöd i kyrkan. Där hade de slumrat år efter år, konkurrerat i salmvärs vid husförhören och idkat koralsång så skärande falskt, att Hornpelle själf dansat lustelig gan-gan därvid.

Det här var något nytt, då en statare kom till dem och skapade sig ett altare af landsvägen, en predikstol af gärdsgården och ett hvalf för ordens eko i himmelens fäste. Och så skulle ju prästen Tobin komma med sin lärdom samt krossa den obil- dade Härjaren, som gaf sig ut för räddare och reformator . . .

Ej underligt då om landsvägen myllrade af människor, gubbar och gummor, drängar och jäntor och barn. Gräddan var också med i form af läns- man, präst, förvaltare och rättare och fina mamseller och uppspelta landtbrukselever . . . Med alla voro de väl inemot trehundra ... På något afstånd stod Ada och Inga med förväntan i blickarne och en smula agg i själen åt prästen och de andra fina människorna.

Wallberg hade lagt cykeln åsido, lyfte på mös- san och strök ett tag i den knollriga framluggen, såsom han för sed hade. Därpå klef han upp å gärdesgården strax invid vägen och började tala, hvarvid folket skockade sig närmare och drog med stöflar och träskor inöfver ett litet hörn jord, där säd växte . . . Ada kände igen mannen från den

— 44 —ruttna halmstacken den morgon hon gick för att länsa nötboskapens spända jufver och hon undrade mycket hur han skulle reda sig, ty strax intill henne såg hon prästens resliga gestalt, färdig till attack . . .

Härjaren började som kamraten, som kommer för att påminna om gemensamma intressen. Han var hvarken pockande eller straffande och därmed hade han också vunnit detta forums majoritet . . . Då han kom till kapitlet

om de skilda klassernas skilda intressen, om drängens och bondens absoluta särställning och det däraf nödvändiggjorda ekono- miska kriget äfven på landsbygden, sökte en half- rusig bondson störa med hvarjehanda dumma upptåg. Han småhvisslade och halftjöt och krumbuktade som en fullblodsneger i paradvals. Arbetarne sände ho- nom varnande, hotfulla blickar, ty de hade ryckts med af Wallbergs tal, men det lilla bränvinsdjuret i åbosonens förkrympta sinnen spökade på och oron steg bland de församlade.

Ada hade blifvit blek, men kring munnen satt energien koncentrerad som i skrufstäd, då hon gick fram och drämde till fyllkajan med en våldsam puff, så att han tumlade baklänges. Det var signalen och bondpojken skulle just bära hand på kvinnan då ett tiotal armar höggo honom och lyftade honom högt i luften, där han hängde och sprattlade, ett omedvetet mönster för dumhetens och lastens bro- derskap . . . Nu trädde prästen fram och inför den svarta kaftanens bondauktoritet sjönk den sprattlande bränvinsynglingen samman . . . Strax efter hängde han tvärsäck öfver landsvägens gropkant, väntande på att bränvinsfanen skulle komma och fara ut igen.

— 45 —— Där ligger du vacker, Sven. Men spottback har du då att kräks i, sa’ en gammal gumma i rin- gens ytterkant. Det blef ett fnissande, hvilket dock kväfdes af energiska «tst« från dem som stodo när- mast Wallberg.

Intermezzot hade visserligen stört, men ej för- mått att bringa talaren ur konceptet. Nu dundrade han på om kvinnans slafställning och det däraf föl- jande försummade hemmet, om barnen, som måste lämnas vind för våg, om godsherrars och förvaltares närgångenhet mot nästans hustru och mycket annat

Ada blef röd, hon visste knappast hvarför. Men så småningom letade hon fram bilden af Elvir, den käre. Nå, det där kunde han inte mena, ty Elvir och hon hade sökt och funnit hvarandra såsom på fri vandring. Hon blef åter lugn och följde noga med. Allt hvad han sade, Härjaren, var nog sant, men det var dock intet nytt. Hvad Elvir ändå för- stod mycket mera! . . .

— Lefve den! hörde hon och så hurrade hon med mekaniskt i fyra långa drag, sådana de komma från ovana hurrabasar, dem icke cliampanjen och konvenansen särskildt fostrat i det af födelsen kung- liga görat.

Härjaren hade slutat och vunnit spelet, det kände han tydligt på sig, hvad än prästen komrae att finna på. Skulle han komma, förresten, och för- nedra sin auktoritet med en predikan från gärdes- gården? ... Jo, han kom, klef upp bredvid Wall- berg och bad folkskaran höra honom en stund.

Det blef alldeles tyst några ögonblick, mest af nyfikenhet, ty de flesta hade inte på mången god

— 46 -söndag funnit vägen till kyrkan. Tobin var ingen populär predikant, men från gärdesgården, nå, det var något alldeles nytt att se den tämligen obekante herden i en dylik situation.

Himlens hvälfda blå gaf icke predikanten några nya impulser; lika torrt, mögligt och andefattigt kom det här som borta i templet. Han började med att läsa en salm och fortsatte med att vända fjärdingen om och omigen, talande om undergifvenhet inför lagen, fördragsamhet mellan olika människor och Guds stora, huldrika nåd . . . Men den inre värmen och glödande entusiasmen saknades och folkskaran såg trött, öfveransträngd ut . . .

— Jag ska’ gärna en dag längre fram hålla ett föredrag om arbetarefrågan, föreslog prästen, se- dan ordbytet mellan de båda talarne pågått en stund.

— Nej, det kan Wallberg göra; prästen har ju sin kyrka att sköta, hördes en röst ur hopen. Och det var nojsigt . . .

Mörkret föll på, men ännu pågick debatten, mest utan prästerlig framgång. Länsmannen började bli otålig och skrufvade sig på kärran. Landtbruks- eleverna gäspade.

Då kom prästen som bäst åter in på det gamla kapitlet, som ljuger att klasskilnaden är en lögn. Det fins inga klasser, bara människor, vågade prä- sten påstå.

En gumma, gammal och grå, men med ener- giska drag, snodde sig fram:

— Får jag tala, hr prost?

Prästen nickade och såg belåten ut. Nog vän- tade han en bundsförvandt i den gamla.

— 47 -— Prosten säger att det fins inga klasser, men jag säger jo och Wallberg har rätt. Nu är jag sextio år och har trälat hela mitt lif, så att ryggen värkt, men ändå är jag lika fattig och arm. Sjuk blir man till sist och det uschla fattighuset är det enda, som väntar . . . Herremannen har allt hvad han begär och fattas han något, så behöfver han bara kommendera framet. Se på mig, hr prost, och säg sedan att det inte fins några klasser . . .

Sorlande trängde sig mängden omkring gum- man och det blef en rad af komplimanger. Prästen såg flat och besegrad ut, medan Wallberg redde sig att affyra en ny salfva. Då hostade länsmannen häftigt till och Herrens tjenare förstod. Men ännu ett försök ville han våga, innan han lämnade val- platsen.

Med gråten i halsen föreslog han en salm som afslutning på mötet. Det blef en strid, som i all sin löjlighet var intressant. Wallberg tog upp «Ar- betets söner« och prästen drog fram med sin salm

— det hela skvallrade om musiken borta i tämplet, där gummorna tutade i hvar sin tonart . . . Ändt- ligen segrade arbetaresångens raskare tempo öfver koralens långdragenhet och prästen klef ned från gärdesgården . . .

Från länsmannens vagn hördes en pisksmäll och med åkdonets bortrullande buller blandades hurraropen för ny tid och nya idéer. Dagen var lyktad och de båda bärgspredikanterna — prästen och socialisten — rullade i «broderlig sämja« pr cykel vägen framåt. De hade samma väg att fara och herrens tjenare var glad öfver sällskapet.

— 48 —Munkar och charlataner äro rädda för spöken och gastar.

Mörkret hade fallit på då de sista lämnade valplatsen. I diket snarkade den nyss så oregerlige bondsonen och människorna gingo i grupper, by- tande tankar om nedan och ny.

Ada och Inga vandrade tysta bort till gamla mors lilla nätta täppa. På firmamentet lyste Venus.

— Se, så vacker en stjärna, Ada! . . .

— Venus är aftonstjärna, men det hindrar inte att kvinnan bär budskap till kvinnan om morgon- rodnad . . . Hvad hon lyser vackert, Inga; om bara hon värmde också . . .

— Du talar så lärdt, Ada . . . Vill du inte hjälpa mig med detta socialistiska, som jag inte förstår? Hur var det, sa' inte Wallberg att fackför- eningen hade ingenting med socialisterna att göra?

— Jo, så sa' han, men han ljög en nödlögn . . . Människorna tåla inte att blicka mot det flammande bålet, därför lysas de med pråsan, tills pupillerna hunnit sammandraga sig . . .

(b1?unger

f^refve Frisen regerar öfver väldiga jordområden, där skogarne stå täta. Råbockar och tvska harar yra kring i munter lek, feta och välgödda, skyddade af grefvens och jaktstadgans fridlysning. Endast några gånger om året blir det villervalla bland dem, då jägarne komma och klappjakten går. Några dussin få då visserligen släppa lifvet till, men vildt- stammen ökas dock år från år och blir allt glup- skare, skuttande ut på böndernas tegar, där den späda sädesbrodden om vårarne smakar namnam . . .

Men bland den stora trälskaran är det annor- lunda. Välmågan hör till de ytterst få undantagen och gäller då en och annan arrendebonde, som genom att stjäla sömn och kraft från sig själf för- mått lägga på kistbottnen, trots det dryga arrende han betaler. Den stora flocken af arbetare höra till de uslast aflönade och till dem hade budskapet om sammanslutning kommit som ett evangelium . . .Mjölnare Alfredsson satt vid kvällsvarden och spisade sill och potäter. Till sällskap hade han Wallberg, Härjaren, som kommit för att höra hur ställningen var. Den stora barnskaran var kojad och hustrun, en för organisationen mycket intresse- rad kvinna, hörde uppmärksamt på hvad som talades.

— Jo, här är det annars en god anda rådande, fast det var illa med vår sekreterare, som kom under höstvagnens hjul för det gamla ruttna repets skull... det sprang, förstår du, och Södergren kom under lasset . . . Han var en utmärkt kamrat och ett godt stöd, men nu ligger han där och kommer kanske aldrig helbrägda opp igen . . . Grefven ocli grefvinnan fara dit hvar dag och troligen söka de omvända honom.

— Illa om vi på grund af gref vens ruttna värk- tyg skulle mista Södergren . . . Har ni haft möte nyss? . . .

— I söndags ... Ja, det var sant, soldat Ask har blifvit nekad få ut något på lönen af förvaltaren på plattgården här nere, Södra Bössinge, du vet, där unga ryttmästaren annars residerar. Ask for till mötet i går och familjen är i stor nöd, till och med mjölken har förvaltarknölen nekat åt det späda barnet i vaggan . . . Åh, man skulle kunna . . .

Alfredsson hade sprungit upp från den tarfliga kvällsvarden och mätte nu det lilla rummet med stora steg. Wallberg satt tyst, ty han visste af gam- malt att mjölnaren hade mera att säga . . .

— Tror du jag kryper för en bracka till bond- grefve! ... Nu har han sagt upp mig för länge sedan och det var jag beredd på, men senast har

— 51 —jag fått order att ögonblickligen afflytta . . . Det gör mig också detsamma, för jag har hus öfverhufvut borta vid station och jag flyttar i veckan ... Dumma bondpatroner, som tända eld och flamma också i ett så pass oskyldigt kräk som jag; på det här sättet slipper han mig inte så lätt och ungdomsklubbisterna stödja efter bästa förmåga ... Vi få väl hjälpa Ask?! . . .

— Är det långt dit?

— Fem minuter på cykel. Klockan är ju bara åtta och du kan fara dit bort, så får du själf se . . .

Wallberg svalde den sista tuggan, tog mössan och lagade sig mot dörren.

— Får jag ligga hos dig i natt?

— Visst, det vet du . . . Har du pängar med?

— jag tror kvinnan är i stort behof . . .

— Alltid har jag något att börja med och mera kan det väl bli sedan, svarade Wallberg i dörren. Ögonblicket efter rullade Härjaren bort . . .

Knappast de stora städerna ha en sådan total- bild af elände att bjuda på, som det tillfälliga i sta- taren Asks stuga. Man kunde tro att det var här bondpatronen funderat på att använda ett svinhus till människoboning, om man ej vetat att detta var en annan, arrendatorn till Kågerup. På en rankig stol vid fönstret satt en blek kvinna och vyssjade ett spädt barn, som ideligen skrek. Strida tårar runno utför moderns kinder, ty hon visste att den lilla pockade på mat och hon hade intet att gifva, ty den sista mjölkskvätten, som hon fått af barm- härtiga grannar, var slut redan för tjugofyra timmar

— 52 —sedan. På det kalla lergolfvet vinglade ett par half- nakna ungar oeh smågnydde. Väl hundrade gånger hade de bedt om en beta bröd, men alltid fått samma svar tillbaka från modern: «Ack, tyst, jag har inget« . . .

Hungerns hålögda spöke hade trädt öfver trö- skeln och gick ikring, rifvande och slitande i de stackars människornas inälfvor . . . Natten stun- dade till — hvem ville hjälpa här, där väl ingen af grannarne rätt visste hur svårt eländet var?! . . . Visste väl han, förvaltaren, som gick till det väl- fylda kvällsbordet, hvad hunger ville säga, och hade han väl något hjärta, den arge bonden?! . . . I burgne och profitprässare, hvad veten I väl om fattigdomens gräsliga mara?! . . .

Det knackar. Modern blickar upp, undrande hvem som kunde komma. Var det kanske den bru- tale förvaltaren, som åter kom för att vrida om knifven i hennes sår, för att svära och banna öfver socialister och fackföreningar? . . . Herre gud, hon kunde ju inte hjälpat; det var ju hennes man, den unge, fattige soldaten, som var så envis med det där! . . . Hon blickade oafvändt mot dörren, men hon kom sig inte för att bjuda «stig in«, ty hon trodde bestämdt att det var den glupske förvaltaren.

Då rördes dörrklinkan och in trädde en främ- mande man, den hon inte kände. Om inte hungera pinat henne, så hade hon kanske blifvit rädd; nu stirrade hon slött mot den kommande, utan att svara på hans hälsning.

— Jo, jag har nog gått rätt, kan jag se. Här behöfs mat i främsta rummet . . . Pängar har ni

— 53 —liär, mor, och jag skall genast se till att ni får mjölk åt den lilla.

Wallberg lade en femkronesedel på bordet och stod därefter tyst, medan den arma modern gråtande berättade hvad ondt hon och barnen ledo.

Härjaren hörde på under stigande förbittring och då den unga modern hade slutat ville han fara ut i hårda, brutala ord mot det förbannade sam- hälle, som tillät något sådant. Men gråten stod honom ända upp i halsen och det blef endast några oartikulerade ljud, medan de långa armarne ursin- nigt fäktade i luften . . .

Han skyndade ut och bort till närmaste stuga, där han nästan befalde matmodern att ögonblick- ligen skynda de arma öfvergifna till hjälp, förebrå- ende henne att ej ha sett till sin medsysters hus.

— Kors, hon kan väl åtminstone säga ifrån, ilsknade gumman till, men gick dock att skaffa mjölk åt grannens dibarn samt bröd åt de andra . . .

Den värsta nöden var afhjälpt och Wallberg funderade nu på möjligheten att komma bondför- valtaren till lifs. Han genomgick tjenstehjonsstad- gans olika paragrafer, dem han kunde mest utantill och åtminstone långt bättre än katekesen, och medan han så grubblade krängde cykeln värre emot maka- dam och småsten, där den trillade i väg mot mjöl- nare Alfredssons . . . Förgäfves; kontrakterna sa’ ingenting om sättet eller tiden för lönens utbetalande. Hyresvärden tar sina grofva slantar i förskott, men herremannens slaf kan få svälta ett helt år och ändå arbeta, om det så behagar den nådige store. Wallberg tänkte på jakterna i gårdens skogar, på

- 54 -den välfödda samlingen af herrar, och han önskade sig en bössa, ett maskingevär . . . Huj, hvad han skulle skjuta — en — två — tre och många prickar skulle han ta! . . . Alldeles ja, i hjärttrakten, där han nästan alltid träffade på pappersgubbarne vid målskjutning under krigsmannatiden . .. Små röda kulor dansade i luften framför honom ... Var det blod, månne? . . . Eller hvad kunde . . .

— Sofver du, din galning? . . . Ämnar du hälsa på grefven, så är han inte hemma, det kan jag säga dig på förhand.

Det var Alfredsson, som inte kunde begripa hvad som gick åt Härj aren, som flög åstad likt en tosing äfven sedan han hunnit mjölnarstugan.

— Bra att du ropade, annars hade jag nog kört hin i våld ... Jag satt och grämde mig öfver den usle förvaltaren där borta. Tänk du, ett sådant elände hos den fattiga familjen! . . . Hungrig har jag varit många gånger, men maken till detta har jag då aldrig skådat.

— Joo, sådana äro Sverges ädla söner och deras ställföreträdare. Blått blod är blått därför att det stelnadt i ådrorna; det känner icke och offrar människorna lättare än kalfvar . . . Stig på du, vi ha alltid ett bås klart för dig med.

— Tack ska du ha, men jag fruktar det blir klent med sömnen i natt. Hvad skall man göra åt sådan brackighet? . . .

— Far Jill länsmannen i morgon och hör hvad han säger.

— Du sade något . . . Visserligen angår inte detta den store befallningsmannen, men man kan

- 55 -ju alltid fara dit och bli utsparkad ett tag. I mor- gon hälsar jag på länsman . . .

Då de gingo genom sofrummet låg den äldste pojken och sof och sjöng .. . «och segern är vår« . .. Vid slutstrofen vaknade han och blickade förvirrad upp. Mjölnare Alfredsson gick bort och klappade pojken på hufvut, ty han tyckte om honom och var stolt öfver hans omedvetna sång.

— Bra, pojke, drag i med den där till sista andetaget! . . .

Hr befallningsmannen satt i sitt arbetsrum och rökte långpipa. Han såg stinn och välmående ut; icke ens en svensk länsmanslön hade förmått göra honom mager, ty han sysslade med hvarjehanda, gjorde i auktioner, tog mutor af tjufvar, skälmar och slagskämpar, med mera sådant, som en länsman måste tillgripa för att kunna hålla ståten högt . . . Tjufvarne betalte bäst och därför hade dessa härjat under månader i spanmålsmagasin och

kreaturs- stallar, utan att något gjorts för att få dem ertap- pade. Kanske tänkte också befallningsmannen som så: om man stjäl på ena eller andra sättet, det kan kvitta, ty tjufvar äro de alla och hvarför inte då också jag?! . . .

En cyklist syntes nedåt vägen.

— Den där liknar en bonddräng och han kom- mer hit. Bestämt har dom nappat höns eller får från Rimboama nu igen . . . Skönt, så blir det ju alltid en slant att förtjena.

Och han log så att de af nikotinet frätta tän- derna tittade fram . . .

— 56 -— Stig på,! . . .

— Förlåt, är detta hr befallningsmannen? . ..

— Joho. Hvad står på, äro de förbannade tjuf- varne nu ute och kapa igen? ... Ja, hinna vi bara fram öfver tingsdagarne, så skall jag, min själ, göra en räfst så att det står härliga till bland dem ... Någon gång får det vara nog med sådant fräckt skoj . . .

— Alldeles såsom jag tycker, inföll den ny- komne . . . Men nu är det väl inte precis tjufvar jag ville tala med befallningman om, fastän gud ska’ veta att dom här herrarne äro kanske mycket simplare.

— Hm . . . inte tjufvar? . . . Jaså . . . Nå, hvad gäller ert ärende?

— Borta vid Södra Bössinge sitter en statar- familj och svälter. Förvaltaren nekar att betala ut lönen och dibarnet saknar föda, ty till och med mjölken har man tagit ifrån dem ... Är detta rätt och kristligt, hr länsman? . . .

— Hm . . . rätt . . . hm . . . Det beror sig väl på. Tjenaren är skyldig att vara sin husbonde undergifven och den här har väl förbrutit sig på något sätt, kan jag tänka. Sådant rör mig egent- ligen inte . . .

— Nähä, jag kunde allt tro det . . . Stataren har intet annat ondt gjort än gått in i fackförenin- gen, han som de andra.

Länsmannen reste sig och mönstrade främlin- gen med morsk uppsyn. Han vädrade uppstudsighet mot öfverheten och ämnade statuera ett exempel utan vidare.— Hvem är du? . . .

— Mitt namn är Wallberg annars.

— Hå fan, är det på så sätt! . . . Jag anade just det . . . Där hänger dörren — med er har jag intet otaldt . . . Varsgo! . . .

— Ni vill således inte . . .

— Nej, säger jag. Om käringen och ungarne * svälta, så får ni gå till kommunalordföranden, det där lägger jag mig inte i . . . Seså, marsch! . . .

— Kungens fogdar äro inte mycket artigare nu än fordomtima, gycklade Wallberg, på samma gång han listade sig ut.

Följande natt logerade Härjaren i A—löfs gäst- gifvargård och där drömde han: Ryttmästare Fri- sen kom ridande ut från Södra Bössinge gård med ridspö i handen, drifvande förvaltaren framför sig bort mot en damm, som glänste skinande hvit. Utan förbarmande jagades förvaltarkräket hufvudstupa ned i dammen och drunknade i — mjölk.

Drömmen var något konstig, men slog delvis in, ty ädlingen hade läst i bladen om behandlingen af statarfamiljen och skammen blef för stor . . . Förvaltaren blef afskedad, han måste offras för att rädda det barmhärtighetssken, som adeln gärna vill ha till strålande gloria . . .

Barmhärtighet af — sådana?! . . .

(5 öStfäjk

Ipkörden hade börjat. Den torra skånska sommaren hade skänkt en myckenhet af höst- och vårsäd, isynnerhet

kärnan lofvade att gifva mera i skäppan än något föregående år, och strået var häller inte illa. Rågen var fäld och hvetet stod öfvermoget, väntande på maskinernas skäror . . . Men alltjämt rasade striden om föreningsrätten mellan patroner och arbetare . . .

Lokalafdelningen hade beslutat att sträjk skulle proklameras vid Almalund till dess patron Bering beviljade de tjenande statarne fri föreningsrätt — dagakarlarne hade förut fått 25 öres förhöjning pr dag, men de voro villiga att slå ett slag för kam- raterna och föreningsrätten ... Så kom sträjken, ty patronen var omedgörlig, mest emedan han inte ansåg sig mäktig betala den bötessumma, som af patronorganisationen stadgats . . .

På fälten gick arbetet sömnigt. Statarne kunde icke nedlägga arbetet helt och hållet, ty tjenste-

— 59 —hjonsstadgan hängde hotande öfver deras hufvuden, men indirekt gjorde de gemensam sak med daga- karlarne . . . Förvaltaren var ilsken som ett bi och sökte genom eget exempel få bättre fart i släpet. Vid kornas spenar sutto några damer från provin- sens hufvudstad och lekte, medan smålandsflickor utförde sträjkbrytararbete genom att länsa jufren från den mjölk köpstadsmamsellerna icke orkade få ut . . .

Spänningen blef allt större, allt saktare gick arbetet och en handfull galizier kunde inte mycket uträtta. Gubben Bering suckade och våndades och pratade sirapssött med statarne, lofvande dem guld och gröna skogar, om de ville bara förmå daglö- narne att återgå till skörde-arbetet.

— Hvad skall det bli af min vackra säd? Hvetet borde tagas i morgon dag, ty kärnan drys- ser i marken allt hvad den hinner . . . Pål, du som är förståndig, ställ om att vi komma i gång som vanligt! . . . Jag går in på samma vilkor, som grefven på Ormeholm och behåller allasamman kvar i tjensten. Vi kunna ju se hur det går vid de andra gårdarne; därefter får ju jag rätta mig.

Pål Andersson, en svartskäggig, bestämd man* var dagakarl och hörde till de sträjkande. Han be- tänkte sig ett ögonblick och lofvade att höra sig för med de andra samt med förbundets styrelse . . .

Samma dag rullade en åkarskjuts mot Alma- lund från staden, medförande tre personer utom kusken, bland hvilka voro nämde Pål Andersson, en annan daglönare samt redaktören för den där avi-

— 60 —san . . . Märran stretade makligt upp för de branta backar, genom hvilka vägen är dragen styft en mil nordväst på mot Almalund . . .

Pål satt mest tyst, ty han funderade på hvad resultat det skulle bli af den här färden. De hade på patronens indirekta önskan farit in till staden och nu gälde det att genom redaktörens bemedling få ett godt resultat . . . Denne hade emellertid från början stält sig synnerligen skeptisk mot saken, men då sträjkbidrag ändå skulle utdelas, så hade han tagit sitt parti och följt med . . . Per, den andre, var mycket pratsam.

Vid Bjersebacken förvandlades märrans lunk till sakta mak — hästkräket var gammalt och stel- bent samt tyckte illa om allt hvad höjder ville säga.

— Det här djuret har ingen åtrå att stiga mot höjderna här i världen, liksom vitsade redaktören.

— Det är, min själ, med märran som med oss. Hon har slitit så länge långs marken, så hon för- står inte numer att titta oppåt, svarade Per. Kan redaktören tänka sig, de första dagarne jag gick i striken och såg di andre ute på markerna, såg det rara hvetet dryssa ner på vången, så min själ gråt jag som ett barn.

— Så-å . . . Då är ni väl fattig?

— Nää, det är jag visst inte, för jag har pängar i banken. Jag har varit handlare förr, ska' jag säga.

— Nå, men hvarför grät Per då?

— Ja, det var väl med mig som med märran här. Nu är jag femtisex år och det har aldrig in- träffat att jag mankerat en enda dag under hösten och när jag nu såg de andra så . . .

— 61 —— Åh ja, men Per är bra barnslig ändå. Inte ska' man gråta för det man får hvila sig några da- gar, sedan man släpat i femtisex långa år . . . Andra finnas ju som på samma långa tid icke arbetat en enda dag; de gråta

visst inte därför . . .

— Nej, visst det! ... Ja, nu är det inte far- ligt, men man ska’ ju ha lite vana med allting. Nu kan jag strika hur länge som hälst, men min själ hade inte Andersson här förklarat för mig ordentligt, så vet jag knappt hur det hade gått till förstanes.

Pål Andersson smålog, men förblef fortfarande tyst. Nedom backen stannade skjutsen, ty Pål skulle hälsa på en släkting. Utåt fältet gick Bjeresfolket i slåtter och mössorna svängdes till hälsning. De visste noga om ställningen vid Almalund och kände vaknande stolthet öfver klassbrödernas kamp där borta . . .

Vagnen rullade vidare, alltjämt uppför backe. I korsvägen vid det gamla förfallna Stårby stodo några unga karlar. De hälsade artigt då skjutsen for förbi.

— I dag äro de spaka, de där bondsönerna. Annorlunda var det sista söndagsnatten, då vi kommo från kongressen. Hade man då inte varit nykter, så nog hade det blifvit batalj.

— Hurså? sporde redaktören.

— Jo, dom började att djäklas med oss och ville slåss. Vi smet den ene i gropen och gick vår väg — hvad tjenar det till att ställa om spetakel.

— Bråkade dom af hat till organisationen, månne?

— Jo, det var allt något sådant. Sackars en-

faldiga människor ... De sitta som arrendatorer under Marholm och jag vill inte byta med dem, för mina sju tunnland äro åtminstone mitt eget, så får det gå hur knalt det vill.

Per tog sig en duktig pris snus, bjöd laget rundt och förkunnade att man snart vore framme. En stund senare svängde kärran in på ett ställe i Häst- häjdan, där en soldat Ek höll på att stöpa om ett gammalt hus i ny form . . . Här var mötesplatsen.

Klockan var inte mera än några minuter till säx och det beslöts att Pål Andersson och redak- tören skulle gå opp och prata med patronen först. Gubben träffades på gården och sedan presentatio- nen var undanstökad bjöds det in på kontoret, där det pratades länge och mycket. Patronen var visst inte omedgörlig, men just som öfverenskommelse höll på att träffas om ett för båda parter antagligt förslag kom sonen-förvaltaren springande med långa skutt och började hacka tänder och illfänas värre, pratande den vanliga enfaldens eller bondslughetens språk om de förbannade uppviglarne och förmyn- darne från staden, som stälde till oreda bland hans folk . . .

— Hans folk! . . . Pål Andersson log, men började bli otålig. Redaktören log, ty han var van att höra hätskhetens svada af dumma bondpojkar.

— På tal om förmyndare, så kunna ju her- rarne inte vara utan sådana. Ni kommenderas ju af Platen på Slättåkra och Kockum på Jordberga samt fara till möten för att få order . . . Hur mycket mera ska’ väl inte då arbetarne behöfva ledning och

råd? Tag nu saken med ro och låt oss söka komma till tals . . . Vill ni det icke, så går jag samma väg, som förde mig hit . . .

Förvaltaren blef något lugnare, men så stack unge hr Bering, som var apotekare, men kommit hem för att representera «den studerande strejk- brytarungdomen«, in en hvass replik om det där bladet och därmed var åter fäjden i full gång . . . Ett helt tjog bondmamsellögon tittade nyfiket genom nyckelhålen och dörrspringorna från angränsande rum . . .

Pål Andersson blef trött på kältet. Han reste sig och gick bort till gamle patronen samt ropade in i örat på honom — gubben var döf — några ord, som präglades af allvar och bestämdhet:

— Inte sitta vi längre här och höra på her- rarnes kält. Vill inte patron ta’ reson, så gå vi vår väg och säkert är, att detta är sista gång jag söker mäkla i konflikten.

— Jo, jo, visst vill jag det, Pål Andersson, men dessa här föreningarne stå ju i vägen. Och så länge ni inte själfva vilja tala med . . .

— Adjö, patron! . . .

Pål Andersson gick ut, följd af redaktören. Efter kom gubben Bering ut på trappan och läste den lärda läxan om förmyndare och uppviglare. De båda underhandlarne gingo emellertid, utan att taga notis om den stackars mannen, hälsade af arbetar- nes blickar, som nyfiket sporde om hur det hade gått . . .

Men inne hos Berings stormade en hel flock snattrande mamseller in och «usehade« sig värre:

— 64 —— Wille du, sa' en, gå och tvätta dig, du tog ju den där karlen i handen . . .

Det bor fint folk på Almalund, kan man

förstå . . .

Soldat Eks gård var fyld af folk. Det sorlade i klungan och man pratade bland karlarne om re- sultatet med sammankomsten oppe hos patronen, medan flickorna bytte ord om stabo-mamsellernas bakvändhet under mjölket. Och det sparades inga- lunda på den okonstlade sarkasm, som så rikligt kan flöda vid allmogesammankomster.

Ännu voro icke alla till afdelningen hörande gårdars folk framme och man väntade, ty borta vid Kågeholms skogar hördes tonerna af en arbetare- sång i marschtakt.

— Nu komma visst Kågeholmarne . . . Hel- lingarne kunna inte vara framme ännu . . . Det är kanske bäst vi vänta en stund till, menade Pål Andersson . . .

Långt borta ifrån, öfver gärdena och fälten, kommo de dragande i större och mindre flockar. Gubbar och gummor, drängar, jäntor och barn. Hela gårdsplanen var fyld och i den stora stugan var det alldeles fullpackadt med folk, ty här delades ut strájkbidrag.

Namnen ropades upp i tur och ordning och sedan alla karlarne fått hvar sin krona pr dag blef det kvinnornas tur . . . «Tina Larsson, 6 dagar«, ljöd det från bordet.

— Jaså, nu är det min tur att få fattigunder- stöd! sa' en medelålders kvinna i torr ton och det

B — 65 —blef ett skratt så att rutorna skallrade . . . «Sanna Vilhelmsson, 5 dagar« . . .

— Tack, nu ska' man ha sig till en god kopp kaffe . . . Men jag bjuder då inte på smålänningarne.

— Du ska' så fan häller, Sanna! klämde en bredryggig Hellinga-statare till... Ge dem i stället lite snus på tummen. Du skulle se hur vi ta' po- lackerna . . . Jöss, di dansar som gräshoppor från höstlassen och ner i backen . . . Förresten har doktorn varit där och sagt att vi ska' akta oss för den ene; han är sjuk och smittosam och håller sig jämt för bröstet och sluddrar på med sitt. Men vi visa ett stycke längre ned, för det är just där han har ondt, fanskapet ... Ja, är det inte knöligt att dra landet fullt af sådant utländskt elände bara därför att vi vilja ha en fattig tolfskilling mera om da'n! . . .

— Äsch, strunt i polackerna. Det där fnattet duger inte till något ändå . . . vänta bara till trö- skan går, så få vi se dem bära halm. Bara håll ut, karlar! . . . manade Pål Andersson. «Är det fler flickor?« sporde utdelaren från bordet.

— Ja, här är jag också, sa' en pojke, som med snärten i hand steg fram på golfvet.

— Du? ... Är du ett fruntimmer?

— Jag, näå, men jag ska' ha 50 öre om dagen, liksom de andra.

— Det är han ärligen värd, för när vi andra sluta, så följde han med mesamma och sa' att nu kan Palmen själf passa svinen ett tag! sa' en af Hellingamannarne samt slog pojken på axeln.

Med svinahören var understödslistan genom-

— 66 —gången. Man drog sig ut på gårdsplanen, som var fyld af människor ända bort till den lilla byavägen.

— Nå, är vi klara nu? sporde redaktören och klef upp i vagnkorgen, därifrån han tänkte tala till församlingen . . . Kågeholmarne ha kommit, ser jag, och Asmingarne och dom andra. Pål, gå bort och se hvad det kan vara för misstänkta figurer, som traska där borta på vägen. Vi ha ondt af lyss- nare i kväll!

Pål Andersson gick bort, men kom snart igen, hack i häl följd af ett par kvinnor.

— Töserna här äro från Elvirelund och med i föreningen där. De ha gått lång väg för att höra på föredraget och hoppas inte bli bortkörda, hvi- skade Pål Andersson åt redaktören.

— Tvärtom, dom är naturligtvis välkomna . . . Elvirelund? . . . Redaktören sträckte sig fram för att nogare kunna se i mörkret ... Jo, det var be- stämdt Ada, efter Wallbergs beskrifning, hon, den tysta, energiska unga flickan, som helt höll på att gå upp i socialismens idéer . . . Det gladde honom, ty karaktärsstora män och kvinnor behöfdes det just nu . . . Han stod och tänkte och glömde all- deles bort predikan . . . Tystnaden rundt omkring väckte honom . . .

Den här var något olika de andra Härjarne i sitt sätt att skildra. Väl rullade han upp enahanda bil- der som de, men det låg sådan munter klang i hvad han sade och vid hans bitande sarkasm växte trä- larne högre, blefvo stora och starka samt kastade bort de af patronen lånta kryckorna. De började själfva stappla fram, visserligen trefvande till en bör-

— 67 —jan, men ändå inbitet envist. . . Han frågade dem om så mycket uppe från vagnkorgen och de sva- rade i klunga med skallande ja eller nej . . . Då det var slut och hurraropen dånat blef det åter öfverläggning.

— Ni mins ju edert löfte då ni på eder egen begäran och ansvar öppnade sträjken? . . . Om det så än varar ett år . . . Äro allasamman med i fortsättningen?! . . .

— Ja, om bara fruntimmerna, så . . .

— Hva? . .. Fattas det er något, flickor? .. .

— Nähäj, hvem säger det. Vi ha aldrig haft det så bra i vårt lif. Det är kaffe dagen i ända ...

— Någon annan som är trött? . . .

— Åh, de skulle väl skämmas, sa Pål Anders- son och blickade sig ikring. Men mörkret tillät ingen sådan granskning.

På den bestämda frågan om fortsatt strid skal- lade emellertid ett enhälligt «ja«, som dånade ut i natten . . . Och det låg framtidsjubel i arbetare- sången som följde, äfven om takten var något klen och intonationen skrällig . . .

Märran stod förspänd och redaktören knäppte sin långa rock, den han själf döpt till titeln «häst- bytarkappa« , . . Farväl och tack för i kväll och lita på oss och välkommen tebaks, ljöd det i långa rader . . . Hattarne svängde då märran traskade ut på byvägen . . . Där räckte en ung flicka fram sin hand mot den bortfarande och de båda skakade ett kraftigt näftag med hvarandra.

— 68 —— Tack för mig också och kom en gång till Elvirelund! smålog hon och ögonen lyste i mörkret.

— Kanske, om jag hinner med det här i läng- den . . . Hälsa emellertid dit bort, att de respek- tera hvarandra och inte glömma bort sitt löfte.

Vagnen rullade åstad, men hanns upp ett stycke längre ned af Ada, ty hon var rask fotgän- gare och märran var trött och slö och oförstående inför detta . . .

— Ada, lägg bränsle på elden i ert unga sinne. Vi vänta er och vänta en — Härjarinna! . . .

Hon nickade och log, men på kinden tillrade en tår. Hvad den betydde mycket! . . .

Furudungen låg mörk på höjden och märran demonstrerade åter genom att stega i skridt . . . Då small ett skott från den mörka lunden, helt nära . . . Märran ryckte till och tog backen i långa skutt . . .

— Krypskyttarne äro visst ute och slå . , . Det passar, ty Marholm äger skogen och det är dryga halfva milen till slottet, anmärkte redaktören.

— Hm ... ja, nog kan det vara ett slags krypskytte, sa' kusken och dängde piskan mot mär- rans länd så att vagnen gjorde våldsamma kurvor nedåt backen. Men det kan också vara något annat. Den här vägen har jag farit många gånger och somt af folket här kan låta läja sig till snart sagdt hvad som hälst . . . Åtminstone var det så förr i värl- den. Jag mins själf och jag har hört många berätta att de måst fara väglopp till Stårby gästgifvaregård för att komma undan närgångna satar, som legat

- 69 -på lur här i backarne. Det är just så nånting jag menar, slutade kusken.

— Jaså, på det sättet . . . Nix, så långt har det väl inte gått ännu! . . .

Kusken svarade ingenting, men färden hem gick halftimman snabbare än upp. Det var nedförs- backarne, märrans krubblängtan och — skottet från skogen, som sköto på . . .Idyll G)

ii.

Äldreflldre

Jpäcken porlade och sjöng icke längre sin nunnande vårmelodi. Det sipprade svagt mellan stenarne, klaskade någon gång till vid en skinntorr grodas hufvudstupa språng i en minimal pöl, eller rasslade då en lösryckt sten föll från sin förvittrade stam. Myggorna dansade och stungo mordiskt då de vä- drade människoblod, hasseln suckade och ormbun- ken låg vissen och falnad . . .

Allmoder Sol hade sugit bort bäckens friska vårkynne, men hela lifvet var ändå inte taget — den endast liksom sof, hade blifvit äldre och ruf- vade på kommande stordåd . . . Med kraftnedsätt- ningen följde planmässighet i loppet, sparsamhet och eftertanke ... af allt kunde det dock bli as och stank, om inte Sol lämnade åter något af det många hon slukat . . .

Den unga flickan satt åter vid bäckens rand, under hasselns slaknade grenar, men hon sjöng icke,

— 73 —ty bäcken spelade ingen melodi . . . Tyst satt hon och såg bort mot stigen, där hon väntade honom, Elvir, komma . . . Hvarför var hon inte glad som tillförne och hvarför slog icke hennes hjärta så högt som de första gångerna hon väntade hans famntag på bädd af löf och mossa? Ja, hvarför? . . . Han var ömmare än någonsin, vekare och mera bedjande, så inte hade hon något att klaga . . . Men det var något annat, som kommit dem emellan: de hade blifvit äldre.

Lasson, som de båda kastat, som de täflat om att löpa i båda, hade icke längre samma sträckning, ty hållpunkten för dess fäste gaf efter . . . Äldre hade de blifvit och dummare eller förnuftigare — hon visste inte rätt hvad . . . Men hufvudena, som först suttit så innerligt fast i lassons ögla, dem hade de krånglat ur och voro nu på väg linan utför, hvar åt sitt håll, hunna till midten ungefär . . . Hon kände det: antingen tillbaka i snaran eller också till linans ändpunkter . . . Förlusten var dräglig när . . .

— God kväll, Ada . . .

— Tack, Elvir . . . Du är punktligare 1111 än tillförne . . .

— Och det säger du som en förebråelse, Ada? Hurudan vill du väl egentligen ha mig för att jag skall . . .

— Ha dig? Först må vi se till att vi hvardera ha oss själfva . . . Sedan böra vi väl inte ha mera, då det gäller människor. Men kunna vi skänka hvarandra något utan att lida därvid, eller bättre: kunna vi gifva och få tillbaka i samma mått, må

— 74 —bra därvid, vara lyckliga, då ha vi oss så som vi för njutningens skull vilja ha hvarandra . . . Elvir, säg, kunna vi detta? . . .

— Javisst, Ada, nu mera än någonsin . . . Låt inte våra tvister om organisationen slita banden . . . Du vet ju att socialismen är för mig både intressant och tilltalande . . .

— Och för mig evangelium ... Se där, skil- naden, Elvir . . . Vare dock därmed ej sagt att icke doften från våra kroppars kött, trots skilnaden i ideelt lif, kan blanda sig till ett rökoffer från en lustbarhet, som är bådas vår njutning . . . Det be- ror nog ytterst på, om vi ha själ och kropp i skild tillvaro eller om dessa båda benämningar endast äro frukten af religionsmysterierna ... Vår kär- leks hållbarhet är en afhandling att skrifva af våra sinnesorgan . . .

— Ada, hvarför tala så fadt om vår ljusa, höga kärlekssaga?! . . .

— All analys kallas fadd af den, som är rädd för nakenheten . . . Känn efter får du se att vi icke längre sitta klämda i lasson . . .

— Lasson? . . . Hvad menar du väl, Ada?! sporde han förvånad och bäfvande.

— Snaran, den vi båda sprungo i och den du ytterligare tillknöt genom att demonstrera botemed- len mot lifvets tomhet, arghet och hälvete för mig ... Det kommer mig så före: Hvad du den gången, och många andra gånger, sade var för dig endast några strofer ur en liten vårvisa, den du lärt vid bägaren i lärdomsstadens nattkaféer, den du älskade att tralla för att bära fram ungdomens trots . . .

— 75 —För mig blef det något helt annat — en brand och en flamma, som antingen skall göra mig stor och stark eller också förinta, förtära mig ... Du är teorin, jag praktiken; du räddes då du såg hur djupa rötter din teoretiska ymp slog i mitt hjärta, dit hjär- nans praktiska rön af arbete och försakelse tillförde gödsel, och du ångrade att någonsin ha kommit fram med din mustlösa sång, till förfång för din far, din klass . . .

— Så liten och oärlig du gör mig, Ada . . .

— Rättare: Så naken..

— Vill du då att jag skall gå ut med de andra? Tänk dock på min framtid; ung och fattig och be- roende kan jag väl icke träda fram öppet och oför- skräckt ... då jag vunnit en position i lifvet, så ^ . .

— Så blir du tung och slö som boaormen efter måltiden på en oxe. Ty position är liktydig med mätthet.

— Tala inte så längre, Ada . . . För mig är det nog att vi båda älska hvarandra och när dag kommer lofvar och svär jag att göra dig till min hustru.

— Kanske . . . Men endast försåvidt jag vill göra dig till min man ...

Ada skrattade och det låg gäck i låten.

Elvir kastade sig ett stycke åt sidan; det var som om något stungit honom. Icke Ada, som han älskade så sjukligt djupt, utan torpartösen, som bodde i henne och som skoningslöst slog och sargade och gjorde honom förtviflad. Tyst gick han några steg bort mot stenröset, medan Ada tankfullt blickade

— 7*3 —upp mot månens skifva, undrande om lifvet log eller dog däruppe i den grinande planeten.

I stenröset lågo ormame och slickade månsken och Elvir stirrade fånigt på de smala, svarta kräl- djuren.

— Snokar, mumlade han, jag skall fånga en till Ada . . . Och han slog till ett af kräken så att ryggraden knäcktes, tog den döende snoken i hand och höll den tätt intill flickans anlete.

— Sådan är du, Ada — känner du släktskapen?

— En snok, endast. .. Bra, Elvir, att du ändå inte gaf mig en huggorm till spegel. Kasta odjuret och sätt dig här, du ser så erbarmligt dum ut . . .

Han lydde, ty nu låg det glödande melodi i de tuktande orden och han förstod att ännu var icke Adas hjärta honom främmande. Hans originela påhitt hade åter tändt gnistan och nu blefve det hans sak att mata kärleksglöderna, tills det åter blef ett flam- mande bål, liksom fordom i den sjudande vårens tid . . .

Tysta sjönko de intill hvarandra, utan ord föllo de första kyssame och de andra kommo i klungor och i rader, födda af de första . . . Åter var det en spelande himmel för två unga människor . . .

Och åter stod skogen tyst och hög och stum och vittnade . . .

— Om du är rättvis, Elvir! Har inte din far handlat bra orättfärdigt mot Nils gårdsdräng? . * . Hvad kunde väl Nils hjälpa att hustrun hans blef sjuk och inte kunde gå med i mjölket, och inte skulle han väl därför köra undan en man, som under så

- 77 —lång tid släpat på gården? . . . Det där får du göra om, Elvir, annars är det klent med din socialist.. .

— Ja, far är oresonlig många gånger, men här är det väl något annat, som spelat med, efter hvad jag hört . . .

— Så-å, har du också hört det där pratet? . . . Men jag säger att Nils gårdsdräng är en ärlig man. Din far vet det lika bra som jag, men han vet också att Nils är den enande kraften i fackföreningen och därför kommer patron med sina grofva bustag mot honom ... Nu har jag sagt precis detsamma som du förut visste, Elvir, och du vore väl en stackare om- du rädes att gripa in i en så rättfärdig sak som denna.

— Tst, Ada, du talar så högt att någon kan höra oss . . . Det är redan morgon och Per Väk- tare kommer vid den här tiden från gården ... en räf, som du vet ... Nog ska’ det väl bli bra med Nils gårdsdräng; lita på mig, Ada . . .

De gingo framåt en enslig skogsstig och Elvir följde Ada på väg mot hennes änkla hem, hvilket nu låg helt nära, just i skogens bryn . . . Kvistar knastra och tunga jägarstöflar trampa strax invid dem . . .

— Din far, Elvir, säger Ada i så lugn ton, som om det varit den alldagligaste händelse i världen.

Ja, värkligen, där stod gamle godsägaren, med bössan kastad öfver axeln. Elvir blef riktigt rädd för honom, ty haii snodde skägget i ursinniga tem- pon. Alla tre hade stannat.

— Så-å, du sofver i skogen du! . . . En fager fågel har du fångat, bevars, men känner du kanske

— 78 —hennes far rätt och vet ciu hvad allt elände, som kan följa på hånglandet med lättsinniga kånor?

— Far, jag hoppas du väljer dina ord.

— Du hoppas ingenting. Grå hem nu båda, så få vi talas vid sedan om det här! röt gubben till- baka och rätade upp sin kraftiga gestalt, synbarligen belåten med sig själf i allt ursinnet öfver att ha fört ett fint och städat språk.

Ada gick fram till Elvir, som stod där, svag och tyst. Hon tog hans hand i sin och blickade lugnt in i hans tårade ögon:

— Denna sista natt hade redan förut gjort oss äldre, Elvir, fastän vi inte rätt visste det. Din far har ofta velat vara i ditt ställe och nu kom . . .

— Du ljuger, slyna! röt gubben och ryckte häftigt i gevärsremmen.

— Sanning sade jag och ingenting annat . . . Gå med din far, Elvir, och glöm inte Nils gårds- dräng, hviskade hon samt kysste honom sakta på kinden . . .

Lugn och hög stod hon och de underligt svarta ögonen glänste som eld i morgongryningen då hon gick bort mot den gamle godsägaren. Hon var be- redd på attack och förbannelser lågo på hennes läppar, men de gömdes åter djupt i hennes hjärnas kamrar, ty gubben, som nyss kom som en straffare, hade flytt och vände nu med långa skutt mot gården.

— Feg liksom du, stackars Elvir . . . Märker du nu att vi blifvit äldre?

— Jag förstår dig inte, Ada, men jag vet att du är mig kär öfver allt annat och att jag skall bli stark och slåss för dig om så mot en hel värld.

— 79 —— Det står ju alltid att försöka . . . Men gå nu, Elvir, jag är trött och behöfver hvila . . . Dess- utom kan någon komma, som inte har intresse af att, likt din far, på visst sätt bli vår bundsförvandt. Gå nu, Elvir, och mins att Ada alltid skall älska skogen och den tysta natten högre än slottet där borta, dit din far bjudit mig komma . . . Du såg ju att han flydde?

Elvir grät och detta kom Adas blod att svalla. Hon skulle velat banna nu igen, men så vände hon hastigt och gick

mot faderns hydda . . .

På mossan vid det stora stenkumlet låg gods- ägarens son knäfallen och grät och bad och vardt allt svagare . . .Stridsbilder G)

CQ

o

Ake Hans Folkets hus Patron Ola Klosterborgen H alleluj a Utlänningar Mikcel i Bispen

Co

)\ke l?ans

tpommarnatten kom med sista tåget till Snabelsjö station. I en lång rad stodo arbetsklädda män och väntade på ånghästen, ty en Härjare skulle komma och de hade låtit budkafveln gå till gårdarne i Snabelsjö-näjden, för att kalla folket till ting borta hos Åke Hans.

— Det var också sablarne, Wallberg är ju inte med! utropade mängdens främste.

En medelålders man i lång marknadskappa steg fram.

— Wallberg har förhinder, men jag har blifvit sänd i stället.

— Nå, inte ondt i det. Vi ha bara några mi- nuters väg bort till mötesplatsen.

Hela skaran, ett femtiotal män från Snabelsjö- godset, välde fram längs en smal stig . . .

— Det blir många fler från de andra gårdarne, bara de hinna fram! tröstade en, som kallade sig Julius, jätte och sekreterare i lokalafdelningen.Åke Hans’ lilla ställe var beläget strax invid järnvägsspåret i en flack trakt, den ingen omväx- ling bjöd. Ute i stallet stod den präktiga hingsten, som ensam drog åkerbrukets hela tunga, och för öfrigt älskade Åke att omgifva sig med en hel liten djurgård, där de mest underliga sammanställningar kunde förekomma . . .

Borta i hölen midt på åkern snattrade och slo- gos änder och gäss, hönsmamma lockade på en hel kull af ankungar, hundar och kattor lekte broderligt med lamm och kalf och i särskilda burar hade fasan parats med dvärgtupp samt tysk hare med kanin . . . Åke hade sina egenheter och bland dem var också en viss bestämdhet, som stälde den klarsynte bon- den i harnesk mot de store borta på Snabelsjö, där han förr i världen lidit mycken orätt... Just där- för höllo arbetarne möte hos Åke Hans . . .

Skaran var fulltalig - många fler än hundra

— och från det lilla ställets förstugutrappa hölls talet. Det var något nytt, som i den stilla som- markvällen sades dem och de hörde uppmärksamt på, fröjdande sig åt den satir, som flödade ut öfver godsägarväldet. Då och då smögo de i små klungor bort om husgafveln. Tysta kommo och gingo de; man kunde tro att de höllo räfst med möjliga spio- ner, men egentligen var det något annat, som loc- kade dem i skymundan . . . Bränvinståren, trälens tröstare, delades i broderlig sämja . . .

Modet började återvända hos den samlade ska- ran, allt efter som talarens utveckling led mot slutet, de nya vidderna lågo i klarare dager och förtröstan

- 84 -rungade fram ur lefveropen. Och då arbetaresån- gen slutat med segerstrofen var det icke en enda, utan de kände sig stärkta i den förtviflade striden mot godsäeareväldet . . .

Ordföranden hemförlofvade trupperna och tor- pare, statare, dagakarlar traskade mot sina mer eller mindre aflägset liggande hyddor . . .

Härjaren stod och såg efter de bortgående, då Åke kallade honom.

— Kom in och tag en smörgås och en kopp! . ..

I stugan gick det muntert till. En af drängarne

från ***-torp spelade munharmonika och de andra svängde gladeligt om; självfva gamla mor Åke deltog i dansen . . . Men inne i kammaren var bordet dukadt och här hade en liten krets af föreningens stabilaste karlar samlats.

— Smaka på rådjurs köttet; varsgod . . . När Snabelsjö-vildtet kommer in på mina ägor, så min själ klipper jag det . . . Varsgod! manade Åke.

— Tack, det här är värkligen nykommet, sva- rade Härjaren och tog för sig med god aptit.

— Kaffet, mor? . . .

— Kommer mes amma, Åke! Kors, du gamle- far, hvad det är roligt med en svängom på gamla dagar! Ska' du vara med ett tag? pustade mor Åke-Hans, som sorglös och uppsluppen skänkte i kopparne.

— Nu dricka vi en gök, manade värden och den ena supen efter den andra vräktes i det svarta kaffet.

— Tack, inte jag, envisades Härjaren och höll för säkerhets skull handen öfver kaffekoppen.

— 85 —— Inte? ... Ja, man ska inte tvinga någon människa! lät Åke och såg misslynt ut.

Samtalet rörde sig naturligtvis om landtarbe- tareorganisationen och godsägarväldet, om inspek- törers, förvaltares och andra basars öfversitteri och därvid kom Snabelsjö-förvaltaren också med.

— Du, Åke, berätta när du blef osams med Rosmalm och när han trilla af velocipeden . . .

— Ja, den fanen . . . Herre gud, inte krusar jag, för nog ska jag ta mig fram här, men han har ändå gjort mig rysligt mycket ondt . . . Äsch, det där har ni hört så ofta . . .

— Ja, men inte Härjaren . . . Berätta du, Åke!

— Kör till då, det kan bli kort och godt . . . Nu prisa vi först ett slag.

Ljunglöfvens gick laget rundt och hamnade i olika ansiktens olika fördjupningar, hvarefter Åke pratade sin historia:

«Jag satt som arrendebonde under grefve Pott på Snabelsjö och brukade säxtio tunnland jord till någorlunda skapligt arrende — det är dyrare nu, sedan jag och min efterföljare drifvit upp jorden till stor bärighet! — och jag slet och släpade på, så att ryggen böljade, ty det var smått om'et i början. Nå, det gick inte illa ihop, mor och jag kommo godt öfverens och alltid blef det något öfver att lägga undan till ungarne.

«Den store Rosmalmen . . .

— Store! ... en sådan en liten en schatte! af bröt jätten och grinade.

«Stopp lite, Julius, kan du historien, så vet du att Engelbrekt var liten, men dock stor, förmanade Åke.

— 86 —— Rosmalm en Engelbrekt — usch för den sure, Åke! . . .

«Tyst nu, om jag skall tala, annars ger jag alla blanka ... Jo, så var det det, att förvaltar- skråfvet jämt låg öfver mig som en tiggare och köpte utan att betala. Ena året ett par änder, det andra en gås och det tredje kalkoner ... När vår piga kom ner med fjäderfät, så fick hon alltid gå tomhändt tillbaka, på sin höjd en kopp kaffe och hälsning och tack till Åke Hans . . . Kan man tänka sig! Så blef jag arg och gaf f-n att gå och göda det kräket, sa' rent ut att grefvinnan på X- torp skulle ha alla gässen och att det inte blef en enda gåse att skicka till Rosmalms sultna käring . ..

— Det var bra gjort. Skål Åke! af bröt Julius.

«Tack för det! ... Ja, nog blef förvaltaren

karsk, alltid, men jag låtsade om ingenting och drog på efter gammalt mått . . . Det var just i den vefvan jag fick min stiliga hingst, värd bröder emellan sina femtonhundra.

— Jag skulle gett dig säxtonhundra, om jag haft pängar, afbröt Julius. Opp med en pris snus, Åke! . . .

«Håll käft och ta snus, din fan! ... Jo, så kom hans nåd Rosmalm ner till mitt och fick se det präktiga djuret, finare än något i Snabelsjö arbetsstall.

— Stämmer, sa’ Julius.

«Stämmer? . . . Stäm gaffeln på dig, säger jag, annars blir det slut med historien. «Sälj mig den där hingsten, Åke; du får trehundra kronor«, sa’ Rosmalm en dag. Jag höll på att tratta i smörjan af förargelse öfver den rackarens bud, men jag ville

— 87 —gärna ha arrendet kvar och bad att få betänka mig på saken . . . Några dagar senare kom Rosmalm tebaks och frågade på nytt om jag ville sälja hing- sten för trehundra . . . «Nej, sa’ jag, men eftersom det är förvaltaren, så låt en gå för säxhundra; det dubbla är han värd« , . . «Mer än trehundra vill grefven inte ge och du får skylla dig själf, Åke, om du inte säljer djuret, ty då blir du inte gammal här i gåre« . . . Jöss, hvad jag blef arg och jag tror jag drämt Rosmalm i skallemejan om han inte gett sig af . . . Sen rådslog jag med mor och vi två kom öfverens om att inte lämna hingsten under säxhundra, änskönt vi visste att det blef bumsen från Snabelsjö . . .

Här stoppade Åke och skålade.

— Nå, och sedan? . . .

«Jo, nästa fardag var jag resfärdig . . .

— Det var det simplaste jag hört! Kan det vara sant?! utbrast Härjaren.

«Dagsens sanning inför den lefvande guden . . . Och sedan gjorde de allt för att få mig undan, men jag bet mig fast här och har rotat mig fram så nätt, fast jag haft en sjuhälsikes otur sen jag kom hit. Korna ha dött eftersom jag fått dem, men strunt, nog går det alltid för Åke Hans. Inte sant, mor?!

— Säkert, Åke; men glöm inte det om ung- hästarne, påminde morsan, som nyss kommit in från valsen i dagligstugan. V v .

«Nej, nu kommer det ... Jag tänkte alltid på att ta mitt igen, om det fans något ärligt sätt att komma åt Snabelsjö-förvaltaren, men hvad ska den fattige göra?! . . . Han regerte lika busigt somhan regerar än i dag och den, som vågade vara oppstanarig, den fick strax stöfveln . . . Men det var sant: jag hade sått råg på en hörna och den stod både grön och vacker ... En natt kom det en lyng unghästar löpande från Snabelsjö och tram- pade ned så godt som alltihop. Där var vittne på’t, för dom hade dansat rundt på nästan alla åkrarne ikring och på morgonen tog jag syn på skadan.

— Det gjorde du bra mä, Åke! sa Julius.

«Hva’, är du där nu igen, Julius? Ta’ dig en pris ... Jo, så gick jag ner till förvaltare Ros- malm och sa ifrån höfligt hur allt hade tillgått. «Jag har hört det, men vi ska’ väl komma öfverens om en sådan bagatell, Åke. Det är ju ingenting att bråka om eller ta’ syn på. Jag kommer och tittar i eftermiddag« . . . Inte kom där nå’n förvaltare på de första åtta dagarne. Men så jämt på tionde dagen trilla han hit på sin vältepetter. Då hade jag plöjt upp stycket och det roade fanskapet, må ni tro, för han smila och sa att inte kunde han se någon skada på råg, inte. «Nej, för nu har jag plöjt upp det förstörda«, svarte jag . . . «Asch, en sådan där bagatell kan man, min själ, inte värdera mer än i femtio öre. Är Åke nöjd med det?« . . . Då skulle ni sett Åke Hans! Herre och profeter hvad jag blef himla arg och jag svor så att luften grönskade. Rosmalm blef rädd förstås och snodde sig hän till cykeln, men rätt som han skulle opp, så drysste han i marken . . . Opp igen och på hufvut i pluddret på nytt . . . Han gol som ett späbarn och fruntimmerna, som alltid äro nyfikna, skulle bevars ut och se hvad som stod på . . . Och

— 89 —det kan ni slå er i knäna på, att hade inte kvin- folket kommet, så min själ hade Rosmalm gjort ett par tre kullerbyttor till . . .

— Bravo, Åke! skrek Julius och alla de andra stormflinade.

«Ja, ser ni, hvem kan väl hjälpa alla olyckor, som hända här i världen. I alla fall fick allt min käre Rosmalm

betala skadan, som unghästarne gjort, slutade Åke Hans sin berättelse med ett torrt grin.

— Du är ändå en hyfvens karl, Åke, och tack ska du ha för du upplåter lokal för oss . . . Apropå, den här sandbacken på andra sidan järnvägsspåret kan du väl sälja för hyggligt pris. Vi få allt skaffa oss ett föreningshus när vi komma så långt . . .

— Backen får ni, påga, och det för billigt pris; där växer ju bara tisslor ändå, medgaf Åke och strax var Julius framme med ett lefve för värden.

Hurrat stoppade dansen i dagligstugan; arbe- tarne reste sig och bjödo «god natt« . .. Snart var det tyst och stilla i Åke Hans' stuga . . . Klockan hade hunnit till ett på morgonen, men redan kloc- kan fem började den andra dagens id på nytt.

Då steg mor Åke Hans upp och stack eld under kaffepannan, ty äldste sonen skulle ha sig en kopp innan han drog åstad till plattgården på dagsvärke.

På morgonen, då Härjaren tog farväl, sporde han:

— Nå, är Åke ledsen för han fick lämna ar- rendehemmanet?! ....

— Inte så värst ... Se, aldrig ha Snabelsjö arrendatorer redt sig vidare bra. Hvad de förtjenat de första åren, det har grefven och hans förvaltare

— 90 —tagit igen genom allt högre arrenden vid förnyandet af kontrakten. Många af dem ha hamnat i fattig- huset på gamla dagar . . .

— Såå? . . . Det är ju ett fullkomligt utpi- ningssystem . . .

— Mer än så, det är ett Satans regemente, suckade Åke . . . Säg, har ni varit vid Kristine- slott? . . .

— Inte ännu, men vi komma väl . . .

— Där ... o, du gode gud! ... I förra vec- kan fick jag bref därifrån att svinryktaren fans död i stallet . . . Han hade en krona om dagen och han åt af svinfödan för det hustrun och ungarne skulle få en brödkant . . . Han var liksom i släkt med mig . . .

Tyst tryckte Härjaren Åkes hand; men han var blek och hostade kort då han snuddade förbi Snabelsjö förvaltare borta vid stationen . . .

Det sista, som Åke sade, hade väckt storm i hans själ och han tänkte på hjärtevarma hjältar borta i det stora barbariska nabolandet . . . Han skulle velat prisa dem — höra bomberna knalla . . .folkets hus

Ipfverborgs gård är liten, gammal och osnygg och i den lilla, omgifvande lundens trädtoppar kraxa kråkor och kajor. Trakten är flack, men de säx- hundra tunnlanden jord äro af god beskaffenhet, liksom statarestugoma, i hvilka dock vägglössen kräla som tröga, svafvelrökade getingar, sugande blodet ur de redan förut prässade innebyggarnes ådror . . .

Hr von Palten äger Öfverborg, men bor själf på ett hyggligare ställe; gården skötes af en dansk förvaltare och hans nyanskaffade, vaksamme dogg ... Aldrig har denne dansk, som under långa tider burit Jösse-titeln, varit så stilla som just nu, sedan arbe- tareskaran rotat sig samman och gått med i det nya förbundet . . . Men också har han tvärsäkra karlar att tagas med och kvinnorna sjunga lusteligt i kören då arbetaremarschen rungar och träsket går till kringliggande gårdar, ut i ledung att samla och ena.Öfverborgs-folket hade godt rykte om sig bland kamraterna rundt om och man trodde på deras se- ger så visst som på gud själf . . . Alltid klungade man sig kring Ola och Per och man visste att de båda aldrig saknade ett tröstens ord att gifva åt de vankelmodiga, då dessa sågo framtiden i mörk dager ...

Så flydde sommaren hän under organisatoriskt högtryck och hösten kom och det blef oktober innan dansken lät tala med sig . . . Då gick man en me- delväg och Ola blef satt utom godsets ägor, men det gjorde ingenting, ty han var där ändå, helt nära, och hans starka ande vakade öfver kamraterna . . .

Hvad hade patronen vunnit med att han icke fick köpa denna ärliga själ? ... En fiende till sig och sin klass, till hela detta orättfärdiga, murkna sam- hällssystem — det hade han vunnit! . . . Arma Jösse Eriksson, hvilken vinst! . . .

Hos bonden Bäck hade möte hållits och från en tunna å dennes gård flödade orden ut till den lyssnande skaran. Det var slut med talet och för- eningens lilla sångkör — ty en sådan hade man — sjöng arbetaresångerna med lif och lust och de andra applåderade och ville höra mera . . .

Men nu kallade ordföranden till enskildt möte ... Han såg allvarlig, nästan hemlighetsfull ut och han lät förstå att det gälde en viktig fråga i dag . . . Alla tågade till Olas stuga, som fyldes ända ut på förstutrappan . . . Ordföranden tog till orda.

— Nu börja vi andakten. Få vi höra proto- kollet från förra mötet! . . .

Jo, det lästes upp och afhandlade hvad som händt en afton för fjorton dagar sedan, då Öfver- borgarne drogo en fjärdedels mil bort, till Allevads bro, där möte hållits för att samla de andra, söliga eftersläntarne från kringliggande gårdar. Det hade varit månljus den natten och många hade kommit och Öfverborgarne hade talat så godt de förstått samt sjungit förresten — stod det i protokollet . . .

— Bra skrifvet af dig, Nils, sa' Härjareu, ty det var rena sanningen.

— Men vi har haft ett möte till; läs det också opp, du Nils, anmärkte en medelålders kvinna, hvars ögon glänste af lust och beslutsamhet.

— Nej du, Karna, det har inte hunnit bli fär- digskrifvet ännu, men om söndag blir det klart.

— Ja, det får vara så länge. Medan vi nu ha Härjaren här, så ska' vi tala om vårt förslag, afbröt ordföranden. Vi behöfva ett hus att samlas i och nu ha vi tillbud på en bra tomt alldeles intill går- den. Den går för säxhundra kronor, men det ska' vara tyst, annars kanske förvaltaren nyper den ifrån oss. Hör ni det, karlar och kvinnor! . . .

Jadå, det förstodo de så väl så . . .

— Pängar, hvar skola vi ta dem? sporde en ur hopen.

— Jo, själf teckna vi en del aktier på fem kronor stycket och så kanske det blir någon hjälp från staden. Eller hur, Härjare?

— Beror på; nog är det behöfligt med lite hus- rum, alltid, nu när vintern kommer. Men inte kan jag lofva något bestämt, för riksdagsmannen är snål om kofvan och han har hand om alla de tjugotusen

insamlade krischen. Är ni själfve lifvade för saken, hva? . . .

Jo, det var gifvet — ett par hundra kronor skulle de nog själfva samla ihop till att börja med ...

— Nå, då kan ett par af er resa in till staden om söndag, så tänker jag vi skrifva köpet . . .

— Tack, det var bra, menade ordföranden och Kama pustade ut en lång suck, då hon inföll:

— Så där ja; nu går det nog med guds hjälp ...

— Tror du gud hjälper de fattiga, Karna? sporde Per spydigt. Han hade hittills hållit sig tyst, men nu var han eld och lågor, ty han var fritänkare.

— Han skulle väl det, replikerade Karna.

— Han skulle . . . hm . . . hvad säger Här- jaren? . . . Karna tror att vi ha en hälsikes nytta af prästernas gud . . .

— Svårt att säga något i den frågan . . . Det där skall ju vara en privatsak, men annars har jag i det närmaste samma mening som Per, fastän odöd- lighetsfrågan ännu är dunkel och outredd . . . Men här på jorden har säkert inte den fattige något godt att vänta af de kristnes gud . . .

— Hvarken här eller i himmelen! proklame- rade Per med eftertryck, icke aktande på att han med detta yttrande

blottade sig för hugg.

— Jaså, du tror på en himmel då, Per? högg Karna in. Ha vi en himmel, så ska’ där väl också vara en gud! . . .

Per kom af sig för ett ögonblick och de andra skrattade. Men sammanträdet hade af sig själft öfvergått till en oordnad religionsdebatt: i fortsätt- ningen fick Per åter öfvertaget och mot slutet blefhan riktigt vältalig. Stor var han och vida beryk- tad för sin styrka och han fattades endast hamma- ren för att vara en ny Asa-Tor . . . Hvem undrar väl då, om han gick som segerherre ur striden? . . . Det var just sådana män, som behöfdes till stöd åt de svage, de undrande och spörjande . . .

— Nej, nu dra vi upp med en sång, govänner! ropte kusken, som hade en nätt röst och var den sammanhållande kraften i sångföreningen.

Det hade blifvit glesare i stugan, ty ungdomen trådde dansen borta vid gafveln under en jättealm, som stod vid själfva kröken, där vägen vrider upp mot Öfverborg. Men när sångarne började, så kommo de alla åter och trängdes kring de öppna fönsterna, gnolade med, hoppade, skämtade och klappade händer.

— Hvar skall du gå, Per? . . . Inte så brådt ännu — dra' upp en visa, du kan ju så många och lustiga . . .

— Kösstill, svarte Per och harskade sig, tog position och sjöng ur fullaste strupe:

“En skräddare damp i plurret ner;

Hjälp, Herre! han ropte då.

Men rätt som det var han en tufva ser,

Hugger tag och säger så:

Besvära dig inte, jag hjälper mig själf!

Och skräddaren kraflar upp ur den älf.u

— Där ljög du svårt, Per! . . . Skräddaren föll ner i älfven och drunknade, ty tufvan lossnade. Det hade han! . . .

— Äsch, Karna, det står inte i min visa. En god karl hjälper sig själf och jag känner Sönnerbys

— 96 —skräddare, Lars Väst, han klämmer en hästsko sam- man som ett nix, så skräddare ska man inte förakta.

— Nej, tvärtom, vi skola akta hvarandra in- bördes, alla vi, som tillhöra underklass, förmanade Härjaren.

Sångargruppen tog upp «familjesången«, som de kallade den, och samtalet afbröts, liksom också snart sammankomsten. Ty Olas barn hade blifvit sömniga samt snarkade i en klunga inne i kam- maren ...

— Kom nu ihåg, allasamman, att det blir möte om söndag. Och glöm inte vårt folkets hus! ma- nade Ola, då skaran drog ut på vägen, alltjämt sjun- gande visor, som de lärt ur det lilla häftet, som sändts dem från industri-arbetarne.

Månen stod full och blank på det rena himla- hvalfvet, då människorna drogo förbi gården, allt- jämt muntra och glada, föga tänkande på morgon- dagen, som vinkade med det evigt enahanda släpet.

— Vet du, Elna, att alla våra mjölkerskor ska’ flytta?

— Ja, men ett par nya ska’ vara stadda från Elvirelund, har jag hört af Elin oppe hos förvaltarens.

— Det ljuger dom bara, för jag hade bref från Ada i går och hon säger att från deras gård komma inga strickbrytare . . . Tyst, Elna, hör du, doggen morrar? . . . Då är förvaltaren nog med i närhe- ten, kom det hviskande.

Från en af Öfverborgs uthuslängors skugga smög en medelstor man upp mot manbyggnaden, följd i hälarne af en väldig hund. Det var förval-

7 — 97 —taren, som var ute och slog och sökte efter orsa- ker att komma den unga föreningen till lifs.

— Hm . . . dansken! ... I then natten fick thu intet! menade en af drängarne spydigt och snart var munterheten åter förhärskande hos skaran på vägen.

Kyrkklockorna klämtade och kärrorna skram- lade. Karlarne sprungo i kapp för att hinna först fram till Lars Mattssons gård, där elden flammade, brakade och gnistrade, tagande med sig allt, både löst och fast. Gröda och byggnader, gods och bo- hag — allt föll för de skyhögt tornande lågorna. Trots berömvärd raskhet var det intet att rädda åt bonden, som sades göra stor förlust, ty assuransen var låg.

Öfverborgsfolket var också med vid branden och Per gick som de andra bland de glödande byggnadsskeletten, vräkte ned och drog fram, räd- dande hvad allt han kom öfver . . . Men snart var det icke längre eld, bara en enda rykande hög, ett lumpigt vittnesbörd om eldens våldsamma hunger, då den en gång blifvit lössläppt . . .

Räddningsmanskapet kom gående från brand- stället med sotiga näfvar och ansikten, trötta af det hetsande arbetet samt sökande sig hem till hvar sin stuga. Per bad just god natt med ett par af kam- raterna och steg in i sin stuga, där han trodde att hustrun, fastän hon varit lite klen de sista dagarne, väntade med en änkel kvällsvard.

Nej, Anna låg borta i sängen och kved sakta ...

— Hvad är det, Anna? ...

— 98 —— Ack, Per, hvad står på? ... Då klockorna började ringa och elden lyste mot fönsterna blef jag- så rädd — jag tror alls inte det är rätt ställdt med mig . . . Sätt dig här och känn på min panna, hur svetten rinner . . . Gud, hvad det klämmer! . . .

Per blef ängslig och gick att söka hjälp, sedan han tröstat så godt han förmådde.

Men det fans icke något att göra vid det, fastän Per hade svårt att förstå alltsamman i ett tag . . .

Dagen efter var Anna död . . .

— Nej si, här ha vi ju Öfverborgarne också! Goddag, Per; det var sorgligt att din gumma skulle fara hädan så där hastigt . . . Beklagar . . .

— Javisst var det så, svarade Per och knep hårdt med munnen. Men det är ju nu redan fjorton dagar sedan och vi ha så mycket att tänka på . . . Vi ska’ ha möte i morgon igen och jag tror att vi snart ska ha vårt folkets hus klart . . . Det nyttar inte att dansken bråkar, för det skall gå . . .

— Bra, Per, sådana karlar som du behöfver vårt unga förbund!

Och Härjaren vände ryggen till, ty han ville icke visa Per hvad han kände af klang och jubel i denna välsignade stund . . .

<9 C)patron Öla

jpur fager dalen ligger! . . . Med bältet af sim- mande vatten, med hagar och ängar, med grönklädda åsar i söder och norr, där tallarne stå mörka och löfskogen i ljust grönt! . . . Med detta, som det skånska landet har allt annat än godt om, förvånar det icke slättbon att sagan döpt den tjusande vrån till ett paradis i smått, där lyckan klättrar på åsarne och välmågan lägrar i dalen.

Och hvarför skulle icke den väldige fideikom- missarien, landets störste jorddrott, ha slagit ner sina bopålar här, där allt tjusar med ett naturens förklarande leende i nordisk sommars rika dagrar? ...

Här bor han, den stolte af urgammal blåblods- ätt, men rundt öfver allt landet sträcker sig hans jordefång och tusenden af trälar sucka under hans slafdrifvares piskor! . . .

Paradisets afvigsida grinar i rucklen, som ligga strödda här och där i skogens utkanter, liksom af skamsenhet döljande lerslagna väggar och moss-

— 100 —klädda halmtak för främlingars blickar . . . Hvad angår det honom, grefven på Höfdeborg, hur fattig- man har det — de äro ju ändå en annan kast, ett stycke lastdjur, knappast så mycket värda som plo- gens dragare

och oändligt mycket mindre intres- santa än stöfvarne, som rasa och rusa då villebrådet flyr under hetsande klappjakt . . .

Grefve Gnäller är en smulgråt och hans oänd- liga rikedomar skola ruttna åt den lede, säger fol- ket med bitterhet strålande från hvarje fiber. Men de draga sitt lass, sucka och våndas, och de se ingen strimma ljus i sin långa, mörka lefnadsnatt. . .

Se dem, människorna, och döm sedan den hög- ättade skurken, som stjäl från myrorna, från staten, från sig själf, stjäl af girighet — döm honom till guld- och silfver-smältare i Hin Ondes myntvärkstad under evig tid! . . . Eller gif honom Fasan till mantel och Huggormständer till fotabladssulor, gif honom tusen odödliga dödar på spett och halster

— och gudarne skola le! . . .

Ty gudarne älska det ondas lif i varnagels- skepelse för allt folket! . . .

— Seså, godt folk, far nu hem och bry er inte om några nya konster! . . . Nog förstår ni väl att den där pratmakaren ljuger och nu ser ni ju själfva att han for sin kos då jag och inspektören kommo.

— Inbilla oss inte det, han är visst inte rädd för befallningsmannen. Han var ju här länge efter det länsman kom.

— Jag förstår er inte, karlar, ni är ju inte som förr i världen. Hvad tror ni detta kan ta' för en

— 101 —ända om grefven lägger ner landtbruket och låter växa gräs öfver allt?

— Det vore sig så likt, för inspektor Ola odlar gräsrot allt hvad han hinner. Förrexten är nog grefven för väl vand till att äta gräs . . . Far ni hem, befallningsman, den här saken sköta vi nog själfva . . .

Löjet bredde sig i flocken på landsvägen och länsmannen retirerade bort till kärran, där «patron« Ola inväntade honom.

Länsmannen skakade på hufvudet och förme- nade att det var ingenting att göra åt saken, men patronen svor en otymplig ed att han skulle utrota allt dylikt socialistiskt pack från grefvens ägor. Annars brukade han alltid tala om mitt gods, mina arbetare och dylikt, men inför länsmannen var han försiktig. Själf en sladdrare räddes han att krono- mannens sladdra skulle räcka ända fram till den girige på Höfdeborg.

— Hvad står på, karlar? . . . Hvarför komma ni så där i klunga?

— Jo, vi ville bara fråga om det är meningen att Erland Andersson skall köras bort från godset? . . . Han har ju skött sin plats och vi andra kunna inte tåla att se honom så behandlad! . . .

— Hvilket som, Erland får inte en dags arbete här mera. Han skall åt hälvete och bråkar ni andra, så följ bara med . . . Adjö med er! . . .

Sådant tal hade de ofta hört från patron Ola och de visste att han rådde, ty den girige grefve Gnäller hade lagt allt i hans händer. Men de voro

— 102 —nu förenade i kraft af sin organisation och de ville gå med allasamman för att ändtligen visa den stor- ordige bonden att också de kunde ha sin lilla mening. Föga tänkte de på tjenstehjonsstadgans pinande tryck och inte trodde de väl häller att striden skulle bli så långvarig om de nu gingo med alla på en gång.

Innan natten runnit till hvilade torpare, statare och daglönare å Höfdeborg. De visste inte rätt hur, det rådde ängslan i deras sinnen, men en fläkt af frihetens väckande storm höll dem uppe, gaf dem mod och kraft — ännu så länge! . . .

— Jaså, är det nu min tur, hr befallnings- man? . . . Men är då detta vräkande fullt lagligt? Se här min bok, inte står där något skrifvet, som kan binda mig som legohjon! . . .

— Ja, det där vill jag hälst inte ha med att göra. Kom nu, så vi få slut på eländet!

Fjärdingsmännen gingo sin herre tillhanda och två ridande poliser stretade och sleto i sitt anletes svett, släpande

ut det fattiga bohaget på backen. Hustrun stod med tårade ögon och barnen smögo sig ängsliga bort till modern, fattade tag i hennes kjortlar och frågade i förskrämd ton: «Mor, hvarför gör di främmade så?« . . . De ftngo intet svar, blott en suck ur ett kvalfyldt hjärta kom som en döds- ängslan emot dem . . .

Johan, mannen som vräktes från den Gnällerska lerkojan, gick skämtande omkring och låtsade som om han muntrade upp de galonerade arbetarne i den girige grefvens «vingård« . . . Då såg han bort till hustrun, såg hur blek och öfvergifven hon stod och

— 103 —följde med bohagets utrifvande och då stack det honom svårt.

Han lyfte sin hand bak länsmannens rygg och kanske hade den fallit på kronans ämbetsmans hufvud om icke hustrun ilat fram och hindrat:

— Johan, hvad tänker du göra?! . . . hviskade hon hest.

— Jag? . . . Ingenting, kära Elsa! . . . Men kom med och stå inte lipfärdig för det här. Allting annat kan jag tåla, men inte detta. Se glad ut som jag och var inte ledsen för att du slipper bort från en plats, där svälten grinar mot dig . . . Hvad skola kamraterna säga om de få veta . . .

— Var tyst, Johan, jag skall vara lugn . . . det var barnen, som gjorde mig så där blöt och gråt- färdig . . .

— Hoålihej, befallningsman! . . . Är allt klart nu? . . . Nej, det fattas den gamla kistan i bakhuset. Den ta vi ut och använda till bord, ty en sup ska ni ha för allt ert besvär! . . .

Johan drog fram en fyrkantig, färglös butälj, å hvars ena sida en gammal, hederlig dryckesdevis var målad.

Länsmannen såg snedt mot den frispråkige arbetsmannen och skyndade hastigt bort, men resten af det galonerade följet stannade kvar och smakade på Johans nektar, allt under urskuld med att de ej kunde rå för det — tjensten fick ju skötas och de hade endast att lyda.

Sista snapsen gick. Då fattade Johan sitt glas och sade med hög röst:

— Nog säger ni sanning med det att ni är

— 104 —tjenare, men ni ljuger plumpt då ni söker inbilla mig att ni också under alla omständigheter måste blindt lyda. Min tröja är inte så grann som er och jag är en fattig, okunnig statare, men jag känner just i detta ögonblick att friheten blifvit mig kärare än brödbiten. Mina barn skola kanske hungra, må deras, tårar komma öfver tyrannernas hufvuden; min hustru skall kanske banna mig, må en stråle af ljus sänkas i hennes dystra sinne! — inför allt hvad hända kan svarar jag blott med några få ord: Hällre hungersdöden än ny slaftjenst! . . . Sådan har jag blifvit på några dagar, efter att ha gått i sömne i långa, tunga år. Om ni ville tänka med mig och som jag, utan att bäfva tillbaka för en oviss fram- tid, då blef ve det ändtligen tjenarnes tur, de må nu bära grann eller sliten jacka . . . Kom med i ledet då vi gå fram, sjung som vi andra och säg åt her- rarne att ni visserligen äro tjenare, men inga käl- tringar utan hjärta, som samvetslöst förmå gifva den ärlige och oskyldige kamraten ett brutalt slag i ansiktet på sätt som nu har skett . . Mera har jag inte att säga och ni får ta mina ord som de falla, ty de äro ärligt menade . . . Skål! . . .

Polismännen sågo på hvarandra och sväljde ned orden med supen. Men en af de ridande gick fram och räckte stataren sin hand:

— Tack, Johan, för hvad du sade.

De andra följde exemplet och en af fjärdings- männen hviskade sakta i Johans öra:

— Det här får den girige där oppe en gång umgälla! . . . Tro mig; jag är gammal och har pröfvat världen en smula! . . .

— 105 —Så gingo de . . .

Johan och Elsa stodo kvar bland de utvräkta stumparne och sågo begrundande på förstörelsen.

— Nå, Elsa, hvad menar du nu vi ska' göra . . .

— Åh, alltid blir det väl någon råd, Johan! . . . Inte tänker jag på det nu . . .

— Jaså. Jag undrar just hvad du då kan fun- dera på?

-- Jo, Johan, du talade nyss till dessa och hvad du sade mins jag ännu så klart. Vet du, Johan, inte trodde jag att du kunde tala så varmt och så mycket, men nu vet jag hvem du är och med dina ord har också jag blifvit helt och hållet dig. Dessa

— hon pekade bort mot polisklungan — äro icke dina vänner, Johan, men jag, som nyss inte alls förstod, jag är din mera än förut och tillsammans skola vi slåss på gamla dagar.

Elsa låg vid Johans breda bröst och han smekte hennes skrynkliga kind . . . Tyst var han, ty tå- rarne talade.

— Jag rider till Bjöbo och kommer inte hem förrän sent i kväll. Blir den här förbannade upp- viglaren synlig så hetsa hundarne på honom eller slå honom i skallen, jag betalar kalaset, Håkan. Hör du det! . . .

— Ja, patron! grymtade ett lurfvigt djur till människa, på samma gång han strök den flottiga mössan af.

Ridspöt hven och hästen bar patron Ola utåt vägen i rask traf.Det var natt och höstvinden susade i trädens toppar. Patron Ola hade gjort sig en glad dag borta i Bjöbo och nu vaggade han sakta af och an på hästryggen, drömmande om hur högt och aktadt och prisadt hans namn skulle bli i patronernas flock, då det blef bekant att han gått fram utan nåd och försköning, som en dråpare af de socialistiska ga- lenskaperna. Han var något «glad« och de bilder från lerhyddorna och dagens kupp, som ville titta fram förbi ärans höga, lagerkransade triumfbågar, dem riste han bort med en skakning på det tjocka hufvudet ... I Bjöbo hade en flock människor hurrat för honom. Han hade ridit fort, så det var kanske misstag att det låg ironi i lefveropen, men hvilket som, man borde sätta sig öfver packets vrövl, om det nu var pack . . .

Hästen gick i skridt och han befann sig å en enslig väg, vid Värpifvan, där fordomdags många fula dåd blifvit begångna under färderna från Bjöbo marknad. Patron Ola såg sig omkring. Det susade i buskarne . . . Hvad var egentligen detta, rörde det sig inte? . . . Och där? . . . Tänk om man låge i bakhåll! . . . Sporrarne klämde häftigt till och hästen tog ett långt skutt och hotade att kasta honom af. Under arbetet med hästens tyglande blef Ola lugnare och han skrattade högt vid tanken på sin rädsla . . .

Plötsligt slog ett bländande ljus honom rakt i ansiktet och hästen tog ett språng åt sidan. Det var en cykelryttares acetylénlykta, som sände sina X-strålar mot den stolte bonden, och den mötande måtte ha känt igen honom, ty han rullade nu endast

— 107 —sakta framåt, några meter framför patronen. Ola sökte också få håll på hästen — för böfveln, inte var han rädd, inte! ... Nu möttes de och patron Ola stirrade med stora ögon för att se att han icke komme att lida något ondt från ljusets förare . . .

— Hvad blänger du för, bonde? . . .

«Ptro«, den där oförskämda rösten kände han

igen. Det var just socialistbusen från staden — Håkan hade då icke slagit karlen i skallen, som han befalt honom göra! . . .

Hästen hade stannat. Den unge Härjaren var med ett skutt på marken, kastade cykeln i diket och skyndade bort mot platsen där Ola höll.

— Ett ord, min herre . . .

Inte ett halft en gång, ty regenten på Höfde- borg satte af i traf nedåt vägen.

— En sådan feg stackare! skrek Härjaren, dar- rande af ilska öfver att ej på tu man hand få läsa evangelium öfver en af de drygaste trälfösare han träffat på mången god dag. Ett ögonblick tänkte han kasta sig på cykeln och köra fast den flyende storskräflaren, men snart besinnade han sig ocli vände mot Bjöbo. Och väl var det, tyckte han

sedan själf, ty hvem vet hvad hans unga sinne kunnat förleda honom till i svartan natt och på ett ensligt ställe, där endast mörkret rådde.

Grefve Gnäller satt på Höfdeborg och hade nyss fått mottaga glädjande underrättelser från pa- tron Ola. Några af folket hade återgått till arbetet och arrendebönderna gnodde som bin, så att det var ingen fara med skörden. Dessutom hade Ola

— 108 —varslat om att en komité skulle komma upp till hr grefven och de två hade lagt råd samt kommit öfverens om att lofva statarne hela sina lön, om de ville gå tillbaka i arbetet. Man kunde ju alltid draga af ändå, när Mikseli kom.

Ola hade hört att de fyra arbetare, som vän- tade där nere för att få företräde hos grefven, hade kommit för att bedja om nåd och försköning och han hade därför skyndat upp till sin girige husbonde. Nu var öfverenskommelse gjord och bondens anlete sken af belåtenhet då han listade sig ned från audiensen hos sin herre och grefve ...

— Låt folket komma in! . . .

Fyra af arbetarne stego öfver tröskeln och sågo spörjande upp i sin stränge herres anlete ...

— Nå, hvad gäller besöket?! . . .

— Jo, vi skulle förhöra oss om nådig grefven har i sinnet att straffa oss, om vi nu gå till arbetet igen? ... Vi ha allasamman kommit öfverens om att gå ut ur föreningen och börja arbeta igen, om nådig grefven vill ha oss och inte vara för sträng mot oss.

Jaså; nå det var ju roligt att ni kommit till förnuft igen, så att ni inser er dårskap . . . Inte ska' jag vara sträng — jag har ju aldrig varit hård förut mot er — och om ni börja arbeta i morgon, så få ni ut hela er stat . . . Det blir bra för er, ty under dessa veckor ni slagit dank har ni ju fått pängar af dom där inne i staden . . . Äro vi så öfverens då?! . . .

Och grefve Gnäller gick omkring, klappande männen på axlarne, visande sig från den mest in- ställsamma sidan.Jo, nådig grefven tackades för visad vänlighet och de fyra pallrade sig i väg, ganska belåtna med resultatet, ty de hade ju egentligen ingen rätt att påstå för den evigt otäcka legostadgans skull.

Så gingo de till kamraterna och omtalade för dem resultatet, hvarpå man enades om att gå till arbetet dagen därpå. Och så blef det . . .

— Du kommer sent i kväll, min gubbe. Har det dröjt så länge med mötet.

— Hm ... ja, det skulle kunnat vara hela natten, tror jag, så mycket ha de fina herrarne på Höfdeborg rört ihop . . . Tänk dig bara! Grefven lofvade att inte dra' af något på lönen för arbetame där och nu vid uppgörelsen hugger han ändå blindt af de fattiga styfrarne; somliga få betala säxtio, andra fyrtio och trettio kronor! . . . Därtill lägger han fram kontrakt, som inte en hottentott skulle kunna gå in på . . . Böter upp till hundra kronor om de tala med en socialist bara . . .

— Hvad är det där för en grefve, snälla du?!...

— Grefve?! . . . Vampyr är det och därtill en af de svåraste som suger svenska arbetares hjärtblod . . . Dess bättre har jag skaffat arbete åt en del af de bortkörda, som inte med kropp och själ velat sälja sig åt Gnäller och Ola. Och om de bara inte bli vankelmodiga, så skall det nog gå för de andra också . . . Men djäfligt är det, värre än bland slafhandlande araber . . .

— Jag vet inte hvad jag gjorde, om jag vore i Höfdeborgarnes kläder! ... Men de äro inte mogna ännu . . . Dagen kommer dock, ty stor-

— 110 —marne är det, som pröfva och stålsätta . . . Vet du, det här måste värka, riktigt bränna sig in hos snart sagt alla arbetare! . . .

— Vi få väl åtminstone hoppas det; så mycken fähunds-sådd kan icke falla alldeles på hällebärget...

— Apropå, har Härjaren varit här? . . .

— Nej, han har dragit västerut, ty det kom il- bud från «högkvarteret«, som han sa'.

— En bra karl, den där Härjaren, och honom skrämmer Ola inte så lätt.

— Inte dig häller, hoppas jag? ... Du har ju ingenting att frukta och du måste hjälpa dem, så att inte alltsamman brakar sönder.

— Det vet jag väl ... så pass gammal parti- gängare är jag! Och tvifla inte — den stolte gref- ven på Höfdeborg skall en dag få räkna med sina trälar. Sämre materiel är det dock inte hos sven- skarne . . .

Hustrun nickade och gick bort till den snygga bädden, där en rödkindad gosse slumrade.

— Nå, hvad tror du om vår lille, då?! . . .

— Han blir säkert en god partivän, ty han ska' väl brås på far och mor! . . . Vår gosse skall vara med då murarne i framtidens borg vuxit höga och starka och kanske skall han bli en af de ifrigaste byggmästarne . . . Visste man det, så hade vi ju inte lefvat förgäfves . . .

— Ja-ja, han skall bli idéerna trogen! . . . Men skall han också få se framtidslandet?! ...

— ill —l^losterborger\

|Pårarne, som nyss sprungo om hvarandra ute i asylens trädgård, gnäggande och frustande, flinande som markatter och dansande som väluppf os trade Cake-walk-damer, voro nu burade och gömda i hvar sin cell. Asylen låg där, mörk och stentung, och ingen skulle kunna ana att inom dess murar ben- rangelsmannens halfbröder, fånet och vanvettet, gingo omkring och ristade de sista runorna i många, många människors förut med glödande kol och svartaste krita skrifna lif sböcker . . . Det var tyst i som- marnatten. Vanvettet låg i tvångströja . . .

Två män sto do på vägen . . .

— Nu äro väl alla dårarne båsade? . . .

— Inte alla ... Vi ha en här borta, som sluppit undan, fastän inte var det i kväll ... Du får tids nog lära känna honom, du Flod! . . .

— Jaså, den där på Klosterborgen, skrattade den andre. I morgon traskar jag väl dit upp . . . Tack ska du ha för allt besvär och farväl för mig.

— 112 —— Godnatt. . . Glöm inte att vara försiktig . . . Godsägare Barholms fösare är inte god att komma ut för . . . Rå, som ogarfvad oxhud, snar att slå och dum som den sent födde idioten . . .

— Stackars patron Anders! . . . Porträttet du målar är då allt annat än smickrande . . .

— Men stämmer på pricken gör det . . .

De gingo hvar åt sitt håll . . .

Härjaren Nils Flod hade kommit direkt från huggeboden och tjensten hos en bland de hyggligare bondpatronerna. Lifvad af den häftigt kring sig gripande organisationsrörelsen . ade han gått ut som banbrytare och hans stråt låg nu åt lärdomsstaden till. Från den ene till den andre af Klosterborgens folk gick han och talade om den stora kamratringen och alla lyssnade nyfiket på hans ord.

— Här kan det då behöfs med lite enighet, för inspektören har alla dagar varit en buse mot folket. Om han visste hurudant många ha blifvit behandlade här, med slag och spö, så skulle han baxna. Och muckar man så är det förstås strax porten . . . Blir det bara något af, så nog är jag med, alltid! . . .

I den stilen och något annat yttrade sig de flesta och Härjaren fann mark att så i . . .

I Klosterborgens huggebod står Eskil Karlsson och snickrar på ett hjuleke, ty en huggedräng skall kunna allt. Till

honom har Flod smugit sig in och de två öfverlägga hviskande om bästa sättet att få folket samlat till ett möte samma dags kväll. De hade just enats om att använda landsvägen till sam-

8 - 113 -lingsplats, då patron Anders kommer in och sänder Flod en lång, mönstrande blick.

— Hvem är ni och hvad gör ni här? . . .

— Ursäkta, hr patron, jag är egentligen ute och kräfver betalning för gamla skulder, svarar Flod.

— Skulder? . . . Hur så? . . . Är jag skyl- dig er någonting?! . . .

— Nej, inte hvad jag vet, men kanske är det andra, som är fordringsägare hos er . . . hvem är väl skuldfri här i världen?! . . .

— Hvad menar ni med det? . . . Fram med ert ärende! . . .

— Ja, se egentligen säljer jag symaskiner. Och så kräfver jag in pängar för min firma. Vars god, här är priskurant; billiga, utmärkta varor; patron köper väl en?! . . .

— Nej min själ gör jag ej . . . Här är för öfrigt ingen, som vill ha symaskiner, så det är bäst ni ger er i väg! . . .

— Åjo, Eskil här funderar allt på att ta en ändå . . .

Patron Anders hostade och gick bort i hugge- bodens dörröppning. De båda andra resonnerade om symaskiner — Eskil prutade och Flod berömde sin vara af glatta lifvet . . .

— Eskil, du kan gå bort i vagnslidret och hämta hit hjulaxeln, så få vi se hvad där är att göra åt den gamla kareten! sa patron Anders.

Eskil gick, men gaf Flod en lätt, varnande knuff i sidan, då han trängde sig förbi denne.

Några sekunder stodo de kvarvarande båda männen och mönstrade hvarandra ... I ett nu

— 114 —sprang patron Anders fram, grep en lätthammare och höjde den till slag.

— Din illmariga djäfvul, jag vet nog hvad du är för en uppviglarbracka! ... Ut med dig genast och bort från gården, annars slår jag dig i skallen, så att du blir på fläcken! . . . Ut! . . . väsnades den i hast galen vordne landtpatronen.

— Slår du?! . . . Du gör väl så fan häller! . . . Se upp för den här lilla tingesten och kom mig inte närmare, så sant lifvet är dig kärt! . . .

Flod hade dragit upp en revolver och myn- ningen hängde ända in på patronens näsa.

Patron Anders blef blek som lärft i ansiktet och ryggade bort mot väggen. Hammaren föll ur hans hand och svetten flöt nedåt hans lekamen, under det rösten skalf, då följande enfaldiga fråga kom:

— Är pistolen laddad? . . .

— Jamen är den så och detta med säx skarpa skott, svarade Flod skrattande. Dess bättre äro vi ensamma — som ni finner är inte jag ledsen för det ni sände bort Eskil! —, så att jag har er som i en liten råttfälla. Annars kan ni vara lugn, ty det var er hammare som framkallade revolvern och sedan ni nu tappat vapnet sticker jag också mitt svärd i skidan . . . Ska' det vara kragtag så kom an, innan Eskil vänder tillbaka! . . .

Patronen såg emellertid icke ut att vilja fort- sätta striden, ångesten stod ännu lefvande i hans ansikte och han skyndade hastigt ut på gården. Här mötte han Eskil, som kom med hjulaxeln och bad patron gå med in, så finge de pröfva och passa om det var någon ändring . . .

. i US — 115 —Nej, patron hade inte tid nu, men han kom igen om en stund.

Då Eskil trädde in i huggeboden mottogs han af ett stilla mysande från Flod.

— Nå?! sa Eskil.

— Jo, det stämde som du sagt förut. Hade jag inte varit på min vakt och visat honom säx små skarpa skott, så nog hade jag fått mig en pann- bräcka, alltid! . . . Men inför revolvern blef han spak som ett lamm och tappade lätthammaren där, med hvilken han hotade slå mig i skallen . . . Du såg väl hur han såg ut i synen?! . . .

— Javisst! . . . Åh fan, har det gått så hett till! . . . Det gläder mig att du gaf honom besked, Flod! Han är värd allt hvad han behöfver och hade han fått en kula så nog vet jag hvilka som jublat öfver den frid de fått! . . .

— Hurså? . . . Hvilka menar du, Eskil? . . .

— Helt änkelt våra hustrur och döttrar, hvilka aldrig få vara i fred för det kräket. Du ska' få höra en episod bara . . . Att han slog Nils Lirre med ridspöt, så att Lirres lårkött refs upp på ett långt stycke och karlen måste tagas in på lasarettet, det fäster jag mig mindre vid, ty dålig karl är jag, om jag tar pisk af en sådan där kastknippel, men att han jämt lurar på våra kvinnor, tigger och trugar, ja, tar med våld, se det är då något förbannat . . . Inte ens gamla käringar få vara i fred för bonnen — som ett djur springer han våld hvar han kan se sig tillfälle . . . Du ska få höra . . .

Lars Bänk var sextiofem och hans gumma

Erika sina modiga sextio år, fattiga som Lazarus och därför helt och hållet i bondfans våld ... De bodde för öfrigt här borta till höger om vägen i den lilla lersmäckan — nu sitta de båda på fattighuset. Det var sent en efterhöstkväll. Patronen hade nyss skilts från ett par herrar och gick på gården, bli- gande efter kjoltyg. Men det fans inget, ty så dags på dygnet aktade sig kvinnorna noga för att komma i patronens närhet ... Så kom Lars Bänk traskande öfver gården.

— Hör du, Lars, gå ner i ängen och hämta upp «Hjälman , hon är i kalf och mår nog inte bra af att stå ute i natt . . . Dom andra kunna ju nog stå där, för foder är där ju ännu godt om.

— Ja, patron, det ska jag göra, svarte Lars Bänk och gaf sig i väg.

Kan du tänka dig hvad den här bonnen sedan tog sig före! ... Jo, han tittade in om hos den sextioåriga Erika, som redan kojat sig . . . Hon blef rädd, ty hon kände till hans uselhet, och bad honom gå, men han teg och klädde sig nästan na- ken samt sprang som ett djur bort mot den gamla ... Erika skrek förstås och väsnades, så att det hördes öfver hela Klosterborgen, och snart kom det folk till, men då var patron Anders redan försvunnen. Nog hade de sett en karl löpa ut från Lars Bänks förstuga, men inte kunde de svära på att det var patron Anders, inte. Om det nu var feghet eller hvad . . . Mjölkerskan Beata var emellertid modig och hon var den första på platsen, då Erika gol. Hon sa rent ut, att hon hört Erika skrika: «Tvi, att patron inte skäms, som vill vid en sextioårs-

käring!» . . . Beata var en tjock och grann tös, som patron Anders hade godt öga till, men han hade fått så många sinkaduser af henne, att han inte vå- gade sig till henne mer. Efter den här natten hos Lars Bänks Erika blef emellertid inte Beata gammal på gården . . . Fjorton dagar efter måste hon flytta, men hon fick visst lönen fullt ut . . . Nå, hvad tycker du, Flod? . . .

— Talar du sanning, Eskil? . . .

— Sanning! . . . Du kan fråga? . . .

— Nå, då må jag säga, att maken har jag aldrig hört . . .

— Tyst, här kommer patron och har två af drängarne med sig. Ge dig nu i väg, Flod . . .

Härjaren Nils Flod tog långa skutt för att hinna undan, men blef genskjuten af patron Anders . . . Det artade sig till en liten drabbning i middagsstun- den och arbetarne löskade sig fram för att höra på. Också huggedrängen Eskil hade vågat sig ut om bodens dörr.

— Jaså, du är inte försvunnen ännu, din fä- hund! skrek patron Anders, men han höll sig på vederbörligt afstånd, ty revolvern hade han inte glömt ännu . . . Att inte en så stor och stark karl, som du är, skäms för att drifva lathund och söka narra pängar ifrån arbetarne! . . . Tycker ni kanske att sådant är rätt, karlar? . . . Kan inte den där arbeta liksom ni och inte fara omkring och vröfla en massa dumheter? . . . Hvar har du kommit ifrån och hvar

har du dina betyg, din dagdrifvare? . . .

Flod gick fram emot bonden, men denne reti-

— 118 —rerade bakom drängar ne, hvilka stodo tysta och småsmilade. Visserligen förstodo de inte mycket af sammanslutningens stora idé, men de anade likväl att Härjaren var mera deras vän än denne bond- patron, för hvilken de hyste allt annat än kärlek.

— Mycket fult har ni sagt om mig, patron, men det gör mig ringa och jag tänker näppeligen försvara mig själf eller göra mig bättre än jag är. I en sak torde jag dock stå öfver ert lilla majestät, ty jag har ännu aldrig försökt att med trug eller våld tillvälla mig annan mans kvinna. . . Känner du Lars Bäcks borta i fattighuset, bonde?! . . .

Det låg mörkt hot i tonen och drängarne spet- sade öron.

— Rätt åt honom, hviskade förköraren, hvars fästmö häller inte hade något godt vitsord att ge patron Anders.

Patronen själf blef alldeles ursinnig, svor och tjöt och tuggade fradga.

— Dra åt hälvete med dig, annars skickar jag bud på länsman . . . Kör bort honom, drängar, han gör ju hemfridsbrott! . . .

Drängarne gapskrattade och vände ryggen till samt gingo till sitt tarfliga middagsmål, lämnande bonden ensam kvar med den ryslige Härjaren, som nu för andra gången vunnit seger öfver potentaten på Klosterborgen.

— Har ni något mera att säga mig, patron? sporde Flod, sedan de andra försvunnit.

— Nej, drag för fan i våld! . . .

Och patron Anders började en ny krigsdans på Klosterborgens gård, fånande som en dåre . . .

— 119 —Borta i asylen gingo de många, som ledo af galenskap, noga bevakade, stundom hårdhändt be- handlade. Och ändock skulle kanske de flesta af dem långt bättre tagit vård om landtbruket där i närheten än den dansande och tjutande sexuele token å Klosterborgen.halleluja

tpäden stod gyllene, hög och fullviktig på Busboska fideikommissets ägor . . . Arrendatorn, patron Jakob, var stolt öfver den lofvande skörden och han sken af fröjd under vandringen ut öfver de väldiga ägorna. Stolt kunde han också vara, ty han hade ord om sig att vara en af det skånska landets driftigaste jordbrukare. Icke ett enda sädesslag, ej ens rot- frukterna, hade lidit något under den sprakande torra sommaren — allt såg så välsignadt ut, som om en ärkeängel stänkt arla- och särla-rägn där- öfver . . .

Men patron Jakob var ändå inte riktigt nöjd, ty bland det annars tålmodiga folket förspordes socia- listisk rabalder och det glunkades om sträjk en vacker höstdag. Visserligen hade han bara några få dagakarlar (de flesta af hans arbetare voro lego- hjon och således bundna med kontrakt), men det var förargligt ändå och han bråkade sin hjärna med att söka uttänka ett medel, hvarmed han kunde af-

— 121 —vända faran. Och så dessa rysliga statarkvinnor, som sjöngo socialistvisor för honom och funno på hvarjehanda streck, bara därför att han hade behållit kvar de betluckande Smålands-flickorna där nere i baracken!

Patron Jakob gick med stora steg fram och åter på kontorsgolfvet och han tänkte och grundade, förty han var hafvande med stora planer . . .

Det ringer i telefon . . .

— Hallå! . . . Jaså, det är patron Jönsson. Goddag . . . Jaså, åfan, är det nu så galet! . . . Korna, säger du . . . ja, men det är ju hutlöst att ingen vill mjölka! . . . Sträjka dom allasamman, hva? . . . Jaså, inte statarne, nej, det kan jag väl tro . . . Jomen, redan i kväll ska du få fyra Små- länningar bort att hjälpa dig med mjölket, det är ju synd om kräken och det blefve en svår förlust om någon af dem skulle dö . . . Jaha, dom ska strax komma! . . .

Patron Jakob återtager vandringen, sedan han i hviskande ton meddelat bokhållaren att fyra Små- landsjäntor skulle skjutsas öfver till granngården.

— Hm . . . det börjar bli allvar nu! . . . Jöns- sons folk har passat på midt i klöfverhösten och få vi rägn kan det bli illa nog med den saken . . . Godt, jag ska ta mina på ett annat sätt och nog ska jag lura dem alltid . . . Mera utgifter! . . . Först betaler man tjugofemtusen kronor i arrende och så allt annat . . . Nej, fy fan, det måste hin- dras ! . . . Mitt nya svinstall har kostat storkofvan ... Hvad står nu på? . . . Min själ sjunga inte statar- käringarne den där socialistvisan nu igen! . . .

— 122 —Och patron Jakob blir illa till mods, tänder sin havanna och faller på nytt i grubblerier.

— Nix du, det blir ingen af oss, som kör för Smålänningarne, men ladufogden ska visst köra?

— Ladufogden? Han kör bestämt och välter, inte kan han köra?! . . .

— Nej, kanhända inte. Bara det Småländska packet vore långt åt helsike härifrån. Nu gå de och ta hvarenda dags arbete vid gården och våra kvinnor få suga på ramarne, medan dessa snornosar skratta dem midt i ansiktet . . . Pst, nu kommer följet . . . och ladufogden kör . . . Pass på ! . . .

De båda samspråkande voro drängar under Busbo och de följde nu med lifligt intresse skjutsen, som förde de Småländska sträjkbryterskorna bort till granngården, där bondpatronens snålhet tvingade korna att stå med spända jufver.

Piskan klatschade och vagnen rullade i väg . . . Karlarne sågo förargade ut och ett par statarhustrur spottade långt efter ekipaget . . . Folket samlade sig i små klungor och stodo samspråkande om hvad som hälst, liksom om de väntade på något.

Patron hade kommit ner och frågade just om det skulle vara möte nu igen, eftersom de klungade sig så där . . . Nej, inte hvad de hade reda på, blef svaret, men ändå stodo de kvar och väntade.

Då, rätt som det var, kom den ena Smålands- tösen löpande med andan i halsen och berättade att skjutsen stjälpt ett stycke från gården. Den ena muttern saknades och hjulet hade fallit af.

— Muttern?... Hjulet?... Hvad säger ni ?...

— 123 -Kom hästarne . . , jag menar, kom folket till någon skada? frågade patron Jakob i hastigt tempo.

— Nej, vi bara skrubba oss lite; men så föll Lisen Nilsson i diket och förstörde sin klädning och så sa lafoden om patron ville se efter i vagnsporten, om inte muttern var där.

Patron Jakob såg sig ikring. Inte en människa fans — allasamman voro som bortblåsta. Då brum- made den annars saktmodige mannen och gick själf bort till vagnslidret. Riktigt, här låg muttern så vackert på en liten låda vid sidan.

— Hm . . . hm . . . det här är djäfvulskap! . . . Tag muttern, flicka, och spring i förväg. Jag kom- mer efter, så fort jag hinner få ut hästen! . . .

Handlaren från Sarte, där folket hade sina möten, var kommen till Busbo med ett helt lass diverse varor, såsom han för sed hade. Kring vag- nen trängdes kvinnorna och ytterst i ringen syntes en hel flock Smålandsjäntor från depöten vid Bus- bo .. . En medelålders kvinna hade fått tag i ett hekto kaffe och hviskade förtroligt med krämaren ... Denne bara nickade.

Turen hade kommit till Smålänningarne och en flicka bad att få köpa ett bröd.

— Nej, åt sträjkbrytare säljes här ingenting. Ni kan gå till patron Jakob . . . Fy, ni måtte skäm- mas att gå så simpla ärenden och förråda edra kamrater! . . .

— Men vi äro ju inte sträjkbrytare, invände en af jäntorna blygt.

— Jo, just det är ni, annars hade ni farit hem

- 124 —för länge sedan. Här gå ni i tjogvis och drifva dagen i ända? gå som reserv till de andra patronerna och skickas hufvudstupa i väg så snart man klagar sin nöd hos Busbo-Jakoben. Aldrig säljer jag något till er, varen

lugna för det! . . .

— Bara denna gång! . . . Ett bröd behöfva vi så väl . . .

— Nej! . . . Bort från vagnen! . . .

Jäntorna gingo och sågo skygga, missnöjda ut.

Aldrig kunde de veta hvad ondt de gjort, medan den annars vänlige handelsmannen var så gramse på dem ... Nu måste de trafva lång väg för att få den knappa födan hem till den stora familje- stugan borta i baracken.

Höstslåttern gick. Patron Jakob var närvös och skyndade på med arbetet för att få in fodret innan upprorsandan kom och det blef sträjk. Han hade hört att det skulle bli sträjk längs hela linjen, alla gårdar skulle vara med, men han visste det inte med bestämdhet. Under gårdagen hade det varit en främmande bondjänta — en riktigt söt unge, som de kallade Ada — vid godset och hon hade varit nere i baracken bland Smålands-töserna också. Jäntorna voro nu också lite oroliga och Ada var skulden. Så hade ladufogden förmenat. Säkert var att Ada kommit med bud från Elvirelund att det blir sträjk om ett par dagar, det hade den ena mjölkerskan babblat om i kostallet på morgonen. Det var så mycket som pratades.

Nu var den främmande flickan faren sin kos och patron Jakob kunde inte få riktigt korn på hvem

— 125 —hon kunde vara. Alla han frågade sade sig ingen- ting veta, icke känna någon Ada.

Om han ändå kunde få klart för sig hur hans karlar tänkte göra! . . . Hans daglönare hade ju fått 25-öringen i tillökning, så de borde då inte knorra.

Höstslåttern gick.

— Nå, när ska ni sträjka här, mannar?

— Har patron brådt med det då? Vi tänkte först ta in klöfvern åt patron! svarade en af stat- karlarne.

Jakob bet sig i läppen och gick till vångens motsatta ända, där två daglönare, båda soldater, gingo och vålmade eller förde i stack.

— Jag har hört att det ska bli något af. När bär det i väg här? . . .

— Om ett par veckor fara vi till mötet, om det är det patron menar, svarade en af soldaterna och plirade slugt med ögonen.

Patron Jakob vände ryggen till. Inte fick han veta något af dessa förhärdade människor, det var då tydligt.

Ladufogden kom ridande nedåt vägen. Patron gick honom till mötes och de började ett lågmäldt samtal.

— Jo, nu har det varit en sådan där en igen och budat folket. Det blir stort möte om söndag nere hos krämarens i Sarte, då alla skola vara med. Värst blir det med det, att dom tänka dra Smålän- ningarne också dit. Dom har delat ut en hel mängd tryckta lappar och betpullorna sitta och studera allt hvad de hinna . . .

— Lappar: hvad står det på dem? . . .

- 126 —— Åh? det vanliga, om sträjkbrytare och kam- ratskap och sådant.

— Står det ingenting 0111 mig, jag menar om det är något mera personligt?

— Nej, inte så vidt jag kunnat läsa rätt! . . . Men vi måste söka hindra Smålänningarne att komma med, annars bär det åt fanders . . . Det skulle braka löst här midt i sädesskörden . . .

Så-å . . . Vänta; hindra töserna från att gå på mötet få vi göra . . . Men hur? ... Jo, vänta; vi ta min själ hit Frälsningsarmén från staden och ge dem pängar till för det de trumma på hela da- gen. Det där uniformerade byket är egentligen nåt förbannat pack, som jag aldrig har velat släppa hit förr, men nöden har ju ingen lag . . . Jaha, det gör vi säkert . . . Låt någon fara till staden och buda dem, med besked att de skola hålla minst tre möten ... Så blir det! . . .

Ladufogden red bort och patron Jakob stod och bråkade sin hjärna med allt det nya bekymmerfulla. Han såg och såg hur folket handskades med klöf- vern och han tyckte att karlarne växte till jättar och foderstackarne till pyramider . . .

Det var söndag. Nere hos handlaren i Sarte var det mycket folk samlat. Från sjön fläktade en frisk bris in genom mjölnarens lund och hän öfver gården, där mötet hölls.

— Äro Smålänningarne med? sporde Härjaren, då talet var slut.

— Nähäj, det gick inte. Ladufogden har vaktat dem hela dagen och nu hålla de väl som bäst på

— 127 —med frälsningsmöten där uppe. Patronen har betalt halleluja-mamsellerna tio kronor till bara för det de skulle komma.

— Har han? Då ha herrarne godt om pangar, men gäller det en tolfskilling till på lönen så . . .

— Ordförare, får jag tala? . . .

Det var en stor och kraftig, slätrakad karl, som sporde.

— Varsgod, det är ju Per från Sällesjö? . . .

— Jo, det är så . . . Jag tycker att arbetarne äro några riktiga åsnor, om di gå in på sådana vil- kor som vid Sällesjö. Där har cli inte föreningsrätt och så lämna de somliga i sticket . . .

— Håll, inte ska man säga så om kamraterna. Så vidt jag vet är allting klappadt och klart vid Sällesjö och därtill väl uppgjordt, anmärkte ordfö- randen.

— Jo, det är det också, men Per han springer bara ikring och söker rifva itu . . . Packa du dig i väg, om du inte har annat att komma med! . . .

Sällesjöarne trängde sig fram och sågo morska ut, men hur det var så jämkades saken af Härjaren, som förklarade att den affären fick redas inom den egna lokalafdelningen. Den hörde inte hit . . .

Sången tonade ut öfver landet och fjärden. Ännu en mursten var lagd i den nya byggnad, som var under uppförande . . .

Vid Busbo klirrade och kluckade, skreko och basunade halleluja-mamsellerna, görande sitt bästa för att ärligt förtjena den erbjudna tian. Smålands- töserna hörde på och bland samlingen syntes också

— 128 —några af befälet vid Busbo, men patron Jakob själf hade farit hemmafrån. Frälsnings-jobbet låg inte för hans naturell, men, herregud, hvad skulle han väl kunnat göra bättre för att rädda jäntorna i strájk- brytarbaraeken undan den samhällsupplösande sam- mankomsten nere hos krämaren i Sarte?! . . .

Dagen var genomtrummad med nigningar och böner, gudavisor och jämmerlåt. Ingen enda jänta hade «böjt sitt hjärta till gud«, men rätt underhål- lande hade de haft och de nojsade, fnittrade, sprungo gatlopp i yrande fröjd, då de uniformerade taskspe- larne ändtligen drogo sina färde efter en hel dags ansträngande arbete.

Men på hemvägen till staden kramade frälsar- officeren hårdt om den förtjenta tian . . . Till för- sakelseveckan, till de fattiga och förtryckta, till den egna trefnaden?! . . . Sak samma, slanten var för- värfvad i Jesu Christi namn och det kändes ljuft att ha vunnit en härlig seger öfver den stolte patron Jakob å Busbo, som aldrig förr velat tillåta dem komma till gården, men nu själf kallat dem och dessutom gifvit en extra dusör.

«Kaptenens« vattenklara ögon vindade mot det dunklande aftonens blå och mellan de tunna, sam- manprässade läpparne kom det efter gammal slen- trian ett stilla förtonande:

— Halleluja! . . .

________A_Ötlänningar

Jis än ges edan död är den gamle ädlingen, excellen- sen och ministern, mannen med slokhatten och den karaktäristiska ansiktstypen, som residerade å Char- lottenborg. Härstammande från en uråldrig ätt, hvars

«hjältar« fordomtima gingo ut i strid för Karlar och Gustaver, gingo ut som eröfrare i främmande land, bar den siste gamle på allsköns konservatism, och hans varnande, faderliga påbud till kolgrufarbetarne i Norra Skåne, hvilka revolterade och ville bli socia- lister, torde ännu lefva i rätt färskt minne, fastän åren sedan dess runnit hän och strukit med modär- niseringens hartasse öfver husbondeväldet och pa- triarkalismen bland »underjordens trähuv.

Grefve Arvid Fredriksson är död och andra ha slagit ned sina bopålar på det vackra herresätet, hvars omgifningar, danade af konst och natur, äro bland de täckaste i vår sydligaste provins.

Elektriskt ljus flödar ut från den mäktiga bygg- naden — elektriskt ljus på Skånes landsbygd! . . .

Det måtte vara en mäktig, burgen man, kanske en Kroesus, som här eröfrat ett af adelns gamla fästen?!

Så är det värkligen, ty den nuvarande ägaren är direktör Jakob Saehmann, mångmillionär och mäk- tig magnat på industriens, jordbrukets och pänning- marknadens områden.

Den tjocke lille mannen med det vakna och alltid arbetande affärssinnet bor som en prins i saga. Mest har han väl slagit sig ut så där stort för att tillfredsställa hustrun och förarga alla de många af stadens främste krämare, hvilka gjort honom lifvet surt så länge han bodde där, ty själf är han den praktiske mannen ut i fingerspetsarne, hvars hela id går ut på att famna så vidsträkta områden som möjligt. Ända bort i Västindien sträcker sig hans välde, ty här har han sockerplantager och fabriker för sockrets förfinande.

Mannen och kvinnan Saehmann äro semiter till skenet, men i självfva värket främmande för all slags religiositet — det praktiska har öfverhanden. Äkten- skapet är icke välsignadt med någon son, som kan öfvertaga namnet och millionerna, men denna brist har afhjälpts med adopterandet af en gosse, hvars fader är Saehmann. Och en flicka hade de båda, hvadan sålunda önskebarn finnas . . .

Omkring 10 år före denna tidpunkt slogs Sach- mann med industri-arbetarne för att mörda deras organisation. Militär var utkommenderad till fabri- ken och smärre kravaller förekommo — striden för- lorades** af arbetarne, ty den vida skånska landsbyg- den stod oplöjd och från denna kommo sträjkbrytare i massa . . . Den gången lärde dock Jakob Sach-

mann att det var dyrt »(äfven för den rikaste) att söka slå ihjäl spirande och bärande idéer, och då 10 långa år gått under ett tyst, energiskt arbete bland fabriksfolket blef det åter tal om att bilda förening. Sachmann böjde sig inför en tvingande nödvändighet och organisationen kom till stånd.

Annars var det allmänna omdömet om den duk- tige sockermannen, att han ville arbetarnes väl och han gaf dem premier af vinsten, skänkte pängar till deras sjukkassa m. m. sådant, som icke ifrågakom då Ringen genom köp och för ett tio-tal millioner förvärfvade sig de Sachmannska bruken . . .

Nu satt Sachmann på Charlottenborg i all sin krämarhärlighet, omstrålad af guldets gloria. Något hade han lärt sig förstå af sitt krig med industri- folket och nu fordrade han att arbetarne skulle vara en smula mogna, innan de kommo och pockade på föreningssjälfstyrelse, hvarför han stod menande in- för strömningarne bland landtfolket ... Ty listan, däri godsets folk framstälde sina fordringar, och som en Härjare skrifvit för att undertecknas af arbetarne, den hade kommit upp till honom utan namnunder- skrifter. Man hade icke vågat, man kände icke hvarandra — kamratandan slumrade ännu.

Då Sachmann mottog skrifvelsen flög ett med- lidsamt leende öfver hans anlete:

— Naa, saadan, det duer sgu ikke! ... Di maa vänte, inu kan länsman göret! . . .

Och det kunde också länsman, men endast för ögonblicket, ty dagen efter reste sig de lurade ar- betarne på nytt och tvungo fram rätten att indirekt öfva bundet kamratskap . . .

Utlänningar voro de flesta på Charlottenborg. Ofverst satt det semitisk-danska herrskapet och där- under regerade all- och självsvåldigt den danske förvaltaren Sjchel, medan bland trälskaran tre tio- tal galizier gingo i fält.

Förvaltaren hade en underlig uppfattning om agrikultur. Folket drefs framåt med hvarjehanda fagra epitet, så mycket förargligare som de endast delvis förstodos, och åt dragarne rekommenderades mycket med pisk samt, om så behöfdes, spikar i yttersta snärtändan. Fodret kunde väl hinna till, utan att säd behöfde slösas på hästar, menade hr förvaltaren.

En dag under hösten krånglade den flyttfärdige statdrängen Krok samt körde sina hästar i skridt.

— Kan di ikke skvnne dem lidt?! . . .

— Xää, det är omöjligt, för hästarne vilja inte gå fortare.

— Jamen hvor har di daa pisken?! . . .

— Inte har jag någon piska och inte skaffar jag någon häller. Förvaltaren ska' veta att jag till- hör Djurskyddsföreningen och det står visst inte i tjenstehjonsstadgan hur fort man ska' köra. Var det något annat förvaltaren ville?! . . .

— Du er en sadens rackersvend! svor dan- sken till och lät samtalet fara, ty han visste af gammalt att Krok icke föll ur sin passiva rol, hvad han än ville hitta på.

Krok skulle bort om Mikseli, därför att han var så grufligt påstående med den där föreningen. Och inte var Krok ledsen för det! . . .

— 133 —Då ryssar och japaner gingo ut i österns öde- mark för att mörda hvarandra, slå ihjäl på monar- kernas befallning, då blef det oro i det väldiga zarriket och detta icke minst bland Polens befolkning.

«Öfver gränsen!« var den allmänna lösen. Bort från landet och soldatutskrifningarne ville de alla och därför flydde de allt hvad tygen hålla kunde, öfver till naboländerna, till Tyskland och Österrike.

Genom tyska agenturer, af hvilka den Gans- landtska tog värf varpris et, kommo ock galizier i re- spektabla skaror till Skåne. Och de mottogos med öppna armar, ty de skulle komma dädanifrån och hjälpa patronerna med landtarbetar-organisationens krossande . . . Språket stod också hindrande emel- lan och därför spelade dessa polacker ofta en stygg roll då striden flammade mellan kapital och arbete.

Men dessa tre tiotal polacker, män och kvin- nor, voro icke som de andra. Visserligen hade de till förstone kommit i klunga till handelsmannen i Sarte samt begärt att få «wodjka« (bränvin), men då intet annat än lemonad fans, så nöjde de sig därmed. I baracken härskade renlighet och utlän- ningarne voro snyggt klädda samt höllo ytterst noga på uppfyllandet af sitt kontrakts stipulationer.

Första maj hade de varit med i staden, spelat handklavér under marschen samt villigt låtit under- kasta sig stadsarbetarnes påflugna examen. Och då de hört hvad arbetarmarschen gälde under första- maj-dagen, då hade de blifvit fylda af intresse samt gingo endast och väntade på att det skulle braka Jöst, så att de kunde få vara med. De voro ju po-

— 134 —laeker, zarens trogna polska godsägarkreaturs slaf- var, och därför tände frihetsgnistan i deras bröst.

Förvaltar Sjchel spränger öfver fälten, bort till polackernas förste man, hr Pauli, hvilken är gift med en duktig blekingsflicka, och som inte ämnar svika det utländska folk han värfvat hit.

— Hva' fanden er det nu med disse polacker igen? . . . Hvoforr arbeide di icke?! . . .

— Kartoffieln er jo maskestongen og den willen wir nicht essen! . . . rådbråkade Pauli, medan han illmarigt plirade med ögonen.

— Naa, saa skal di få anden kartoffel; aber die Leuten sollen arbeide, forr tausend Teuffeln! skrek förvaltaren, af nödtvång härmande polack-förarens mesopotamiska tungomål. Och af bar det i karriär mot gården.

Nere vid den lilla bäcken lågo de små galizi- erna och speglade sig i vattnet, pratande och pladd- rande om Schweden. Det var visst inga goda ord, som fäldes öfver de svenska godsägarne, och de mera försigkomne undrade just om inte det var skäl att söka rymma hem igen, trots kontraktet, som de underskrifvit. Solen gassade

så varmt som om det varet hemma i Polen.

Många af deras landsmän hade redan gjort så, därför att de narrats hit öfver såsom landtbruksele- ver, men fingo vid framkomsten uträtta det hårdaste arbete. De voro bodbetjenter från Warschau och andra städer och det knastrade i deras oöfvade se- nor och muskler, då de första tagen togos . . . Nej, hällre än detta slafslit ville de fara hem igen och

— 135 —i värsta fall gå ut i det förbannade kriget. Värre än här kunde det väl näppeligen bli.

Pauli kom gående öfver åkrarne och meddelade sina landsmän, att de blifvit lofvade friska potäter, om de åter ville taga fast med arbetet på betfälten. Men polackerna trodde icke genast, ty de hade ofta blifvit lurade och detta var femte gången som de nekat att arbeta. Alltid hade man lofvat dem bättre vilkor, men löftena hade gått upp i rök, hvilket gjorde att polackerna innerligt hatade den danske förvaltaren samt öfver honom önskade allt ondt.

Deras närmaste förman fick därför nu upp- bjuda hela sin öfvertalningsförmåga för att få dem tillbaka i arbetet.

Men ständigt voro de vaksamma och städse färdiga att neka sina armar. Alltid sågo de bort öfver fälten i orosdagar för att riktigt veta om de svenska kamraterna voro ute i kamp, ty då skulle de genast gå med, sådan var deras öfverenskom- melse.

Vid juletid skulle de vända åter till Polen, men innan dess — så svuro de! — skulle de säkert «göra knackwurst« af en viss herre, den de lärt sig hata högre än Rysslands zar . . .

Just nyss smögo de lurande ikring . . .

Gillet var gifvande och de många gästerna hos den rike bonden Arvid Hammar sutto skinande och belåtna, fullproppade af mat och dryck. Värdens skål var längesedan drucken och samtalet rörde sig nu om senaste sockerbrukshistorien, som icke blef något till.Cigarröken låg som en tung tåga i luften och de i stora salen samlade bondemännen hade svårt att se hvarandra, då de placerats i hvar sitt hörn. Någon gång seglade de försiktigt öfver till motsatt sida och bytte hviskande tankar om ett och annat, men som mistlurar i dimman skuro de mest «lustiga« böndernas stämmor igenom. Så man kan träta, stampa och gorma, ändock man är fullständigt öf- verens, då man blifvit något i hatten och fått tag på ett ämne som intresserar! . . .

— Det är fan till karl, säger jag, som tror att vi springa som narrar åt honom! . . . Undrar hur mycket Wilje- patronen fått för sitt besvär i det här förbannade spektaklet'?! . . . skrek den tjocke och röde Göran Andersson.

— Hvem kan så noga veta detta! . . . Nog är det alltid mera än trettio silfverpänningar. Judas är mycket dyrare nu än för nittonhundra år sedan, svarade en lång och mager man i lugn ton.

Det hade blifvit tyst, ty den siste talaren var en allmänt aktad karl och han hade inte yttrat sig förr vid gillet.

— Beror på om Judas är klädd i den fina rocken eller den grofva. Arbetarne klaga ju jämt öfver sina Judassöner, hvilka förråda för några lumpna ören och ett vänligt, lismande ord från hus- bonden.

En ung man hade rest 8ig och stälde sig trot- sigt midt på golfvet. Han var åboson och målare samt hade nyss kommit hem från en studieresa i Frankrike. Nog visste han att detta var onda ord i de gamla böndernas klunga, men han åhörde le-

— 137 —ende det tilltagande sorlet och han väntade samt redde sig till försvar.

— Jaså, du for ut ur föräldraboet för att komma tillbaka med socialisteländet, Georg? . . . Hur tror du det skall gå för oss, bönder, om drängar och pigor börja på att schåpa sig med föreningsgalen- skaper? ... Då få vi min själ gå från gård och grund och herremännen ta på nytt jorden; det är alltsamman. Vore jag som du, Georg, så höll jag mun med sådant prat.

— Inte ska' Göran Andersson klaga, som bör- jade med skuld på stället, men efter tjugo år, tack vare obetald arbetskraft, har lagt fyrtiotusen krisch på kistbottnen! . . . Herremännen?! . . . Ja, det beror på, ty adelns roll är

utspelad, men krämare, banker, ringar och bolag slå ner på landtbruket och ta alltsamman. Rätt som det är bli en del af bön- derna också herrar, krämare och bolagsmän. Men däri ligger just faran för den svenska jorden, hvil- ken håller på att bli internationel hvad ägandet beträffar ... I stället borde bönderna — för kom- mande släktleds skull! — söka frid med arbetare- klassen, lära sig förstå hvad den vill och söka sätta sig in i socialdemokratiens läror. Som det nu går slåss ni på herremännens sida och märker icke hur allt så småningom glider bondeklassen ur händerna, till nvtta och glädje för judar och utlänningar. Bon- den är arbetsman och för honom passa inga öfver- klassfasoner, men det går öfver er horisont och ni känna er smickrade när den eller den storkaxen dricker duskål med er på fina utställningsmiddagar. Sådant är finansdrag från jobbarnes sida och bönder

— 138 —och arbetare få betala kalaset . . . Detta. vare sagdt, Göran Andersson . . .

— Hm . . . ja, det kan du väl ha rätt i, Georg, med de där utlänningarne, men hvad beträffar det jag har, så rör det, fantamä, ingen, för jag har själf fått gno för det . . . Men di där utlänningarne skulle bort från landet, allasamman! ... Se nu på den här, som lurat oss med bethistorien.

— Ja, och se på dem andra också, Göran, sé grundligt och resultatet blir enahanda, fastän på andra vägar . . . Klif inte för högt, odalmän, ty då dimper ni som klass ner igen . . . Kanske sedan kan det bli tal om fördragsamhet mot drängar och pigor samt förståelse af det nya i världen ... Ni tycker måhända det skulle vara roligt att få bort det unga Sverge till Amerika och in tiotusentals af dessa galizier, hvars arbetsförmåga är lika med noll? . . . Jo, sedan finge ni ju alltid tillfälle att gifta bort edra döttrar och söner med de importerade polackerna — treflig korsning eller hur?! . . . sporde Georg gäckande.

Spriten och röken tyngde. Ingen af gubbarne kände sig inspirerad att ta upp kampen mot den unge målaren . . .

— Ja-ja, dom där utlänningarne . . . det har du rätt med, Georg, sluddrade Göran . . .

Annars var det liksom stiltje . . . Gormet hade dött bort och de välmående bondgummorna skyn- dade sig att ge befallning om vagnarnes förspän- nande. Den där Georgen hade stört hela glädjen med sitt snack, men man kunde ju häller inte precis begära att värden skulle köra ut honom . . .

— 139 —Georg hade satt sig och sög närvöst på sin cigarr . . . Han grubblade vaken och väntade på att en ny stridsman, värdigare än Göran, skulle träda fram.

Det kom ingen; i stället tackades för god väl- fägnad och den ena skjutsen efter den andra rullade bort . . .

Georg gick ut och traskade mot sin fars ställe, som låg granne intill. Just då kom Göran Anders- sons skjuts farande och han hörde gubben svära och fullborda en replik mot gumman sin:

— Ja, det ger jag fan, Georg hade rätt med det där, om di förbannade utlänningarne. Man måtte väl vara svensk åtminstone! . . .

Georg log vid Görans ord . . . Det gladde honom ändå att hans opposition väckt tankar till lif hos bönderna . . . Kanske voro de inte alldeles omöjliga . . . Någon slog honom på axeln . . .

— Nej, är du redan klar, Lars, ska du inte hjälpa gubbarne på med pälsarne?! . . .

— Nix, bönderna äro fulla och gummorna vilja hälst självfva pyssla om sina mannar ... Men tack ska du ha för orden du sa', Georg, de gjorde dem godt.

— Tror du, Lars? . . . Akta dig, du, för att häda, annars rycker kanske kommunalordföranden fjärdingsmannasnöret från mössan din och du får aldrig vara uppassare mer vid böndernas gillen.

-- Sladdrar du, Georg, så är du inte sådan jag trodde . . . Förresten, hvem är rädd?! . . .jVliksli

(gvE1

fegast äro de här vid Holmlindens gårdar, där Mikseli bryter in med gille inom fackföreningen, med dans och löje och fröjd, fastän man inte vet hvar man skall hvila sitt trötta hufvud den nästa natt som kommer ... De ha hunnit morgonen och vänta att hr Jockums ställföreträdare, den långe, magre, energiske Svantesson skall ge med

sig, men däraf blir intet — tydligen har Jockum kommen- derat att här skall hela patronföreningens energi koncentreras, att här må klubban falla tungt öfver trälarne, som våga ta lifvet så lätt, att de dansa vid ruinens brant.

Kärrorna skramla och flyttlassen draga undan med statarnes bohag — totalbilden är sådan som vid Höfdeborg . . . Arbetarne skynda sig att komma undan, men stå redo att slåss hur länge som hälst i tunga, dystra vinterdagar, ty därpå hade de redan förut svurit vid de talrika möten som hållits . . . Härjaren Albin är med ibland dem och honom hålla de såsom sin egen son, så väl komma de öfverens.

— 141 —Svantesson är ute ocli smyger och söker värfva gummorna, söker få dem i sina klor och på så sätt också männerna.

— Kom med till arbete nu7 Karna, och sök att förmå de andra ...

— Vill förvaltaren gå med på föreningen då?!...

— Nej, det har jag ju sagt att jag inte kan . . . Jockum har för öfrigt gifvit befallningar, som måste lydas . . .

— Har förvaltaren inte nog med sträjkbrytare då? . . .

— Jovisst, men jag ville hälst ha mitt vanliga folk . . . Hvad fan, vi ha ju alltid förut kommit bra öfverens och detta hade jag inte väntat af er . . .

— Tror förvaltaren att jag blir förrädare så tar han fel . . . Och guskelof vi svälter inte, för vi få pangar af förbundet . . . Jockum, säger hr Svantesson! . . . Nej, säg hällre att det är den tjocka, onda där uppe i hushållet, som styr och ställer allt här en galen väg . . . Inte var det nog att hon fick den stackars bokhållaren på hospitalet, den arga ragattan, men nu har hon bringat alla oss andra från gården ... Gå hem, förvaltare, och drag byxorna af husmamsellen och tag dem på er själf, så kan det nog bli lite mera ruter i er . /.

Svantesson var redan i väg nedåt den spets- vinkliga allé af lindar, som för upp till Holmlindena i medeltidsstil bygda gård . . .

Vakterna äro utstälda rundt omkring gården och vid Smedala station passar man noga på alla

— 142 —sträjkbrytare. Natt och dag gå posterna, aflösande hvarandra ... Då och då fara ridande poliser fram och åter för att eskortera äreförgätna arbetare eller pösiga knoddar, hvilka smugglas allahanda om- vägar bort till gården ... De flesta råka dock i de sträjkandes händer och blifva sända tillbaka igen, oftast af skam inför alla de kritiska blickar, som slungas emot dem från traktens befolkning . . .

En dag kommer en man i kragstöflar traskande, vägen fram mot Holmlinden och konstigt nog får han oantastad passera förbi vakten vid vägkröken. Mannen går upp och ber att få tala med förvaltare Svantesson, ty han söker arbete och har kommit från ett betland i Skånes midt, där jobbet nu är slut . . .

Så förekommande hr Svantesson är! . . . Karls- son, så hette mannen, bjudes in på kontoret och omhuldas på bästa sätt . . . Arbete kan han få mesamma och fyra kronor om dagen jämte fritt logis.

— Men — Karlsson är väl för fan inte socia- list?! ...

— Nej, jag ska säga förvaltaren att det där begriper jag inte alls och inte bryr jag mig om det ihäller . . . Komma vi då öfverens om att börja arbetet, så far jag hem efter mitt gräj? . . . Man kan väl få hus här?

— Jadå, det går för sig . . .

— Och det är väl inte ohyra i husen, för se det är jag rädd för; dom biter mig så ettrigt . . .

— Nädå, det tror jag väl inte — alltid ska’ vi väl finna något hål, som är rent för kryp . . . Men så är det maten. Bäst vore det om Karlsson födde

— 143 —sig själf, för jag vågar knappt komma till hushål- lerskan med flera i kosten. Hon svär som en turk, så snart det är någon ny.

— Jamén mat är jag ju tvungen att ha; man kan väl inte arbeta och svälta ...

— Åh bevars gud, inte är det meningen; jag bara tyckte att Karlsson själf kunde laga maten, så hade jag frid med gumman! . . .

Nå, det blir väl bra med det ... Vi äro ju öfverens om daglönen — den är dubbelt så bra som om hösten, ty då betales bara två kronor! . . . Nu far jag igen och så kan kanske kusken hämta vid Smedala station, för jag är min själ inte ledsen för en bunke gormhalsar! . . ;

Svan tesson blickade med förtjusning på den nykomne arbetaren. Den han såg både modig och stark ut! . . .

Allt var således öfverenskommet, skjuts skulle hämta, försäkrade Svantesson, på samma gång Karls- son fick en klapp på axeln och följe ända till dörren . . .

Men i Karlssons öga log skälmen då han tra- skade bort från gården och gaf sig i väg ned mot posterna.

Svantesson kom springande efter honom:

— Akta sig, Karlsson, för här har dom ställdt ut vakter öfver allt och det börjar snart skymma . . . Hur kunde Karlsson komma oantastad fram? . . .

— Ingen fara med den saken! ... Det var visst någon här nere, men han hade somnat in — af öfveransträngning, kanske. Förresten så har man alltid knytnäfvarne . . .

— 144 —Svantesson nickade och log ett mildt och saligt leende.

Människorna stodo i klunga vid Smedala sta- tion. Holmlindens skjuts hade just kört fram och Karlsson hoppade upp bredvid kusken . . . Skarpa hvisslingar ljödo, då kusk-pojken klatschade med piskan och kärran följdes af ironiska hurrarop då den rullade bort.

Karlsson ryste. Det där lät ju redan från bör- jan oroande och han önskade att han inte gett sig ut på äfventyret, sa' han till kusk-pojken.

— När man rätt tänker efter så är det ju både synd och skam att förråda kamraterna. Vill du som jag, så fara vi båda två ifrån eländet och bli he- derliga människor igen? . . . Skäms du inte när de stå och kasta glåpord åt dig och kalla dig för- rädare, sträjkbrytare och sådant, hva?! . . .

— Jo, det är inte så utan, menade pojken, men hvad skall man göra nu, sedan man kommit i eländet.

— Rymma och ge fan både Svantesson och Holmlinden . . . Det gör jag nu och kom du efter, men kör hem först och hälsa förvaltaren från agi- tatorn Nils Karlsson Flod . . . Säg honom att han bör titta sig i spegeln, ett tag, så att han kan få mått på näslängden! . * . Adjö med dig, gosse, och kom snart efter! ...

Härjaren Flod hoppade ned från skjutsen och vinkade med handen åt skjutspojken, som kastade en lång, underlig blick mot den på vägen stående 'mannen. Då han ändtligen fick hästarne i gång mot Holmlinden, så snyftade han och stora tårar

10 — 145 —skvallrade om att broderskapets sådd börjat gro i honom . . .

Men Svantesson blef våldsamt ilsken då han fick veta hvem den oskyldige Karlsson var! . . .

Stadens riksdagsman for till provinsens hufvud- stad. Midt emot honom i järnvägskupén sutto ett par män, som sågo ut att vara utlänningar, och då han hörde dem tala tyska, hvari orden Hellinga och Holmlinden förekommo, förstod han att det var po- lacker . . .

Så godt sig göra lät började han nu klargöra för de två galizierna att de voro stadda i fula ären- den, att de komme att arbeta under polisbevakning m. m. . . .

Polackarne förstodo. De hade fått tillräckligt borta på Hellinga och då de nu fingo klart för sig att det gälde ytterligare förräderi mot de svenska kam- raterna, så voro de med på att fara vidare och icke stiga af vid Bössinge station, där skjuts skulle vänta.

Tåget är framme och riksdagsmannen springer af samt löser nya biljetter åt de två polackerna, hvilka stanna i kupén och inte bli synliga för Joc- kums och Svantessons späjande blickar, där de båda höfdingarne stå på platformen med ängslig längtan att få sluta hvar sin lilla galizier-ängel till sina bröst. En ridande polis står strax invid . . .

Af tåget troppa dessutom fem Smålandsflickor och till dem håller riksdagsmannen ett varnande litet tal, att de inte böra fara till Holmlinden, där de bli sträjkbryterskor och komma att arbeta under polisbevakning . . .— Är det inte riktigt, hr poliskonstapel? . . .

Denne nickar jakande och Smålandstöserna

skynda att försäkra sig skola resa mot Albertslöfs- hållet . . .

Jockum och Svantesson se sura ut och det går en veklagan öfver deras läppar, då de än en gång få vända tillbaka utan att ha lyckats fånga arbetskraft till sträjkbrytarhålan.

Tåget brusar vidare och galizierna fara till sitt land igen! . . .

Arbetarne hålla möte och Härjaren Albin samlar rapporter. Vaktposterna tala om sina erfarenheter:

— Åt mitt håll till har det inte varit mera än en halt käring, som kom från grannsocknen och ämnade linka upp till gården, men den var inte svår att få om igen.

— Var det Bengta, kanske? . . .

— Nej, min själ, hon är nog säker, så fattig hon är! . . . Nej, detta var Rike-Pers syster, som kom stultenes, men hon jama och jämrade, då jag skälde ut henne och for omigen, som om den Sure varit efter . . .

— Värre har det varit för mig då! . . . Där kommo fem stora karlar smygande som kattor, jag tror dom var från Jordbacka-hållet, där Jöns är nere och värfvar, och de låtsade som om de inte visste om striken här . . . Först trodde jag de skulle klådt mig, men hur jag pratade för dem, så vände de igen . . . Och så är vi åtminstone fria från den lyngen . . .

Alla hade de något att omtala, och man kunde

— 147 —förstå att de togo sitt kall med fullt allvar, att de redan höllo på att bli öfvade soldater i arbetare- bataljonernas leder . . . Härjaren hörde, med väl- behag på — sådant folk tyckte han om, ty det lyste intet vankelmod fram från dem och de fullgjorde sin tjenst utan att knorra . . .

Också slösade han med beröm och han glömde aldrig att med enande ord hålla broderskapet vid makt . . . För längesedan hade han varit trött på flackandet å landsbygden, men här vid Holmlinden hade åter intresset väckts och han skulle inte vilja lämna dem ensamma för allt guld! . . .

De möttes på vägen, ett stycke från gården.

— Nå, hr Svantesson, hur går arbetet där borta? sporde Härjaren.

— Hvad angår det er? . . .

— Rätt mycket, som ni väl kan förstå . . . Nu är det redan fyra veckor sedan ni körde folket på backen därför att det ville ha rätt att tillhöra föreningen, men ännu har ni inte fiskat en enda af de gamle, utan får nöja er med all världens patrask, som till ingenting duger. Både ni och Jockum borde för längesedan ha kunnat förstå det galna i ert till- tag . . . Men, bevars, det skall väl vara stort . . .

— Stort eller ej, det rör er inte! . . . Och med er kommer jag aldrig att träffa något af tal, så mycket ni vet det . . . Men vilja de komma själfva, så . . .

— Sätt er ner och vänta på det så länge, min gode man! . . . Vet ni, jag tror att ni drifver spe- let så långt att ert folk alls inte vill ha tjenst mera

— 148 —vid Holmlinden ... Det blir för er som för Kåge- ruparen, ni får ingen att träla under er . . .

— Hå-hå, det fins folk nog! . . . Adjö med er och ge ni fan det här! . . .

Härjaren stod ett ögonblick och grubblade . .. Kanske hade denne Svantesson inte så orätt! . . . Han hade gått ut af lust att göra nytta bland de oerfarne på landsbygden och sommaren hade gått och hösten hade kommit, likaså vintern, men ännu for han ikring som den fågelfrie, hetsad och hatad af bondpatroner och deras lakejer . . . Lugnare kunde han ha på värkstaden borta i staden och kanske också mera bekvämt och underhållande . ..

Då såg han en arbetare komma mot honom och han minde på att det var möte om en halftimma. Härjaren skakade bort reträtt-tankarne och var snart åter den unge, förtröstansfulle . . .

— Här är trakten att slåss till det yttersta! ljöd det inom honom som larmande trummor . . .

Man slåss! . . .J5ispet\

jparon Blixten är som de andra jordmagnaterna — hög, dryg och faderlig . . . Också till honom komma prinsarne af blodet att jaga villebråd i Nasusholms lundar och han vore väl då en underlig kurre, om han inte sökte bära gammaldagars trasiga fana högt, sökte hålla sina tjenare på den matta, som hustaf- lans bud flätar.

Hvad behöfva de väl mera än nattvarden och husförhör, då de bo godt, lefva godt och i öfrigt omhuldas på allra bästa sätt ända till döddagar — t. o. m. i fattighuset bli de utslitne icke glömda, utan få både risgryn och kaffe och snus till de stora högtiderna, då Frälsar-festerna firas . . .

Baron Blixten hade visserligen hört talas om det, men hade aldrig trott att djärfheten kunde gå så långt! . . . Dessa stabor, dumma människor, som trodde sig kunna omskapa världen i en enda blink, foro ikring och viglade upp folket mot hus- bönderna, mot regering och mot självfaste Gud . . . Förvaltaren hade för några dagar sedan rapporterat

— 150 —att det var lika galet vid Nasusholm som vid de andra gårdarne, man gick och laborerade med för- enings vurm och hr baronen hade handlat blixtsnabbt, men ändå nog så förnuftigt.

Folket hade sammankallats och baron Blixten talade förmaningens ord till dem, bjöd dem ökning på lönen och omstädja, försåvidt de ville öfvergifva de där föreningsfantasierna.

Det hade gått ofantligt lätt, ty de få kronorna hade lockat och alla hade bundit sig för nytt år, lofvande att ej höra på hvad de socialistiska sirén- stämmorna lockade.

Endast hos några få märktes oro och upprors- anlag, men hvem kunde veta hvad dessa kunde finna på i tidernas lopp, om ingenting gjordes för att få dem på andra tankar. Dessa få voro dess- utom inte direkta hjon under Nasusholm, utan sutto liksom på fri jord i egna kojor. Och Blixtens häm- nande hand kunde icke, äfven om den därtill vore höjd, falla med eftertryck på de tredskande.

Aristokraten sökte ett sätt att stadfästa sin unga seger öfver det anstormande Härjar-följet och han gaf sig ingen ro förrän han vunnit resultat . . . En gång tänkte han att kalla stiftets primas, bisp Billig, sin gamle vän, och den tanken vandrade fram och åter så länge att den mognade till beslut . . . Det kunde heta biskops-visitation, men samtidigt skulle det nog kunna slås ett slag mot det samhällsvådliga onda, som spridde sig likt ormgift i den svenska samfundskroppen . . .

«Kom käre«, kallade han, «och din öfverlägsna, lysande förmåga skall segra i dessa förkrympta sin-

— 151 —nen« . . . Baron Blixten log. Inte illa — månne han ändå inte var ett godt stycke mera diplomat än de andra bondpatronerna, som redan börjat bråka med folket och därigenom gett uppviglarne vatten på kvarnen . . .

Också då man smickrar sig själf kan belåten- heten tränga fram.

Uppe i det gamla biskopshuset, bak gallergrin- darne med de gyllene stjärnorna, satt långa bispen och räknade öfver den höga kyrkostolens intäkter... Trettiotusen silfverpänningar från denna feta, sköna provins, som mest sköter sig själf! ... Vackrare finner man sällan i vårt arma land . . .

Om bönderna finge vara i fred vid sina brän- vinsankare, så betalte de gärna sin tribut, och krä- mame höstade in

så glupskt att de inte aktade en sådan bagatell . . . Endast de understa lagren, obetydliga arbetare, och en del tjenstemän af de minsta voro något bråkiga af sig ... Tidt och ofta kommo dessa med så underliga, upproriska skri, att man helt kunde tro dem vara rödaste Antichrist, och de trampade på apostlar och profeter, på Mes- sias och Mose lagtaflor, så att det yrde af kättar- gnistor . . .

Senast ville de taga bort den gamla, hederliga katekesen och här voro skolmästarne, lärarne af folkets barn, borta i grannstaden, de mest när- gångna . . .

Bisp Billig tyckte sig märka att prästhättan började klämma åt allt hårdare, så att hjärnan blef benigare, mera trög . . . Slantame, de stora, gula

— 152 —och glänsande, hade han, men makten och härlig- heten gled sakta ut i det dimmiga grå ... På riksdagen hade han afvärjt busfaran, som gläntade på förstakammardörren i form af allmän rösträtt, och alla de hans hade berömt den fina politiken, och så nu i ett tag! . . .

Städerna inom hans stift hade då länge varit oroliga och med skolmästarne skulle han nog få bukt, om också en smula försiktigt våld måste till- gripas, men värst af allt det tunga, onda, som seg- lade upp öfver hans förr så fridsamma bisphimmel, var dock detta sista — socialisterna hade dragit ut på landsbygden! . . .

Det trogna prästerskapet hade klagat, ackom- pagnerade af godsägame — endast en i de svartes ring var på motsatt sida, den där vettvillingen i Valöf! — och det formligen rägnade ned af rörande böner och bref om hjälp . . . Nyss hade han beslutat att i öppningstalet i landstinget sjunga rent ut mot den svarta fläcken och i öfrigt skulle han inte spara sig, ty en biskop måste vara på sin vakt.

Med dagens post hade prästen i Härdslöf för- enat sig med baron Blixten och bedt så rörande . . . Jo, han skulle komma — ännu kunde väl inte våd- elden ha svedjat bort all den urgamla skog, som å landsbygden vuxit i bibelns skugga under tusenden af år?! . . .

Nasusholms-folket drog i långa rader till Härds- löfs kyrka. Bispen skulle komma och vara klädd i Herrans gyllne skrud och han skulle drifva ut djäflar och göra andra under. Icke så ofta gästade stiftets

— 153 —ärkepappa den lilla bondkyrkan oeh han var vida berömd för sitt förbund med den gode guden och allt det stora han skänkt landets människor.

Gummorna småträtte om korset eller stjärnan satt på mässesärkens rygg eller bröst och gamla mor Malena ville inte bli salig, om det ej skulle bli uppenbarelser i tämplet denna dag, då guds huldrika nåd kom till dem i form af själfvaste den störste . . .

Vid vägen ligga några hyddor, där dessa oböj- lige bland baron Blixtens trälar bo. Två män stodo vid stugknuten och blickade upp mot kyrkan.

— Ser du, Bengt, det blir flera än kyrkan kan rymma.

— Jag tror det, men det roar mig i alla fall. Dom säger att baronen ställdt till den här visitatio- nen mest för vår skull; bispen ska' predika om landtarbetareförbundet och döma alla de våra åt hälsike . . .

— Säger du så! . . . Nå, det kan dom ju roa sig med.

Åter sågo de upp mot kyrkan, sågo hur män- niskorna myllrade och krälade i tyst tåg, sågo hur bispen kom och steg in bakvägen till kyrkans sa- kristi. Och ängslan kom öfver dem . . .

— Såg du, Bengt? Nu är det domedagsstund. .. De svartes öfverste gick in! . . .

— Ja, gud hjälpe oss . . .

De två stodo kvar.

Bispen hade slutat sitt tal och han hade farit illa vid de kringflackande socialist-agitatorerna samt varnat för nya påhitt. Då tjenare och husbonde

kunde enas gick det efter gammal god lag och som gud ville.

Lika tysta som de kommit tågade människorna hem igen och de blickade icke upp då de gingo förbi de två männen vid stugknuten.

En vek dock af och gick bort till de två.

— Nå, hvad sade han, Kristen? . . .

— Jo, inte så litet. Jag är rädd vi få svårt att samla oss igen efter den här tärsen, du Bengt!. . .

— Ja, för dom är så djäfligt dumma! . . . Hvar- för skulle de springa dit allasamman? . , . De kunde låtit baronen och prästerna skött hela subberten. Värst blir det naturligtvis med käringarne efter det här och hvad lönar det att en eller två hålla i? . . .

— Nehej, det är nog slut me't . . .

Ändad var ståten och kyrkfolket hade dragit bort. De tre stodo ännu kvar vid stugknuten, men de bytta inte tankar, ty de tänkte föga. Men de voro förargade, bittra i sinnet . . . Hvarför skulle han, den svarte, komma och släcka den nyss tända lågan, som ett ögonblick lyst och brunnit?! . . .

Uppe på kyrkvägen kom en man gående . . . En vandrande gesäll eller luffare, man kallar, kunde det väl vara. Det syntes på den raska gången, de trasiga skorna och bindeln på ryggen . . . Han sjöng en lifvande marschlåt, men den var dem obe- kant . . . Dock tyckte landtarbetsmännen sig märka att det var en arbetaresång ... ja, värkligen: «Upp till kamp emot kvalen«, sjöng han . . . Hvad det var kraft i den sången och hvad tonerna välde i jubel bort mot de tre männen, hvars sinnen nyss stridde mot mörkret.Vandraren kom närmare och nu hörde de tyd- ligt orden i «Internationalens« sista värs:

Arbetare i stad på landet,

En gång skall jorden blifva vår!

När fast vi knyta brodersbandet,

Då lättingen ej råda får.

Många rofdjur på vårt blod sig mätta,

Men när vi nu, till vårt försvar,

En dag en gräns för dessa sätta Skall solen stråla ren och klar!

Upp till kamp emot kvalen!

Sista striden det är,

Ty Internationalen Åt alla lycka bär!

Då sista strofen klingat gormade vandraren:

— Hejsan, govänner, vill ni ge en resande ge- säll en skvätt att läska sig med?! . . .

Bengt steg fram och hans ögon brunno, då han svarade:

— Gärna, vandrare! . . . Men först skall ni ha tack för sången om arbetame i stad och på land. Och tack för löftet om den rena, klara solen ... Nyss stodo vi här så beklämda, ty den svarte prä- sten kom och skuggade utsikten för oss!

— Prästen?! . . . Ack ja, bispen har visst dun- drat i kyrkan där borta .. . Äsch, inte ska' ni fästa er vid skrock! . . .

— Tack, vandrare, solen tittar åter fram! . . .(D

Idyll

iii.

M ognaJtfogna

Jpäcken jagade brusande fram, hvisslande och stam- pande, stark som icke tillförne, ty höstens flöden hade kommit från öppnade himlaslussar. Det var som om bäcken mognat till stordåd, som om den under trycket af öf vers vall ande kraft ville bryta sig väg långt bort öfver bädden, öfver åkrar och tegar och lundar — bort och ut, ned till det vida, öppna och gåtfulla hafvet! . . . Hvad det storsjöng i hvirf- larne! . . .

Flickan, som under mörka och ljusa nätter varit bäckens melodi-syster, hon var där icke nu, var där icke denna stormande, vilda efterhöstnatt, då lun- dens allt väsnades 0111 att få något att tagas med.

Vi söka henne, men finna den unge mannen, Elvir, som tagit skydd bak almens tjocka stam, några steg borta från den nu nakna hasseln, där Ada så ofta väntat och drömt . . . Nu väntade han och öfver det vackra anletet drog en dyster skugga, hvarje gång han lyssnat efter knastret från blåstens

— 159 —lek med vindfället, troende sig höra stegen från kvinnan, torpartösen . . . den älskade! . . .

— Eedan här, Elvir? . . . Natten är mörk och jag tog visst miste om vägen . . .

— Att du ändå kom, Ada, denna sista förban- nade natt? ... Du vet ju att . . .

—1 Ja, jag vet och icke minst därför kom jag, änskönt vi väl inte ha stort mera att säga hvar- andra . . .

— Ada?! . . .

— Elvir . . . Inte stå vi här i kväll, då mos- san är våt och natten kall, för att fortsätta i lögnen. Du far; nåväl, det visste jag ju långt före detta, ty din far vill ha dig «fram«. Du far långt bort, till ett annat land, där kvinnorna äro fagra och roman- tiken bor i den stora stadens bordeller. Där borta skall du mogna och därför är du redan nu med ena foten på din framtida stråt! ...

— Ännu den samma . . . Du, Ada, min mä- starinna! . . . Torpartösen öfver herremanssonen! En kvinna, liten som du, domarinna mot en man

— jag ville hällre drömma det här och skratta sof- vande åt drömmens löjlighet . . . Ditt spel måste vara slut nu, Ada, ty din bild vill jag ha med till söderlandet, bilden af kvinnan, som gaf mig så oänd- ligt mycket, och som vill vänta tills den i landsflykt dömde kommer tillbaka för att ändtligen kunna gifva något igen . . .

— Du vill, Elvir! ... Vi äro dock intet skyl- diga hvarandra!

— Jo, jag dig! . . .

— Nej, och icke häller jag dig.

— 160 -— Ada — så hård, så fruktansvärdt allvarsam! Så blek, så sjuk du är! . . .

— Slut på spelet, på tjäderspelet och dufvo- kuttret måste det bli — där har du rätt, Elvir! . . . Men bilden af torpartösen får du icke taga med, att sölas i samlingen af alla de andra, som skola efter- träda mig . . . Hvad som varit är vår ungdoms varma älskogssaga och den skrifva vi upp långt borta i minnets vrå. Vi kunna ju locka fram den till lisa eller smärta under kommande dagar. Men nu skola vi gå ut! . . .

— Låt oss då gå på vandring, hand i hand, och sjung du gånglåten, Ada! . . .

— Det där var endast ett styggt, ett falskt för- sök . . . Var det icke, Elvir?! . . .

Han böjde hufvudet och teg och tänkte.

— Var det icke, Elvir?! . . .

— Jo, jag tror det var så, Ada . . .

— Godt, nu är således spelet slut och vi gå ut — men hvar för sig. Du drager den väg, som de flesta af de dina gå, bort mot rikemans salar, och minnet af din ungdoms yt-ideal, dem brottningen mellan Nazaréern och vetenskapen skapat, förtonar snärt i det fjärran grå . . .

— Och du, Ada, hvart går du? ... Nu som tills i dag?

— Hvart annars? ... Jag har mognat under denna sista sommar och min väg är som din, ut- stakad . . . Men tung blir den för arbetarekvinnan, tungare blefve den dock om icke ledstjärnan, du först pekade ut åt mig, lyste och värmde . . .

Brakande böjde sig lunden; trädens jättar bu-

— 161 —gade som ville de betyga sin vördnad inför den unga kvinnan . . . Båda voro så tysta och båda sleto och drogo för att komma bort . . .

— Aldrig mera en kyss då, Ada? . . .

— Hvarför inte? . . . Med kyssen skola vi väl skiljas som vänner, Elvir . . . Hos den mognade mannen och kvinnan . . .

— Mognade! ... Du sade något, men detta något är mig förhatligt, ty jag är ännu ung och brusig! . . . Kom till mig, Ada! . . .

Hon log. Allt detta visste hon förut om. Allt! Sommaren hade gifvit henne mycket mera än mång tusen andra och hon var stolt öfver att kunna mästra ynglingen framför henne, kunna komma kvinnornas belackare på skam. Hade hon inte läst att kvinnan endast var en hona, en äggkläckningsmaskin, eller på sin höjd en kopplerska . . . Och nu ville hon att alla dessa filosofer skulle ljuga . . .

— Natten är mörk och kall, Elvir, och föga bjuder den till älskog . . . Och så har du glömt, kanske, att hos mig äro vi två? . . .

Elvir ryckte till och fattade Adas båda händer. Skrämd och undrande sporde han:

— Är det då sanning, Ada? . . . När, hvar . . . hur vet du det? . . .

— En kvinna vet väl när hon är mor . . .

— Ja, javisst . . . Och det Sade du inte förrän nu! . . . Nå, men då så måste du ju vänta . . .

— Barnet säger intet «måste« ... I min fars koja finnes också rum för vårt kommande lif, om än inte för dig . . . Din fars maktspråk och din feghet ha dömt barnet åt mig och genom mig skall

— 162 —det blifva från början hvad jag aldrig varit. Kanske skall det gå till lunden som vi båda och plocka blomster i kärlekens lustgård, kanske icke, men mognadt skall det gå med i jublande tåg mot Ariens land . . . Akta dig då, Elvir, ty ungarne kunna rifva de gamle . . .

— Du vill då helt behålla barnet, Ada? Fat- tigt och armt skall det lilla växa upp . . .

— Ja, fattigt och armt, men ändå så rikt . . . Fyldt af gnistrande hat mot dumheten och lågheten, mot tronen och altaret . . . Det är rikedom, Elvir.

— Underlig är du, Ada, som så kan tala och en dåre var jag då jag ledde dig in på denna väg ...

— Seså, nu nalkas vi slutet . . . Det käns som om vore det tid att skiljas . .. Märker du inte hur tung och våt och hotande skogen är? .. . Som om ville den slå oss till marken med vår egen tve- kan ... Vi ha löpt linan utför och ännu några minuter göra att vi släppa taget . . . Skynda dig och kyss mig, Elvir! . . .

Åter ryckte det till i den unge mannen. Kyssa henne, torpartösen, som blifvit karl och ändå bar på deras gemensamma . . . Nej, det var inte möj- ligt . . . Handlöst kastade han sig mot almens breda stam och kved och vred sig i vånda . . . Det var kärleken som flyktade ... Våt var han i det ljusa håret under anfäktelsen, det märkte Ada, som sköt undan den bredskyggiga hatten, drog honom ned och kysste honom sakta på pannan. Hon kysste honom också på kinden . . .

— Så ... nu är det gjort, Elvir.

— Ja, men hvarför?

— 163 —— Det måste så och nu farväl med lustan och fröjden! . . .

— Du går, Ada! skrek han till.

— Jag som du och vi gå hvar sin väg.

— Barnet, barnet! . . .

— Du får det aldrig, Elvir . . . Barnet är mitt och det skall lära evangelium, det röda broderska- pets evangelium, så visst som att rymdens solar nu titta fram! . . .

Ada hade höjt sin hand mot himlen, där i en öppning mellan träden och stormbyarne stjärnorna blixtrade . . .

Stilla gick hon bort, inåt skogen, och den unge mannen stirrade efter henne . . .

— Hvad hon är stor och stark! kom det fläm- tande . . .

Högt där ofvan stodo nattens solar och vitt- nade och blänkte . . .